

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Tallinn
Juuli 2008

Töö on teostatud Eesti Põllumajandusministeeriumi tellimusel

Projektigrupi koosseis: Piret Hein, Liina Ernits, Katrin Nittim, Maris Viileberg, Pille Liivaaug, Marje Josing

EKI Rävälä 6
 19080 Tallinn
 Tel. +372 668 1242
 Faks +372 668 1240
 E-mail: eki@ki.ee
 <http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

Sisukord

Sissejuhatus	5
Mõisted	7
1. Hindade võrdlusindeksite dünaamika viimastel aastatel	9
1.1. Toidukaupade hinnatrendid viimastel aastatel	9
1.1.1. Piim ja piimatooted	9
1.1.2. Liha, lihatooted, munad	12
1.1.3. Teravili ja teraviljatooted	16
1.2. Tööstuse väljamüügihinna ja kokkuostuhinna suhe (toote-tooraine võrdlusindeks) ..	18
1.3. Jaehinna ja kokkuostuhinna suhe (jae-tooraine võrdlusindeks)	23
1.4. Jaehinna ja tööstuse väljamüügihinna suhe (jae-toote võrdlusindeks)	33
2. Hinnamarginaalide jagunemine väärtusahela osades	35
3. 2006-2007.a toimunud toidukaupade hinnatõusu mõjurid ja nende ulatus	47
3.1. Maailmaturuhindade mõju toidukaupade hindadele Eestis	47
3.2. Tootmis- ja müügikulude muutuse mõju toidukaupade hindadele Eestis	58
3.2.1. Kulude ja kasumi suhe müügi- või kogutulusse	58
3.2.2. Tooraine-, tööjõu- ja energiakulude mõju müügi- või kogutuludele	68
3.3. Erinevate kulude muutuse mõju prognoos toidukaupade hindadele müügiahelas	73
Kokkuvõte ja järeldused	75
Lisad	81

Sissejuhatus

Töö tellija on Põllumajandusministeerium.

Töö eesmärgiks on välja selgitada toidukaupade jaehindade kujunemist mõjutavad tegurid ning hinnamarginaalide muutused viimase kümne aasta jooksul.

Uuring koosneb kolmest osast:

- Hinnamarginaalide muutused Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt viimase 10 aasta jooksul kogutud tootja-, töötleva- ja jaehindade põhjal, kus hinnamarginaale võrreldakse järgmiste hindade suhtes: jaehind/toorainehind, tööstuse väljamüügihind/toorainehind, jaehind/tööstuse väljamüügihind. Analüüs teostatakse juustu, lõssipulbri, piimapulbri, joogipiima, või, hakkliha, kondita sealiha, kondiga sealiha, kondita veiseliha, kondiga veiseliha, broileri, munade, nisujahu, leiva ja saia näitel.
- Hinnamarginaalide jagunemine väärtusahela osades, et välja selgitada kui suure osa jaehinnast saavad tooteahela erinevad lülid. Marginaalide jagunemine väärtusahela osades arvutatakse järgmiste toodete puhul: lõssipulber, või, juust, joogipiim ja teised linnapiimatooted, hakkliha, broiler, munad, leib, sai. Võimalused esitatakse võrdlusandmed teiste riikidega.
- Analüüs tootmiskulude ja maailmaturuhindade muutuste mõjust hindadele aastatel 2006-2007, mille tulemusel selgub kui palju võiks mõjutada energia ja palgakulude kasv tootjahinda, kui palju võiks mõjutada muutus tootjahinnas töötleva väljamüügihinna või jaehinna muutusi ning kui palju võiks mõjutada palgakasv ning energia ja kütuse kulude kasv töötleva väljamüügihindu ja jaemüügihindu.

Töös on kasutatud EKI, ESA, ZMP, TIKE ja Euroopa Komisjoni hinnaandmeid, ESA toiduainetööstuse ja jaekaubanduse majandustegevuse statistikat, Maamajanduse Infokeskuse FADN ja PRIA tööstussektorile investeringu- ja eksporditoetuste väljamaksete andmeid.

Töö maht on 92 lehekülge.

Mõisted

Käesolevas töös on kasutatud järgmisi mõisteid:

Hinnaindeks - dünaamikasuhtarv, mis näitab kas mingi kaubaühiku (hinna individuaalindeks) või siis tegeliku või valikuliselt moodustatud kaupade komplekti (kaubakorvi) hinna muutumist perioodi jooksul (hinna üldindeks).

Jaehind – kauplustest kogutud toodete müügihinnad koos käibemaksuga. Kui pole nimetatud teisiti, siis käesolevas töös on kasutatud käibemaksuta jaehindu.

Jaemarginaal - on käesolevas töös arvatud järgmiselt: jaehinnast on lahutatud käibemaks ning töötaja väljamüügihind.

Jae-tooraine võrdlusindeks - käibemaksuta jaehinna ja käibemaksuta põhitooraine kokkuostuhinna jagatis (käibemaksuta jaehind / käibemaksuta põhitooraine kokkuostuhind).

Jae-toote võrdlusindeks – käibemaksuta jaehinna ja käibemaksuta tööstusest väljamüügihinna jagatis (käibemaksuta jaehind / käibemaksuta tööstusest väljamüügihind). Jae-toote võrdlusindeks sisaldab endas hulgi- ja jaekaubanduse juurdehindlusi ehk kaubanduse kulusid ja kasumeid.

Kogutulu - kaupade ja teenuste müügist saadud tulu pluss riiklikud otse-, investeringu-, ekspordi- jms toetused (müügitulu+toetused).

Kokkuostuhind - põllumajandustootjatele nende toodete ostmisel makstud keskmine hind (käibemaksuta).

Müügitulu – ehk käibe maksumus, müüdud kaupade ja teenuste eest saadud sissetuleku summa.

Tarbijahinnaindeks (THI) - tarbija poolt ostude tegemisel makstud hindade muutumist iseloomustav indeks.

Toote-tooraine võrdlusindeks - käibemaksuta tööstusest väljamüügihinna ja käibemaksuta põhitooraine kokkuostuhinna jagatis (käibemaksuta tööstusest väljamüügihind / käibemaksuta põhitooraine kokkuostuhind). Toote-tooraine võrdlusindeks sisaldab kulusid põhitoorainest erinevatele toodete koostisosadele, töötlemiskulusid (sh tehnoloogiale, tööjõule, pakenditele jms-le), ladustamis-, müügi- ja turunduskulusid ning tööstusettevõtete kasumilisa.

Tööstusest väljamüügihind – tööstusettevõtete toodangu keskmine müügihind esimesele kliendile (olenemata sellest kas müüdi Eestisse või ekspordiks) käibemaksuta. Piimatoodete puhul sisaldab ka kolmandatesse riikidesse müümisel saadud eksporditoetusi.

Tootjahinnaindeks - tootjahindade muutumist arvuliselt mõõtev indeks.

Töötleva hinnaindeks - tööstusettevõtete toodangu väljamüügihindade muutumist arvuliselt mõõtev indeks.

Töötleva marginaal – on käesolevas töös arvatud järgmiselt: töötleva väljamüügihinnast on lahutatud toote toomiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu.

Võrdlusindeks – indeks, mis väljendab mis tahes nähtuse arvvaartuse suhet võrdlusaluseks oleva nähtuse väärtusega.

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

1. Hindade võrdlusindeksite dünaamika viimastel aastatel

2007. aasta oli maailmas toiduturul eriline aasta, kui mitmete asjaolude kokkusattumisel toimusid suured hinnatõusud mitmes toidukauba grupis üle maailma. Kui seni toimusid põllumajandussaaduste ja toidukaupade turumuutused mõõdukas ulatuses, siis 2007. aasta järsud hinnatõusud ületasid ka kõige uljamaid prognoose. Järgnevad peatükid toovad selgust millises ulatuses muutusid põhiliste põllumajandussaaduste ja maailmaturul kaubeldavate toidukaupade hinnad Euroopa Liidus ja Eestis. Samuti analüüsitakse müügiahela erinevate osade võrdlusindeksite muutusi viimastel aastatel.

1.1. Toidukaupade hinnatrendid viimastel aastatel

1.1.1. Piim ja piimatooted

Toorpiima ja piimatoodete hindade arengud on viimase aasta jooksul tekitanud palju kõneainet. Viimane ulatuslik piima ja piimatoodete hinnatõus toimus Eestis 2004. aastal, mille ajendiks oli pealmselt EL-iga liitumine ja Ühtse Põllumajanduspoliitika rakendumine ning millega kaasnenud piimatootmise kasumlikkuse kasvu ootused viisid toorpiima hinna hüppelisele tõusule. 2007. aastal toimunud hinnatõusu põhjused olid mõnevõrra teistsugused ning eelkõige põhjustatud piimatoodete maailmaturu hindade arengutest. Alljärgnevalt analüüsitakse toorpiima kokkuostu-, töötajate väljamüügi- ja jaehindade arenguid 2007. aastal ning võrreldakse varasemate perioodidega.

Allpool toodud hinnaindeksite arvutamisel on kõikide kaubagruppide puhul kasutatud järgmist metoodikat:

- aluseks on võetud statistikaameti kuulised tootja- (kokkuostuhinna-), töötaja- (tööstusest väljamüügihinna-) ja tarbijahinnaindeksid (jaehinna-) vastavate kaubagruppide kohta (1997=100).
- aastased hinnaindeksid on arvutatud kuuliste hinnaindeksite aritmeetilise keskmisena ehk 12 kuu hinnaindeksite keskmisena.

Toorpiima kokkuostuhinna-, tööstuse väljamüügihinna- ning tarbijahinnaindeksitest aastatel 1999-2007 annavad ülevaate joonised 1 ja 2 ning tabel 1.

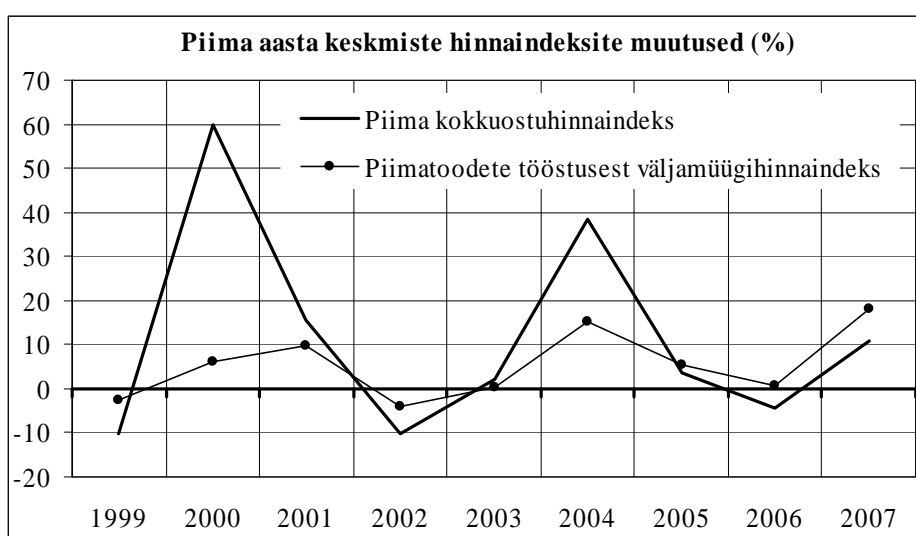
2004. aastal tõusis kõige enam toorpiima kokkuostuhind - aasta võrdluses kallines toorpiim ligi 40%, tööstusest väljamüügihind tõusis aastakeskmisena 15% ning jaehind tõusis aastaga 10%. 2007. aastal tõusid aga enim piimatöötajate tööstusest väljamüügihinnad (aastaga 18%), jaehindade tõus ulatus 13%-ni. Samal ajal kasvas toorpiima kokkuostuhinnaindeks vaid 11%.

Tabel 1

Toorpiima ja piimatoodete hinnaindeksite muutused aastast (%)

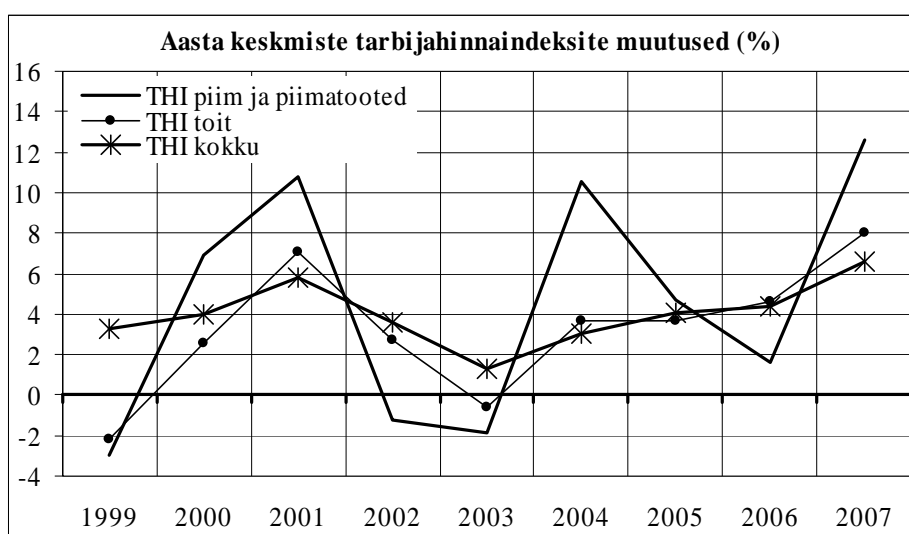
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toorpiima kokkuostuhinnaindeks	-10,2	60,0	15,5	-10,1	2,2	38,5	3,6	-4,2	10,7
Piimatoodete tööstusest väljamüügihinnaindeks	-2,5	6,0	9,8	-4,0	0,1	15,1	5,4	0,6	18,1
Piima ja piimatoodete tarbijahinnaindeks (THI)	-3,0	6,9	10,8	-1,2	-1,8	10,5	4,7	1,6	12,6
Toiduainete tarbijahinnaindeks	-2,2	2,6	7,1	2,7	-0,6	3,7	3,7	4,6	8,0
Tarbijahinnaindeks kokku	3,3	4,0	5,8	3,6	1,3	3,0	4,1	4,4	6,6

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Joonis 1

Allikas: ESA, EKI, EKI arvutused

Joonis 2

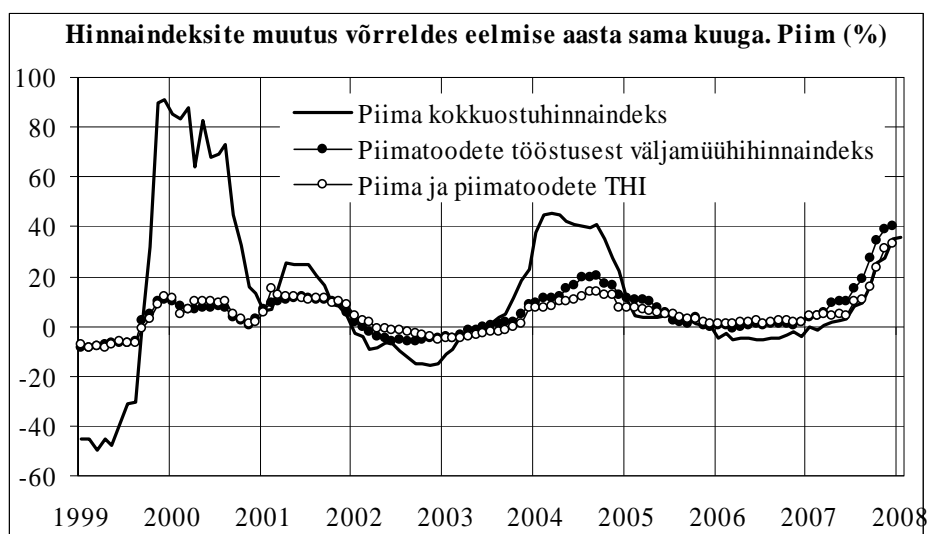
Allikas: ESA, EKI arvutused

Mõningat analoogiat 2007. aasta hinnatõusus võib leida 2001. aasta hindade arengutega, mil peamiseks hinnatõusu ajendiks olid samuti kõrged piimatoodete maailmaturu hinnad. 2001. aastal kasvas kiiresti toorpiima kokkuostuhinnaindeks (aastaga 16%), seda osaliselt küll tänu eelnevale madalale hinnatasemele, mille põhjustas Vene kriisi järgne madalseis piimasektoris. Piima ja piimatoodete tarbijahinnaindeks kasvas siis aastaga 11% ning piimatoodete tööstusest väljamüügihinnaindeks 10%.

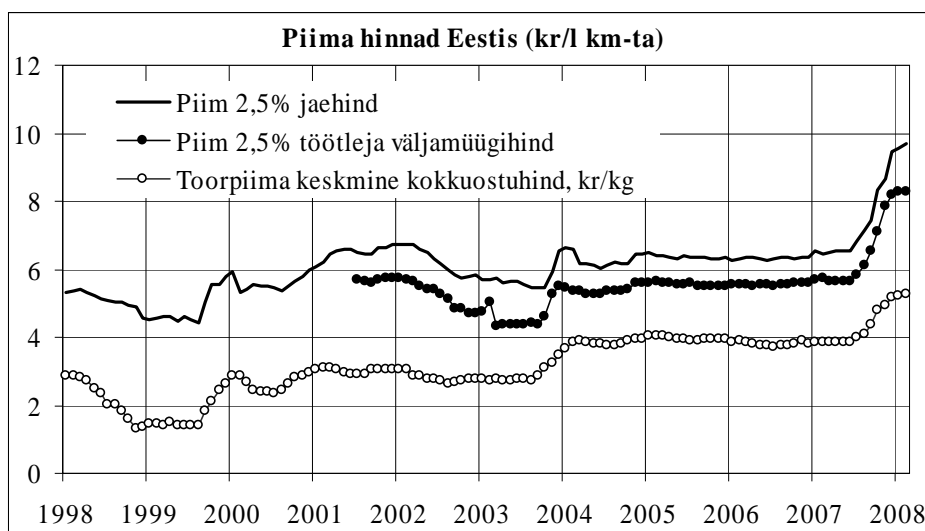
Kui varasematel hinnatõususuperioodidel on alati toorpiima hinna tõus ületanud teiste ahela lülide hinnatõusu (nagu ka langusperioodidel toorpiima hinnalangus), siis 2007. aastal tõusis toorpiima kokkuostuhinnaindeks kõige vähem. Kiireim hinnatõus toimus tööstusest väljamüügihinnaindeksi puhul. Samas võib märkida, et varasemate hinnatõususuperioodidega võrreldes oli 2007. aastal hinnatõusu kiirus ahela lülides tunduvalt ühtlasem.

Joonistel 1 ja 2 äratav tähelepanu hinnatõususuperioodide (1-1,5 aasta pikkuste) kordumine iga kahe-kolme aasta tagant, millele on järgnenud 2-3 aastane hinnatõusu peatumine või koguni langus. Jooniselt torkab silma ka piima ja piimatoodete jaehindade suurem volatiilsus võrreldes muude toidukaupade jaehindadega või ka kogu tarbijahinnaindeksiga. Piima ja piimatoodete jaehindade aastane tõus on alati olnud muudest toidukaupade hinnatõusust kiirem (või aeglustunud/langenud kiiremini hinnatõusu aeglustumise korral). Kuna kõigi kolme vaatluse all oleva hinnatõususuperioodi algõukeks oli välisturust lähtuv põhjus, mitte niivõrd Eesti siseturust lähtuv ning need põhjused on olnud piisavalt erinevad, ei tohiks siiski järeldada, et selline tsükkel võiks jätkuda. Küll aga annab nende kolme perioodi vaatlus infot ahela lülide käitumise kohta. Alljärgnevalt uuritaksegi lähemalt erinevate hinnatasemete suhete dünaamikat ning järgmistes peatükkides võetakse vaatluse alla marginaalide jagunemine tootja, töötleva ja jaekaubanduse vahel pikema perioodi jooksul ning analüüsitakse lähemalt 2007. aasta hinnatõusu mõjutanud tegureid.

Joonis 3

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

1.1.2. Liha, lihatooted, munad

Eesti majanduse, sealhulgas ka lihaturu avatus muutis selle oluliselt mõjutatavaks nii Euroopa kui ka kogu maailma liha- ja teraviljaturul toimuvatest muutustest. Liitumine EL-iga 2004. aastal andis tugeva tõuke kokkuostuhindade tõusule veiselihtaturul, sealihaturul liitumisjärgne hinnatõus nii märgatav ei olnud, sest hinnatase oli EL-i keskmisele lähedasem, kui veiseliha puhul.

Liha kokkuostuhinna-, tööstusest väljamüügihinna-, broileri ja munade tootja väljamüügihinna- ning tarbijahinnaindeksitest aastatel 1999-2007 annavad ülevaate joonised 5-10 ning tabel 2. Hinnaindeksid on arvutatud samal meetodil kui piimatoodete hinnaindeksid (selgitus lk 9).

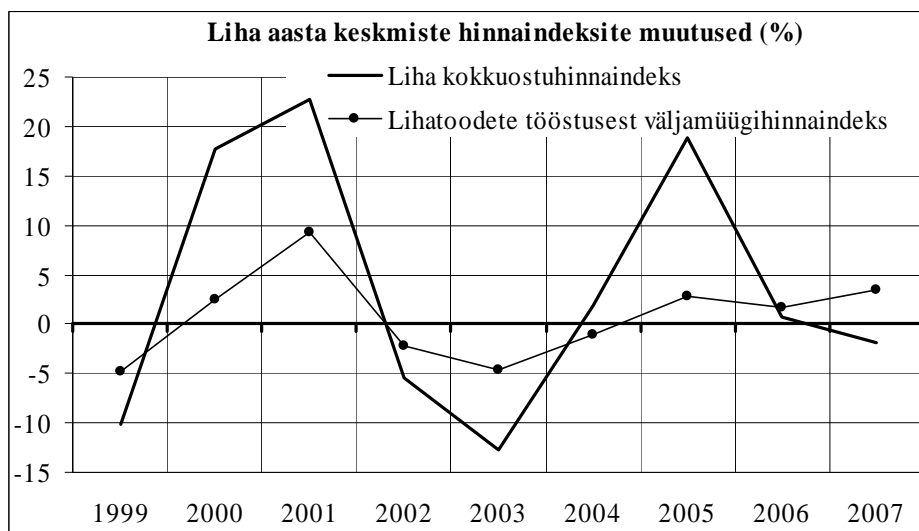
Tabel 2

Liha ja lihatoodete hinnaindeksite muutused aastast (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Liha kokkuostuhinnaindeks	-10,1	17,8	22,7	-5,5	-12,8	1,9	18,8	0,8	-1,9
Lihatoodete tööstusest väljamüügi-hinnaindeks	-4,9	2,4	9,3	-2,2	-4,7	-1,1	2,8	1,7	3,5
Liha ja lihatoodete tarbijahinnaindeks	-5,6	4,6	12,5	0,5	-3,3	-1,5	3,1	2,7	6,2
Broileri tootja väljamüügihinna-indeks	6,9	-0,6	11,2	5,2	0,4	-4,0	-4,2	-5,8	19,9
Broileri tarbijahinnaindeks	6,7	4,1	8,5	0,1	-0,3	-1,0	-0,3	-1,7	15,3
Muna tootja väljamüügihinnaindeks	-10,1	14,0	12,7	-1,0	0,0	-18,5	-5,4	9,7	9,1
Muna tarbijahinnaindeks	-3,2	10,4	12,3	-2,4	-2,1	-3,6	-13,7	3,3	10,9
Toiduainete tarbijahinnaindeks	-2,2	2,6	7,1	2,7	-0,6	3,7	3,7	4,6	8,0
Tarbijahinnaindeks kokku	3,3	4,0	5,8	3,6	1,3	3,0	4,1	4,4	6,6

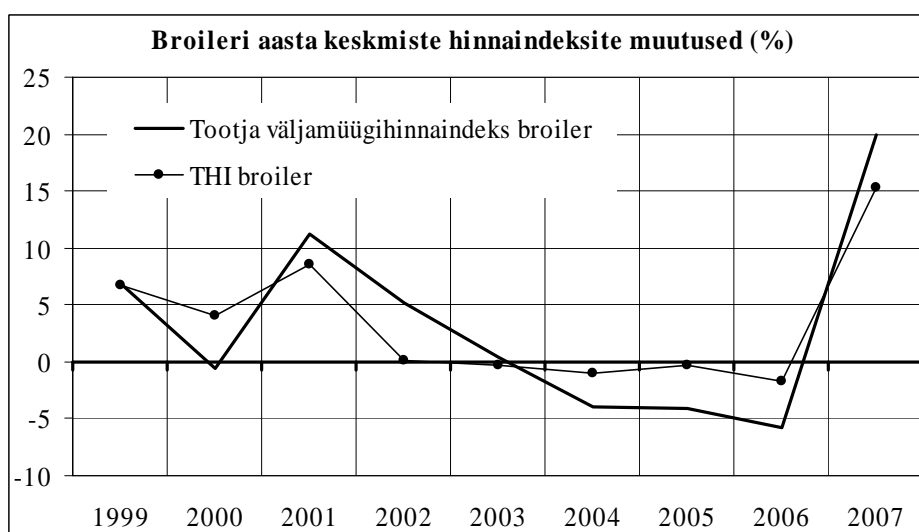
Allikas: ESA, EKI, EKI arvutused

Liha hinnaindeksid jälgides võib täheldada hinna arengu paari aastaseid tsükleid – hind tõuseb kahe aasta jooksul, millele järgneb kaks aastat hinna langust. Nii oli kõrgpunktiks 2001. aasta, mil tõusis kõige enam liha kokkuostuhind - aasta võrdluses kallines liha 23%, tööstusest väljamüügihind tõusis aastakeskmisena 9% ning jaehind tõusis 13%. Osaliselt on nii suure tõusu taga küll eelnev madal hinnatase, mille põhjustas Vene kriisi järgne madalseis Eesti toiduainetesektoris. Järgmine haripunkt saavutati 2005. aastal, mil aastakeskmise liha kokkuostuhind tõusis 20%, tööstusest väljamüügihind ja jaehind 3%. Varasematel aastatel on kokkuostuhinna tõus või ka langus olnud kõige suurem võrreldes teiste ahela lülidega, kuid 2006. aastast alates on kõige kiiremini tõusnud just liha jaehind. Kui valdavalt on liha kokkuostuhinna tõus (või langus) kaasa haaranud ka hinnaahela teised lülid, siis 2007. aasta torkab silma tõigaga, kus kokkuostuhinna langusest hoolimata hinnaahela teistes lülides hinnad tõusid. Eriti suure tõusu saavutas tarbijahinnaindeks.

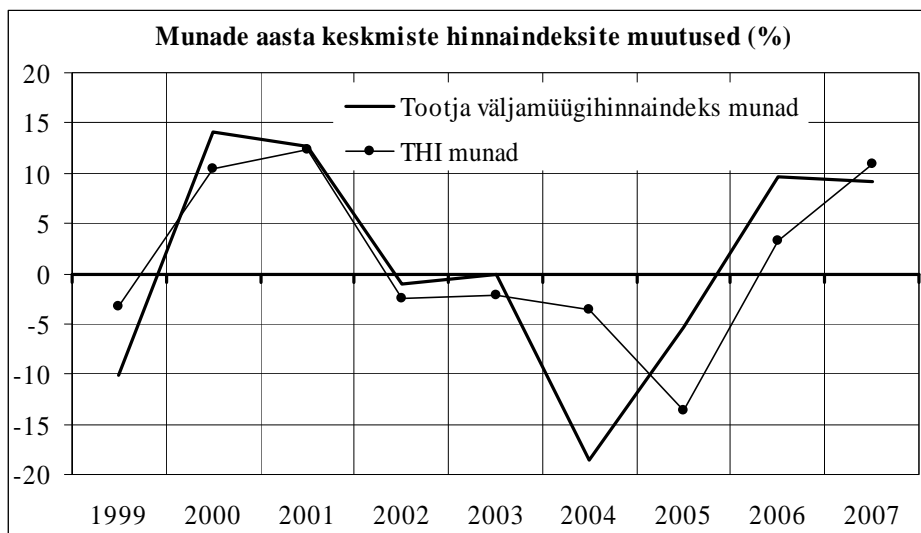
Joonis 5

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

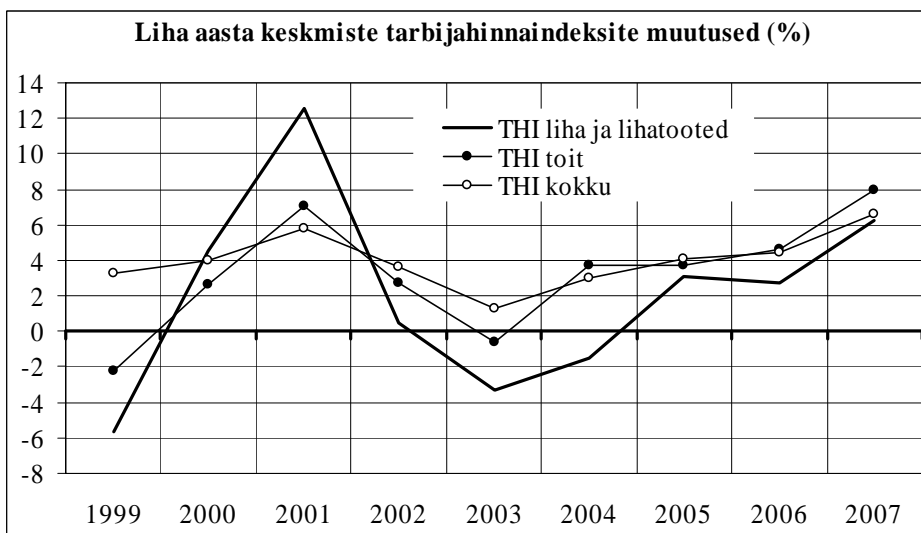
Joonis 6

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

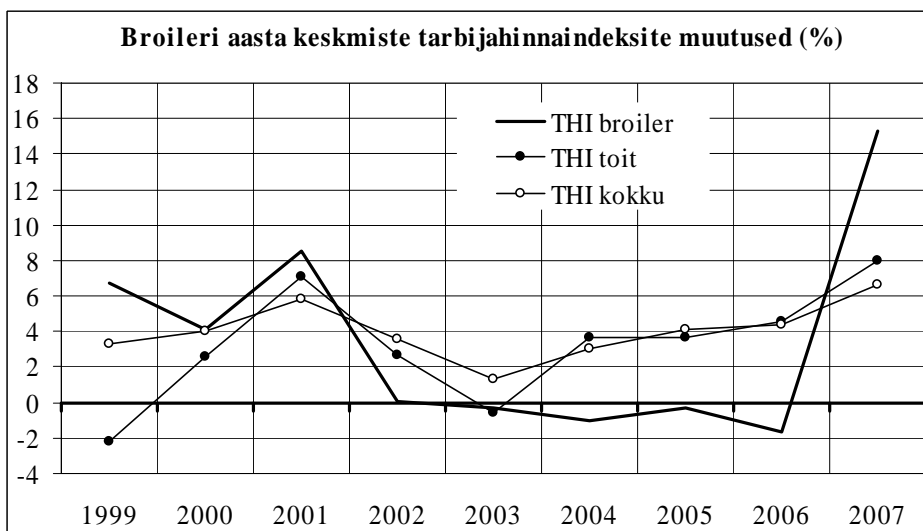
Joonis 7

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Joonis 8

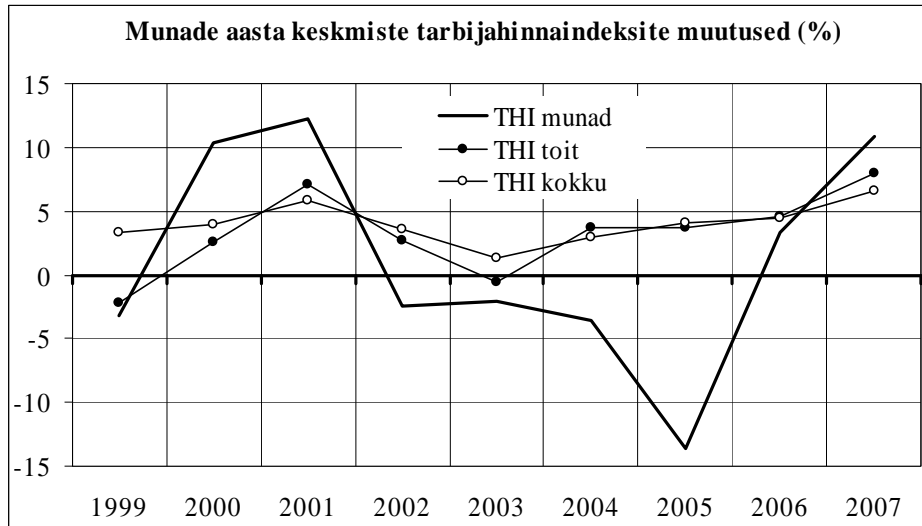
Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Joonis 9

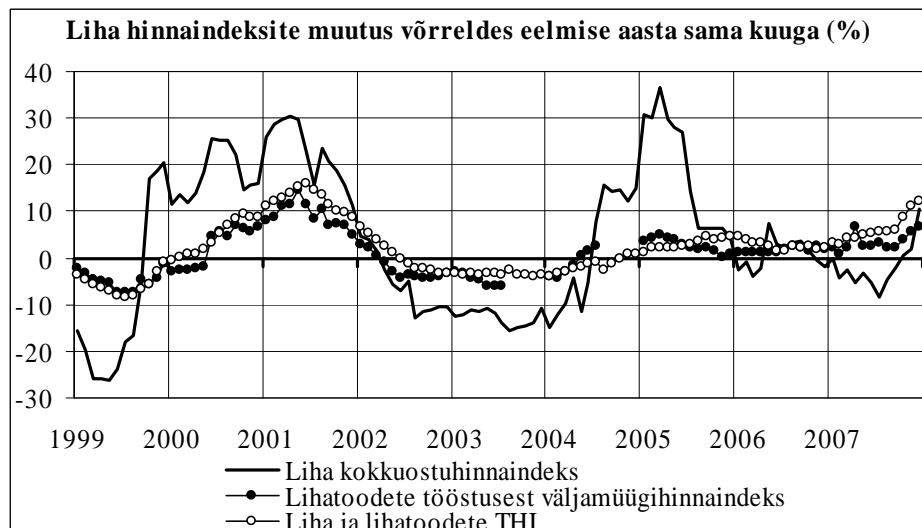
Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Joonis 10

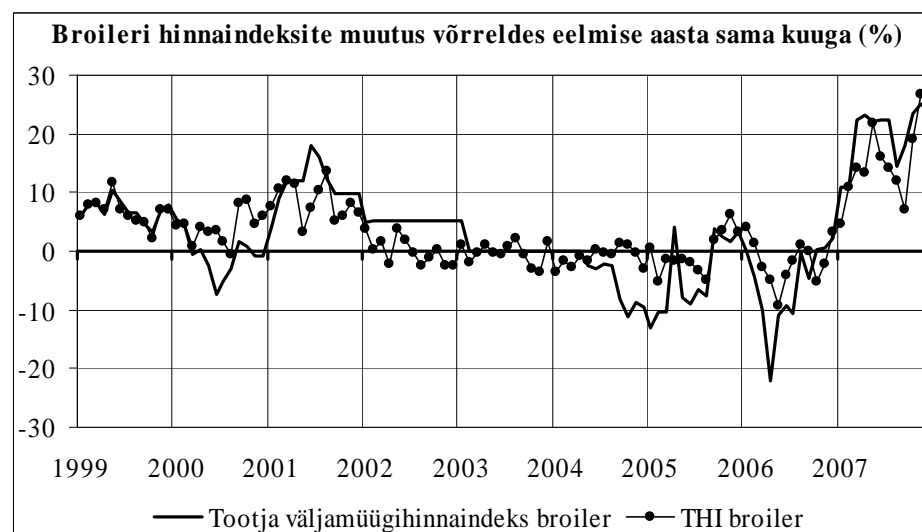
Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Joonis 11

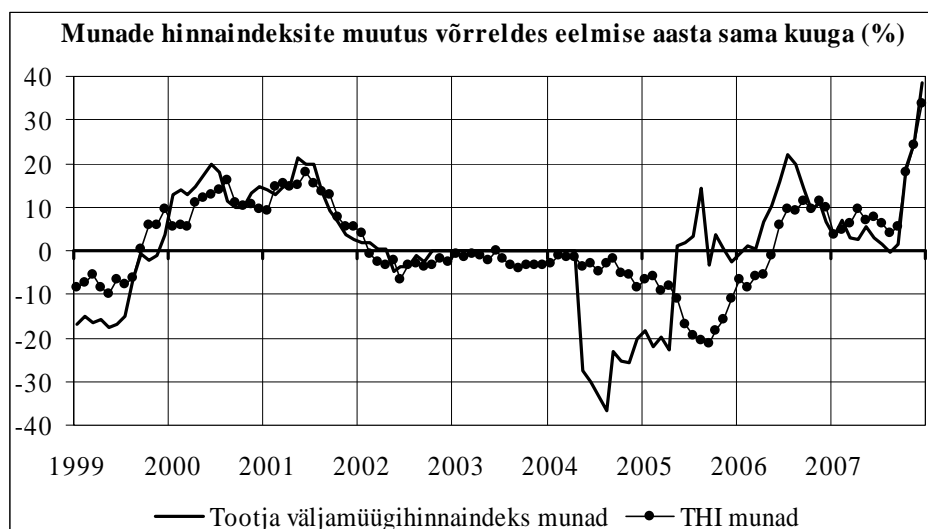

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Joonis 12

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

1.1.3. Teravili ja teraviljatooted

Teravilja kokkuostuhinnad Eestis sõltuvad igal konkreetsel aastal kohalikest teravilja saagist, mille määravad ilmastikutingimused teravilja kasvu- ja koristusperioodil. Samuti mõjutavad Eesti teravilja hindu maailmaturu hinnatrendid, mis omakorda sõltuvad teravilja kasvutingimustest maailma eri regioonides. Aasta-aastalt enam mõjutab teravilja hindu maailmaturul ka maailma teraviljavarude vähenemine, kuna tarbimine kasvab kiiremini kui teravilja tootmine (nõudluse kasv seoses elatustaseme tõusuga vähemarenenud riikides ning biokütuste tootmine). Toidunisu ja toidurukki kokkuostuhinnaindeksi kasv on olnud eriti suur 2000. ja 2001. aastal, järgmine suurema tõusu periood on 2004. aasta, millele järgnes hea teravilja saagiga 2005. aasta ja hinna langus. Alates 2006. aastast on aga teravilja hinnad maailmaturul ja ka Eestis uuesti tõusma hakanud saavutades eriti suure tõusu 2007. aastal, mil teravilja kokkuostuhinnaindeksi kasv oli 44,1% aastas.

Tabel 3

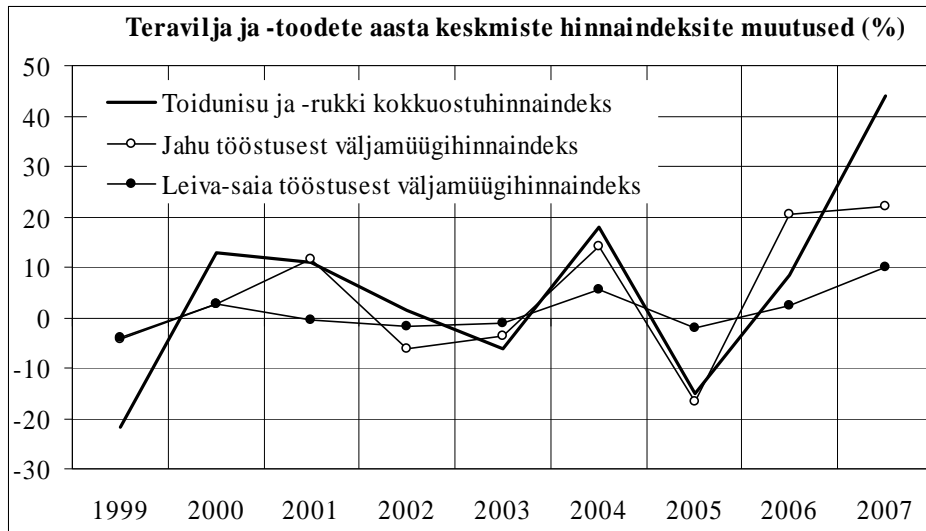
Teravilja ja teraviljatoodete hinnaindeksite muutused aastas (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toidunisu ja -rukki kokkuostuhinnaindeks	-21,6	12,8	10,8	1,5	-6,3	18,0	-14,9	8,3	44,1
Jahu tööstusest väljamüügihinnaindeks	-4,4	2,8	11,5	-6,2	-3,6	14,2	-16,6	20,4	21,9
Leiva-saia tööstusest väljamüügihinnaindeks	-3,8	2,8	-0,4	-1,8	-1,1	5,6	-2,1	2,4	10,0
Jahu ja tangainete THI	-5,8	-0,2	2,6	-4,9	-1,4	9,2	-5,0	1,6	19,3
Leivatoodete THI	1,4	6,1	5,7	2,8	0,1	1,6	2,3	6,1	16,9
Toiduainete THI	-2,2	2,6	7,1	2,7	-0,6	3,7	3,7	4,6	8,0
Tarbijahinnaindeks kokku	3,3	4,0	5,8	3,6	1,3	3,0	4,1	4,4	6,6

Allikas: ESA, EKI, EKI arvutused

Joonisel 14 on näha, et jahu tööstusest väljamüügihinna tõus on toimunud samas taktis teravilja kokkuostuhinna tõusuga, välja arvatud 2007. aastal kui teravilja hinna tõus oli oluliselt suurem kui jahu tööstusest väljamüügihinna tõus. Ka leiva-saia tööstusest väljamüügihinna tõus on toimunud teravilja kokkuostuhinna kasvuga samas taktis, kuid 2007. aastal oli see viimasest oluliselt väiksem.

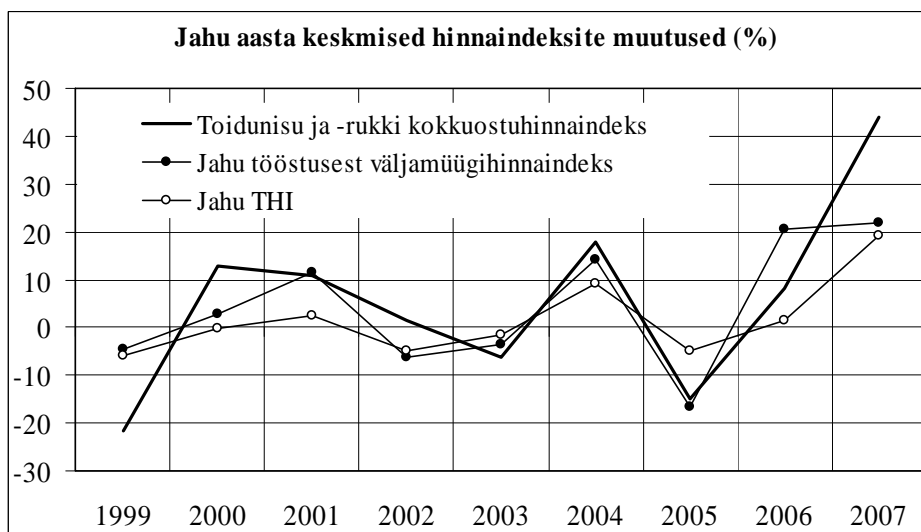
Joonis 14

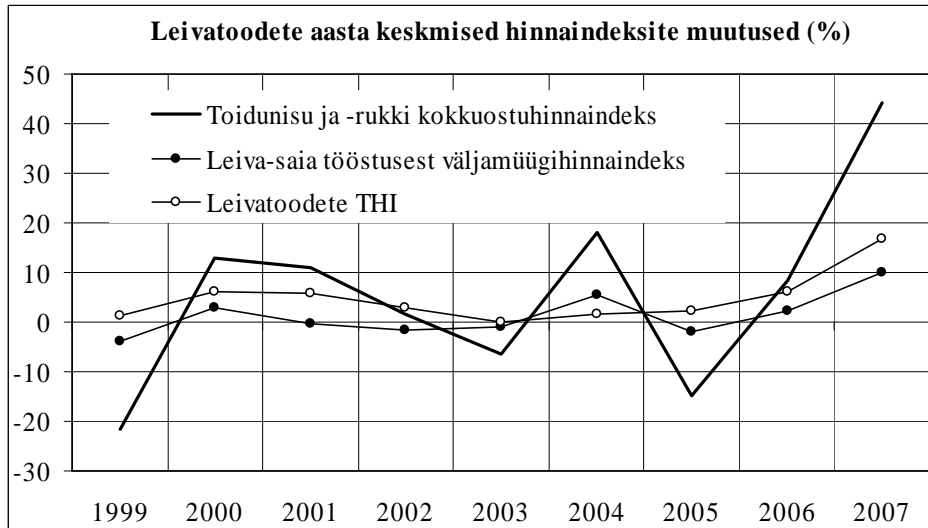
Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Jahu ja tangainete tarbijahinnaindeksi kasv on olnud lähedane jahu tööstusest väljamüügihinna kasvule, kuid teravilja kokkuostuhinna tõus on 2007. aastal olnud viimasest oluliselt suurem (joonis 15). Ka leivatoodete tarbijahinnaindeks on jälginud tööstusest väljamüügihinna muutumist. Teravilja hinna muutused on neist olnud suuremad, seda eriti 2007. aastal (joonis 16).

Joonis 15

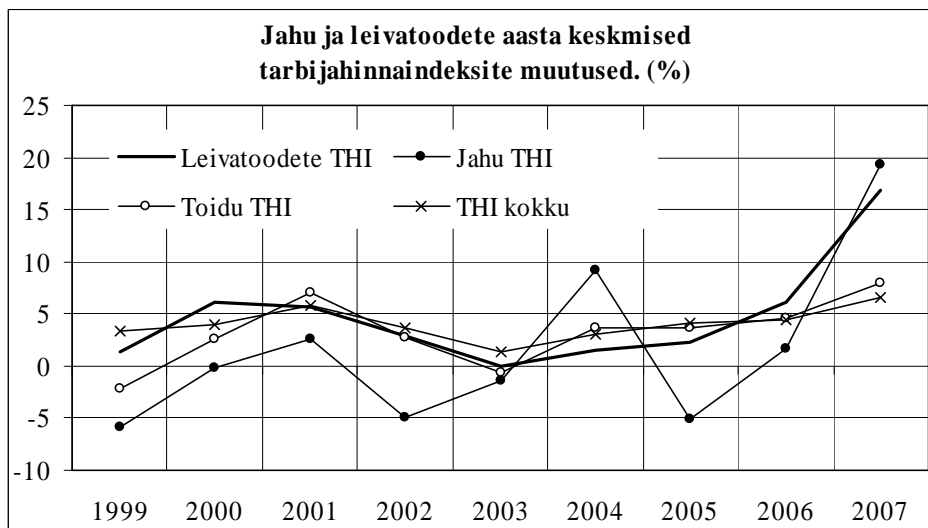

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

Jooniselt 17 on näha, et leivatoodete tarbijahinnaindeksi muutused on olnud lähedased toidu tarbijahinnaindeksi muutustele ning ka üldise tarbijahinnaindeksi muutustele. Jahu tarbijahinnaindeksi muutused on aga nii kasvu kui kahanemise suunas olnud suuremad kui toidu tarbijahinnaindeksi ja üldise tarbijahinnaindeksi muutused. 2007. aastal olid aga nii leivatoodete kui jahu tarbijahinnaindeksite kasvud kordades suuremad kui toidu tarbijahinnaindeksi kasv ning ka üldise tarbijahinnaindeksi kasv.

Allikas: ESA, EKI; EKI arvutused

1.2. Tööstuse väljamüügihinna ja kokkuostuhinna suhe (toote-tooraine võrdlusindeks)

Käesolevas peatükis võetakse vaatluse alla tööstusest väljamüügihindade ja põhitooraine kokkuostuhindade suhted, eesmärgiga analüüsida hinnasuhete muutusi ajas. Arvutustes on kasutatud hindu ilma käibemaksuta. Toote-tooraine võrdlusindeks leitakse töötleva välja-

müügihinna ja tooraine kokkuostuhinna jagatisena. Nimetatud võrdlusindeks sisaldab kulusid põhitoorainest erinevatele toodete koostisosadele, töötlemiskulusid (sh tehnoloogiale, tööjõule, pakenditele jms-le), ladustamis-, müügi- ja turunduskulusid ning tööstusettevõtete kasumilisa.

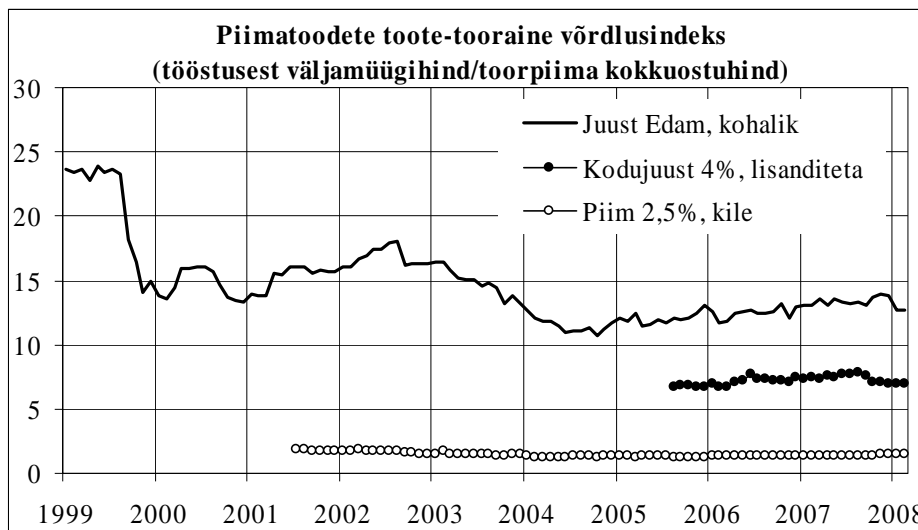
Näiteks, 2,5%-lise rasvasusega joogipiima tööstusest väljamüügihinna suhe toorpiima hinda (tööstusest väljamüügihind/kokkuostuhind) oli 2008. aasta märtsis 1,52, mis näitab, et piima tööstusest väljamüügihind oli sel perioodil 1,5 korda kõrgem kui toorpiima hind. Selliste hinnasuhte analüüsimisel ei tuleks aga pöörata tähelepanu niivõrd välja arvatud hinnasuhte väärtusele, kuivõrd jälgida selle dünaamikat ajas ehk kas see suhe on olnud stabiilne või on see muutunud ning analüüsida pigem muutusi (kas hinnaerinevus on suurenenud või vähenenud). Erinevate toodete võrdlemisel näitab erinev hindade suhtarv pigem erinevust toodete lisandväärtuses ja tootmistehnoloogias (sh tootmiskuludes). Seega ei saa otseselt järeldada, et kõrgema võrdlusindeksiga toode on kasumlikum, vaid pigem tuleks siingi jälgida hindade suhte muutumist ajas.

Toote-tooraine võrdlusindeks on välja arvatud järgmiste toodete lõikes:

- piimatooted: lõssipulber, täispiimapulber, juust, või, piim ning kodujuust;
- lihatooted: hakkliha, kondita sealiha, kondiga sealiha, kondita veiseliha, kondiga veiseliha, broiler;
- munad;
- teraviljatooted: nisujahu, leib, sai.

Järgnevatelt jooniselt nähtub, et piimatoodetest on toote-tooraine võrdlusindeks suurim juustul, millele järgnevad või ning lõssi- ja täispiimapulbrid. See võrdlusindeks on madalaim joogipiimal. Toote-tooraine võrdlusindeksite suurus peegeldab antud juhul nii vastava toote lisandväärtust kui ka vastava toote tootmistehnoloogilisi kulusi ning rasva ja valgu sisaldust.

Joonis 18

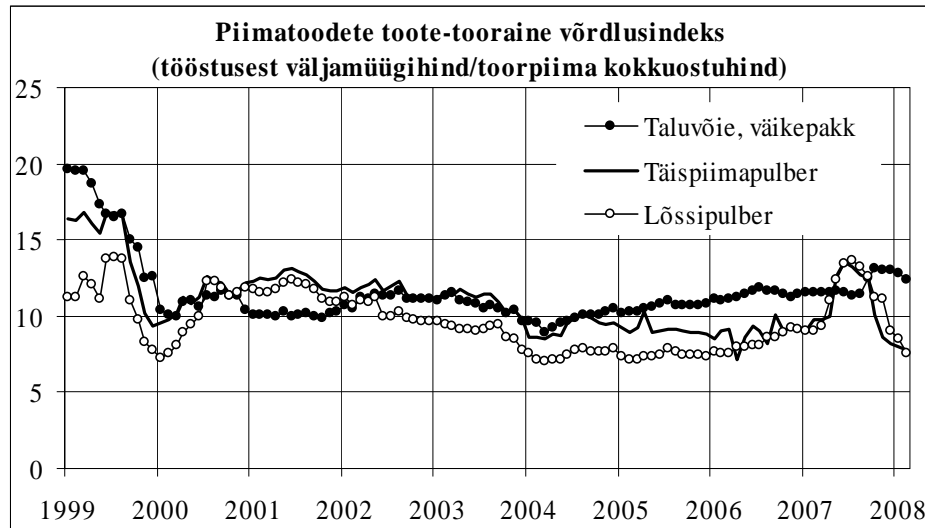

Allikas: EKI

Alates 1999. aastast 2008. aasta veebruarini on **lõssipulbri** tööstusest väljamüügihind Eestis olnud keskmiselt 9,6 korda kõrgem kui toorpiima kokkuostuhind, kõikides sel ajavahemikul 7,0 ja 13,9 vahel (lisa 1). 2007. aastal oli aasta keskmine toote-tooraine võrdlusindeks 11,3

ehk üsna maksimumtaseme lähedal. Pulbri maailmaturuhindade tõusu aastatel on vastav võrdlusindeks olnud keskmisest suurem, stabiilsema ja langeva turuhinna tingimustes keskmisest väiksem. See näitab seda, et pulbrite maailmaturu hinna tõustes kallineb pulber Eestis oluliselt kiiremini kui toorpiim. 2007. aastal oli lõssipulbri toote-tooraine võrdlusindeks Eestis 8 kuu vältel üle 10, alates 2007. aasta detsembrist alla 10. Enne 2007. aasta hinnatõusu oli see üle 10 enne 2002. aastat, mil toimus samuti pulbrite hinnatõus.

Joonis 19

Allikas: EKI

Piimatoodete puhul on Eesti võrdlusindeksite võrdlusriikideks võetud Saksamaa ja Holland, seal kus andmed on olemas, ka Poola. Kaks esimest on EL-is olulised piimandusriigid ning Eestile olnud aastaid piimatoodete ekspordi sihtriikideks, Poola on aga suurim Eestiga samal ajal EL-iga liitunud riik.

Kuni 2004. aastani oli Eesti toote-tooraine võrdlusindeks lõssipulbri puhul tunduvalt suurem kui Saksamaal ja Hollandis. Seda peamiselt seetõttu, et toorpiima hind oli Eestis tunduvalt madalam EL-i toorpiima hinnast, kuid tööstuste väljamüügihind oli võrreldav EL-iga, kuna lõssipulbrit eksporditi peamiselt EL-i riikidesse. Enne 2000.-ndat aastat olid Eesti piimatööstusettevõtete ekspordivõimalused oluliselt piiratumad, kui praegu. Kuid 2000. aastal suurendati EL-i poolt Eesti piimatoodete ekspordikvoote (EL-i poolt vaadatuna impordikvoote), EL-iga liitumisel avardasid müügivõimalused nii EL turule kui Venemaa suunas (Venemaale reaalselt 2005. aastast) aga oluliselt ning mahulisi piiranguid enam ei ole.

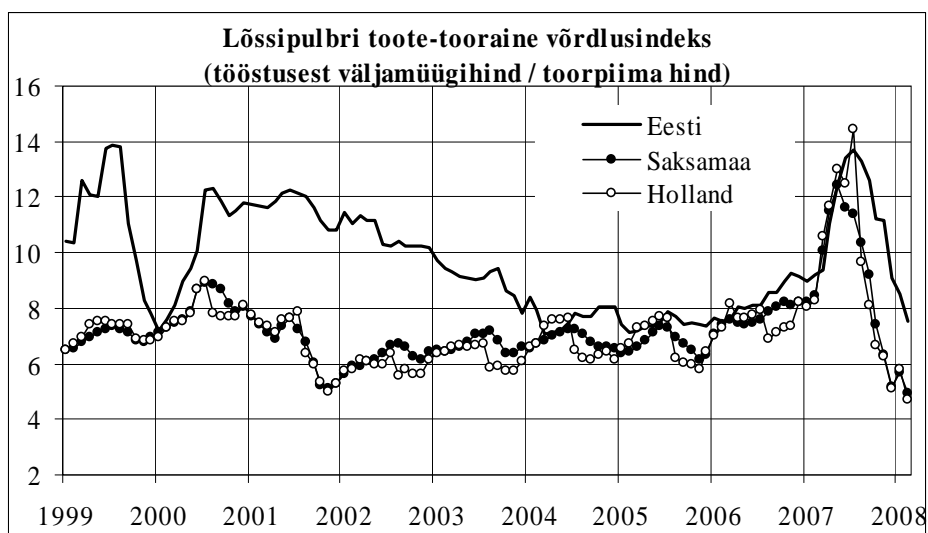
EL-i riikide lõssipulbri need võrdlusindeksid on aastate lõikes olnud üsna stabiilsed. Siiski, aastatel mil piimatoodete maailmaturu hinnad on olnud kõrged (2000-2001), on indeksid ka kasvanud, eriti suur hüpe toimus 2007. aastal, mil lõssipulber kallines märkimisväärselt nii maailmaturul kui EL-is. Maailmaturu hindade languse tõttu 2007. aasta lõpus ning toorpiima hinna märgatava tõusu tagajärjel on aga võrdlusindeksid endisele tasemele alanenud, Saksamaa ja Hollandi puhul isegi madalamale tasemele kui tõusule eelnevatel aastatel.

Täispiimapulbri toote-tooraine võrdlusindeksite puhul on olukord sarnane lõssipulbrile. Alates 1999. aastast 2008. aasta märtsini on vastav indeks kõikunud 7,2 ja 16,8 vahel, aastate

keskmine tase on olnud 10,9. 2007. aasta keskmine toote-tooraine võrdlusindeks oli täispiimapulbril 10,8.

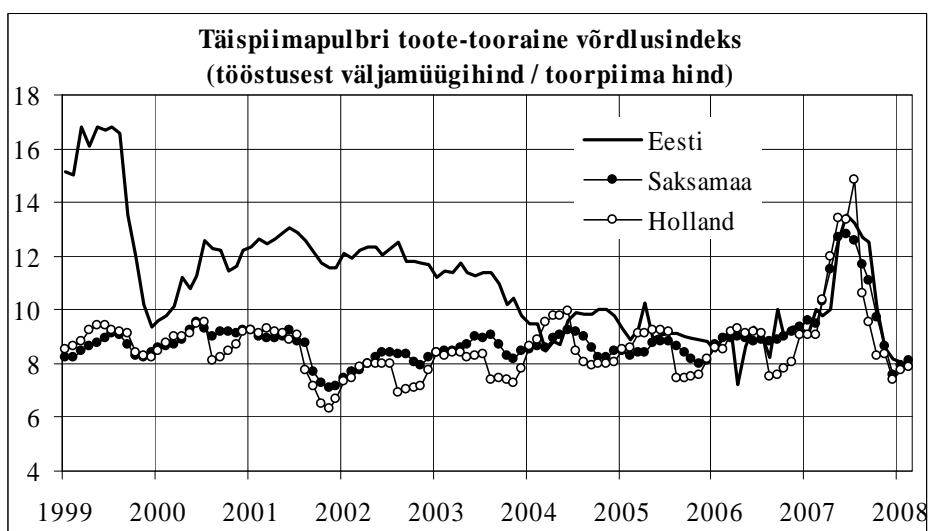
Kuni EL-iga liitumiseni oli Eesti vastav võrdlusindeks tunduvalt kõrgem kui Hollandis ja Saksamaal. EL-iga liitumise järgselt, kui Eestis kallines toorpiim hüppeliselt, alanes ka indeks EL-i riikidega samale tasemele. Sarnaselt lõssipulbriga ületas ka täispiimapulbri toote-tooraine võrdlusindeks 2007. aastal varasemate aastate tasemeid, kuid aasta lõpuks alanes ka see eelnevate aastate tasemele.

Joonis 20

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon, ZMP; EKI arvutused

Joonis 21

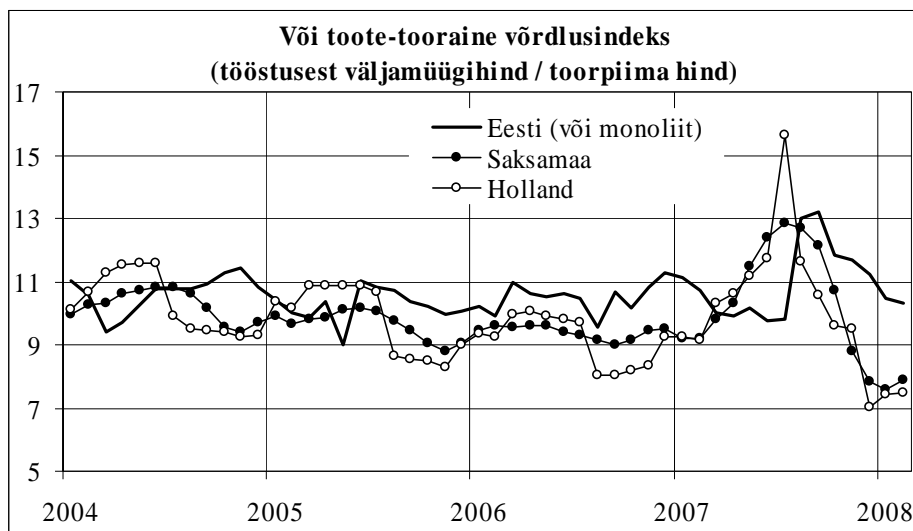

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon, ZMP; EKI arvutused

Vähemalt 80%-lise rasvasusega monoliitvõi tööstusest väljamüügihindu hakkas EKI koguma alates 2004. aastast. Või toote-tooraine võrdlusindeksid on olnud peaaegu kogu vaatlusalusel perioodil stabiilsed ning enam-vähem samas suurusjärgus nii Eestis kui Saksamaal ja Hollandis. Monoliitvõi vastav võrdlusindeks on Eestis 2004. aastast siiani liikunud vahemikus 9,0-13,2, perioodi keskmine indeks on olnud 10,5. 2007. aasta toote-tooraine võrdlusindeks

oli rekordiline 11,0. Märkimist väärivad võrdlusindeksite tasemed 2006-2007. aastal, kus Eesti puhul on see mõnevõrra ületanud EL-i riikide indekseid ning 2007. aasta lõpus, kui EL-i need võrdlusindeksid järsult vähenesid, langes toote-tooraine võrdlusindeks Eestis varasemale tasemele, kuid Saksamaal ja Hollandis selgelt alla selle. Saksamaal ja Hollandis vähenesid või need indeksid 2007. aasta lõpus oluliselt, sest toorpiima hind püsis kõrge ning samal ajal või hind langes.

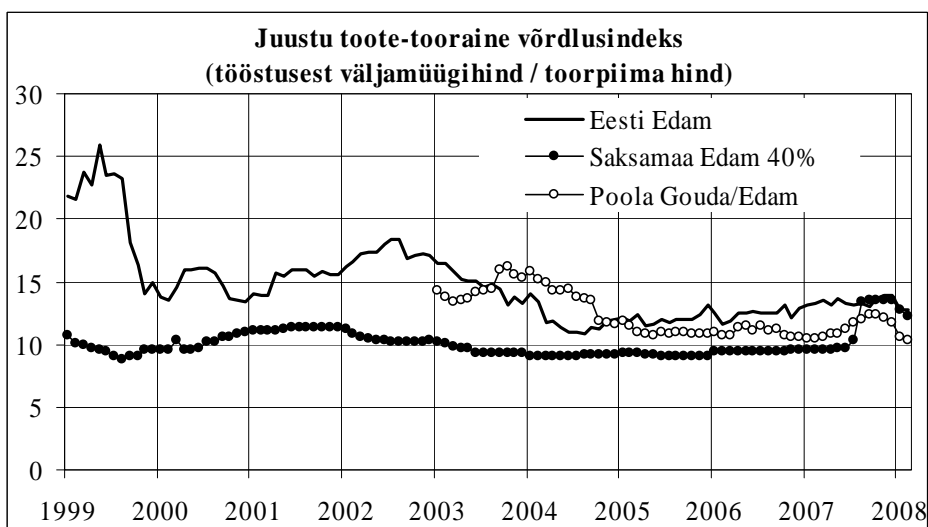
Joonis 22

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon, ZMP; EKI arvutused

Juustu toote-tooraine võrdlusindeks Eestis on olnud kogu vaatlusaluse aja kõrgem kui Saksamaal Edam juustu vastav indeks. Peale EL-iga liitumist on see indeks olnud Eestis kõrgem ka Poola Gouda/Edam tüüpi juustu vastavast võrdlusindeksist. Alles 2007. aasta teisel poolel, kui toimus juustu hindade hüppeline tõus, on Saksa indeks tõusnud Eesti tasemele. Juustu puhul ilmneb Eesti võrdlusindeksites pulbrite marginaalidega sarnane tendents, et enne EL-iga liitumist oli indeks Saksamaa omast tunduvalt kõrgem ning see alanes tunduvalt peale

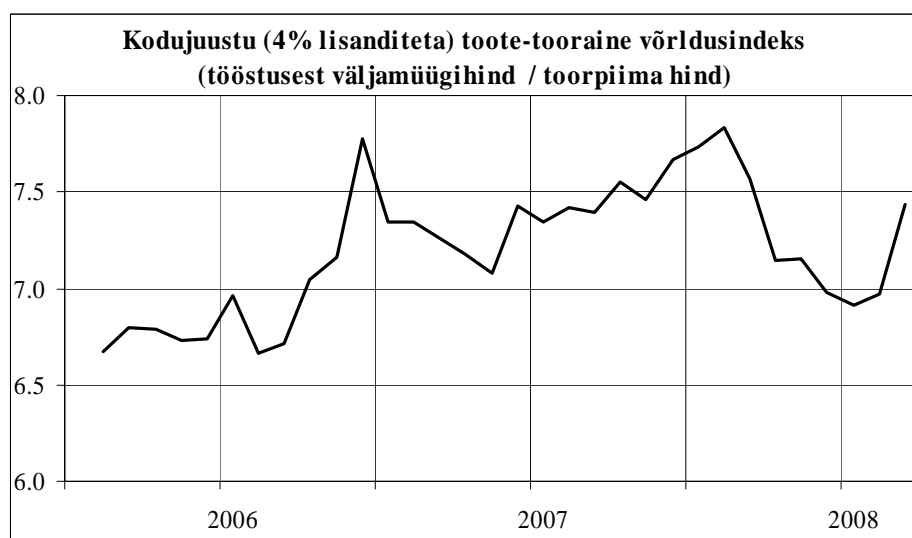
Joonis 23

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon, ZMP; EKI arvutused

liitumist (kui piima kokkuostuhind tõusis), kuid jäi siiski kõrgemaks kui vastav võrdlusindeks Saksamaal. Alates 1999. aastast on keskmine juustu toote-tooraine võrdlusindeks olnud Eestis 14,6, see on kõikunud 10,7-23,9 vahel ning oli 2007. aastal 13,4 ehk peale EL-iga liitumist suurim. Võrdluseks nt Poolas oli see 2007. aastal keskmiselt 10,3, Saksamaal 10,8.

Mõnevõrra teistsugune pilt avaneb, kui vaadata **kodujuustu** toote-tooraine võrdlusindeksit. Viimasel neljal aastal on kodujuustu võrdlusindeks olnud 6,7 ja 7,8 vahel, perioodi keskmine oli 7,2. 2007. aastal saavutas kodujuustu indeks rekordtaseme 7,4. Aasta viimastel kuudel, kui piima kokkuostuhinnad hakkasid tõusma, hakkas indeks vähenema. Paraku võimaldab lühike hindade aegrida neid indekseid võrrelda vaid alates 2005. aastast. Teiste riikidega võrdluseks puudub vajalik hinnainfo.

Joonis 24

Allikas: EKI

1.3 Jaehinna¹ ja kokkuostuhinna suhe (jae-tooraine võrdlusindeks)

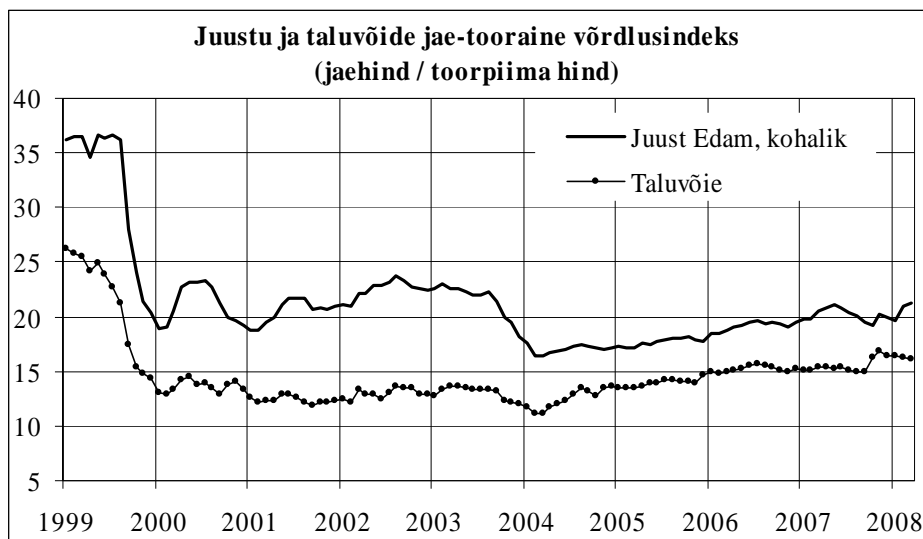
Jaehinna ja kokkuostuhinna suhe võimaldab jälgida kuidas on muutunud tarbijahinnad võrreldes toorainehindadega. Käesolevas töös nimetatakse käibemaksuta jaehinna ja põhitooraine kokkuostuhinna jagatist jae-tooraine võrdlusindeksiks.

Vaadeldavatest piimatoodetest on suurima jae-tooraine võrdlusindeksiga toode **juust**, mis on ka loomulik, sest juustu tootmiskulud on suuremad kui linnapiimatoodetel, võiil või pulbritel. Alates 1999. aastast on keskmine juustu jae-tooraine võrdlusindeks Eestis olnud 21,3, peale EL-iga liitumist 18,9. Samas Saksamaal on see indeks olnud viimasel aastakümnel oluliselt stabiilsem ning keskmine tase 14,7. Seega on näha, et Eestis on juustu jaehinna ja piima kokkuostuhinna vahe oluliselt suurem kui Saksamaal. Kui Saksamaal juustu võrdlusindeks

¹ Kui ei ole öeldud teisiti, siis on jaehind käesolevas töös arvestatud ilma käibemaksuta

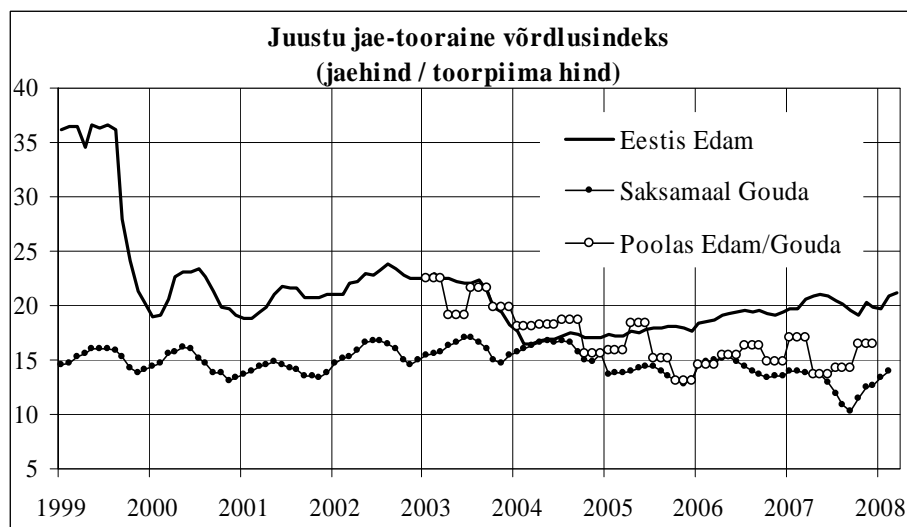
2007. aastal vähenes, siis Eestis suurenes. Seega kallines 2007. aastal juust peale toorpiima hinnatõusu Saksamaa tarbija jaoks vähem ja toorpiima kokkuostuhind tõusis enam kui Eestis. Võrdluseks Poolas on juustu jae-tooraine võrdlusindeks olnud alates 2004. aastast keskmiselt 16,0, samuti madalam kui Eestis.

Joonis 25

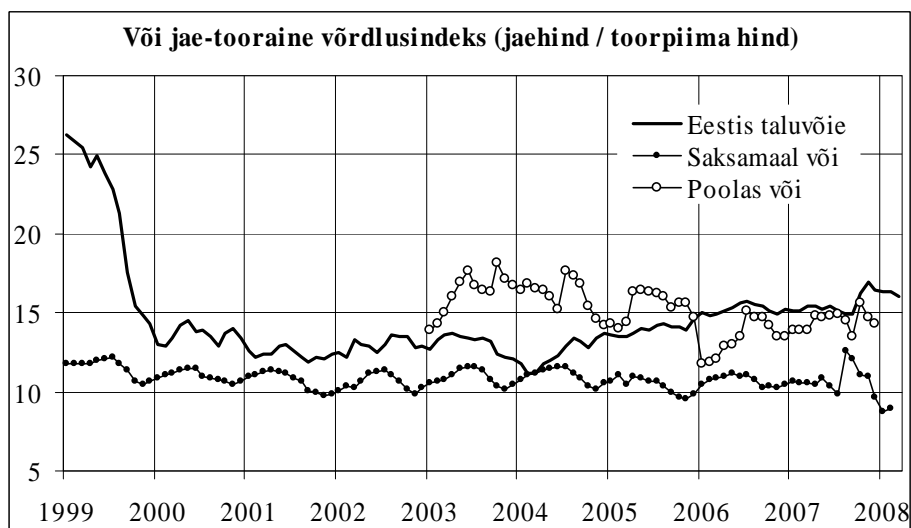
Allikas: EKI

Joonis 26

Allikad: EKI, ZMP; EKI arvutused

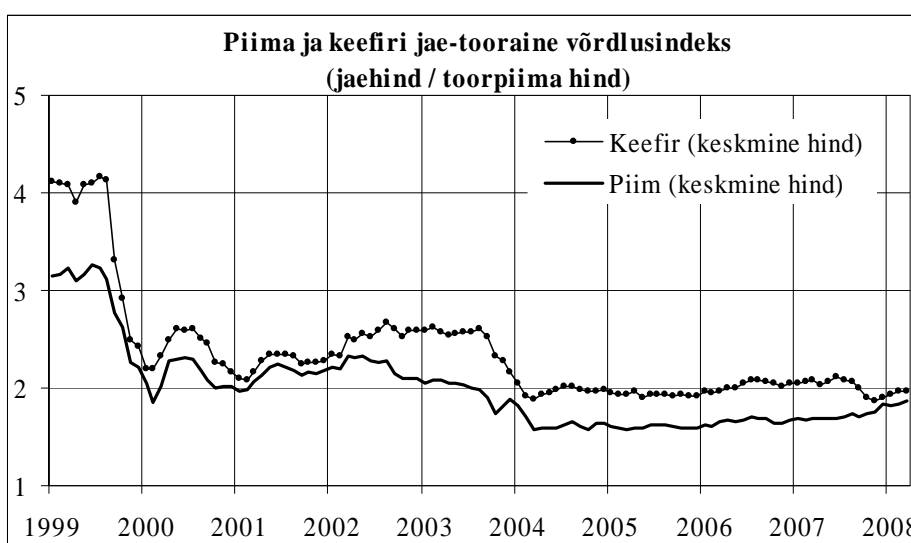
Väikepaki taluvõide keskmine jae-tooraine võrdlusindeks Eestis on alates 1999. aastast olnud 14,6, peale EL-iga liitumist 14,7. Saksamaal on sama indeks üle 80%-sel võil alates 1999. aastast olnud keskmiselt 10,8, Poolas peale EL-iga liitumist 14,8. Peale 1998.-1999.-ndate kriisi oli taluvõide see võrdlusindeks Eestis üsna stabiilne ning liikus sarnaselt Saksamaa või indeksiga. Liitumisjärgselt jäi see võrdlusindeks Saksamaal samale tasemele, kuid Eestis on see pidevalt suurenenud. Seega Eestis on taluvõide jaehind tõusnud enam kui toorpiima hind.

Allikad: EKI, ZMP; EKI arvutused

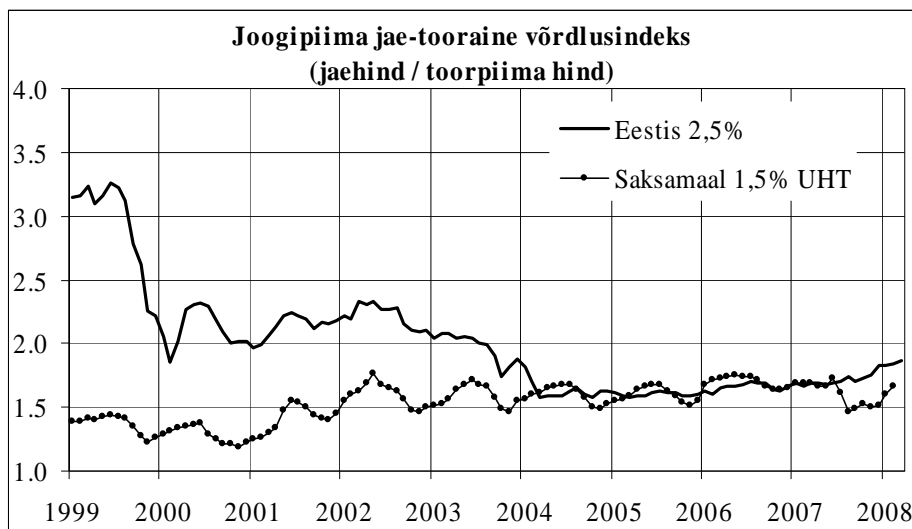
Piima ja keefiri jae-tooraine võrdlusindeksid on Eestis liikunud üsna sarnaselt, võrreldes varasemate aastatega on trend alanev. Toorpiima ning pakendatud joogipiima ja keefiri jaehinna vahe on viimase 10 aastaga vähenenud ning püsinud EL-iga liitumise järgselt stabiilsena. Alates 1999. aastast on Eestis 2,5%-lise piima keskmine jae-tooraine võrdlusindeks olnud 2,0 (EL-iga liitumise järgselt 1,7), Saksamaal on 1,5%-lise UHT-piima 10 aasta keskmine 1,5. Keefiri keskmine võrdlusindeks Eestis on alates 1999. aastast 2,4, peale EL-iga liitumist 2,0. Jällegi 2007. aastal Eestis joogipiimal see indeks suurenes, Saksamaal vähenes. Toorpiima hinnatõus jõudis Saksa tarbijateni piima ja keefiri kaudu oluliselt väiksemas ulatuses kui Eestis.

Teiste linnapiimatoodete puhul on jae-tooraine võrdlusindeksi trendid sarnased joogipiimaga.

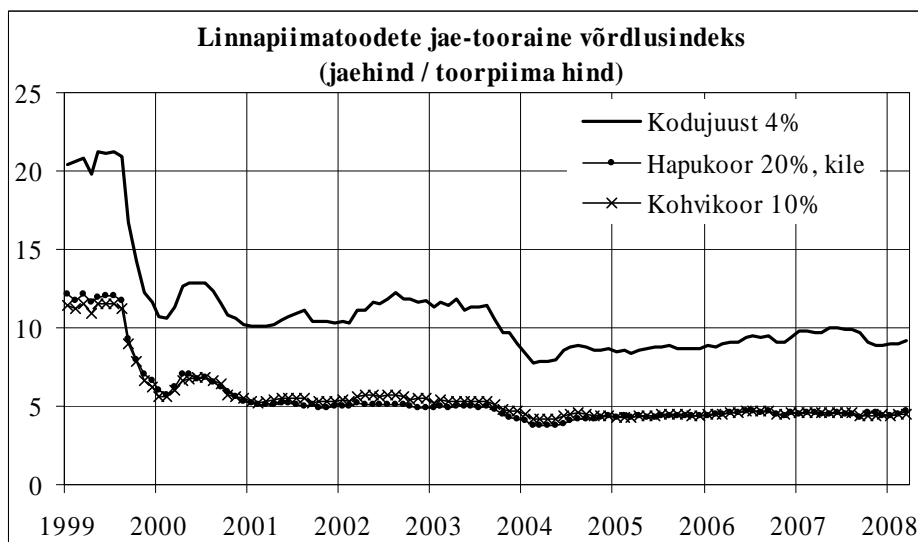
Allikas: EKI

Joonis 29

Allikad: EKI, ZMP; EKI arvutused

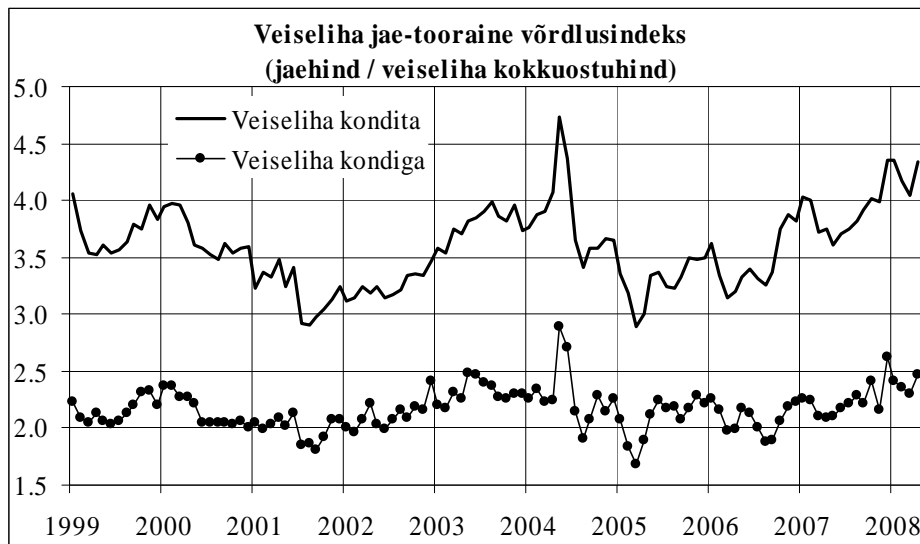
Joonis 30

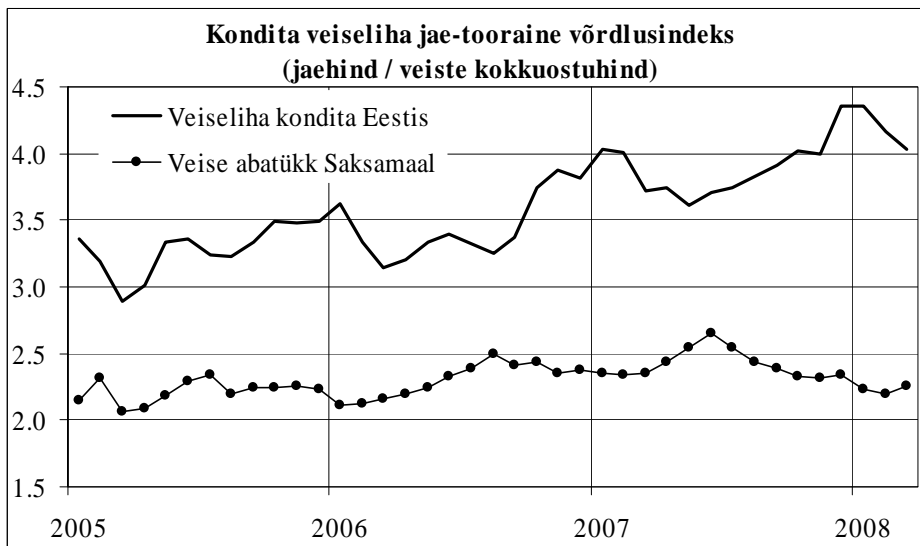
Allikas: EKI

Vaatluse all olevatest lihatoodetest on suurima jae-tooraine võrdlusindeksiga **kondita veiseliha**, mille jae- ja kokkuostuhinna suhe on püsinud vaadeldavatel aastatel valdavalt vahemikus 3,5-4. Kõrge võrdlusindeksi põhjuseks on veiste tapaküpseks kasvatamise oluliselt pikem periood. Enne liitumist EL-iga oli keskmiseks indeksiks 3,5, mis liitumisjärgsetel aastatel suurenes 3,7-le. Saksamaal on see võrdlusindeks olnud viimastel aastatel oluliselt madalam kõikides 2,2-2,4 vahel, millest järeldub, et veiseliha jaehind tõuseb Eesti tarbijale veiste kokkuostuhinna tõustes Saksamaast enam ning ka veiste kokkuostuhinna langus alandab veiseliha jaehinda Saksamaast vähem.

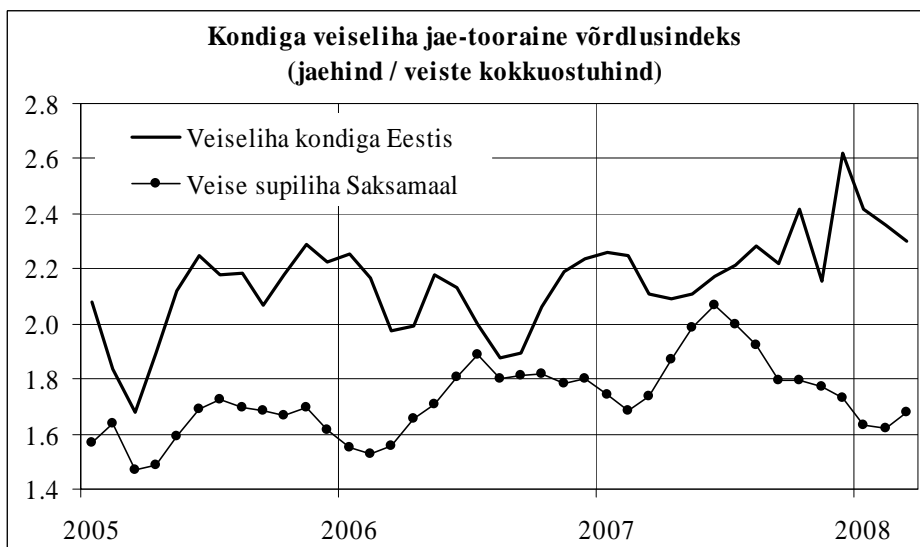
Kondiga veiseliha keskmine jae-tooraine võrdlusindeks oli Eestis 1999. aastast kuni ühinemiseni EL-iga 2,1. Peale liitumist tõusis see 2,2-le. Ka selle toote võrdlusindeks on Saksamaal madalam püüdes viimastel aastatel seal 1,6-1,8 piires.

Joonis 31

Joonis 32

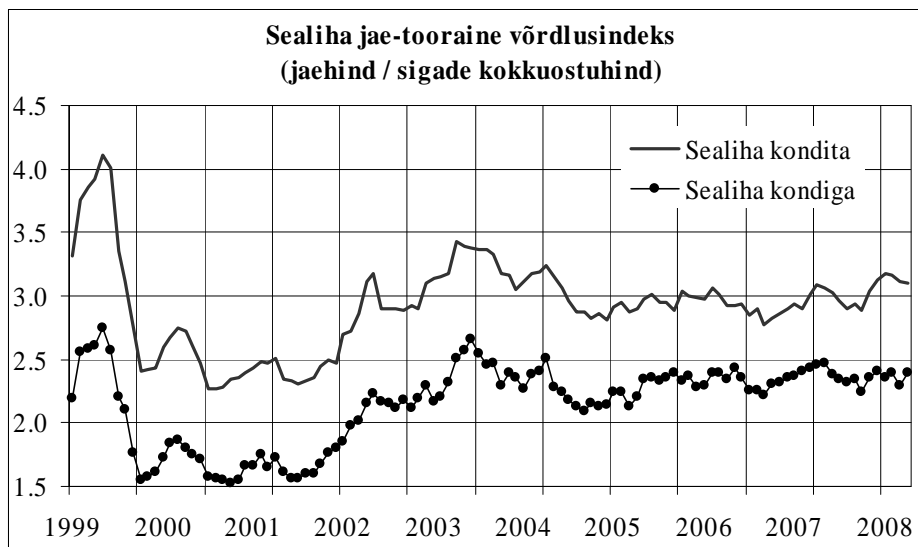

Joonis 33

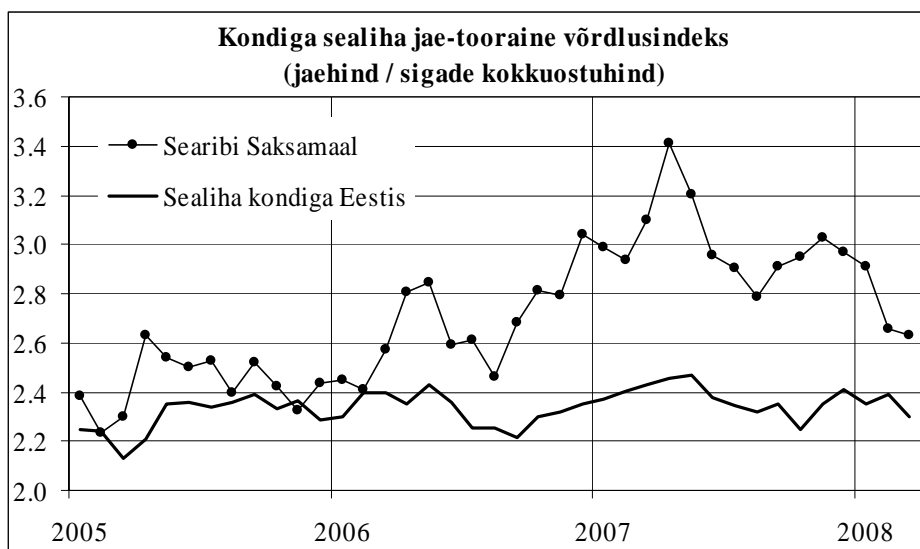
Veiseliha jae-tooraine võrdlusindeks on püsinud Eestis läbi aastate suhteliselt stabiilne. Liitumine EL-iga, mis avas EL lihaturu ka Eesti tootjale ja töötlejale, seda indeksit oluliselt ei muutnud.

Kondiga sealiha keskmine jae-tooraine võrdlusindeks oli 1999. aastast kuni 2004. aastani 2,0, mis pärast EL-iga liitumist tõusis 2,3-ni. Torkab silma, et aastate lõikes oli kõikumine enne EL-iga liitumist suurem, kus see indeks kõikus erinevatel aastatel 1,7-2,4. Peale 2004. aastat on indeks püsinud vahemikus 2,2-2,4.

Joonis 34

Allikas: EKI

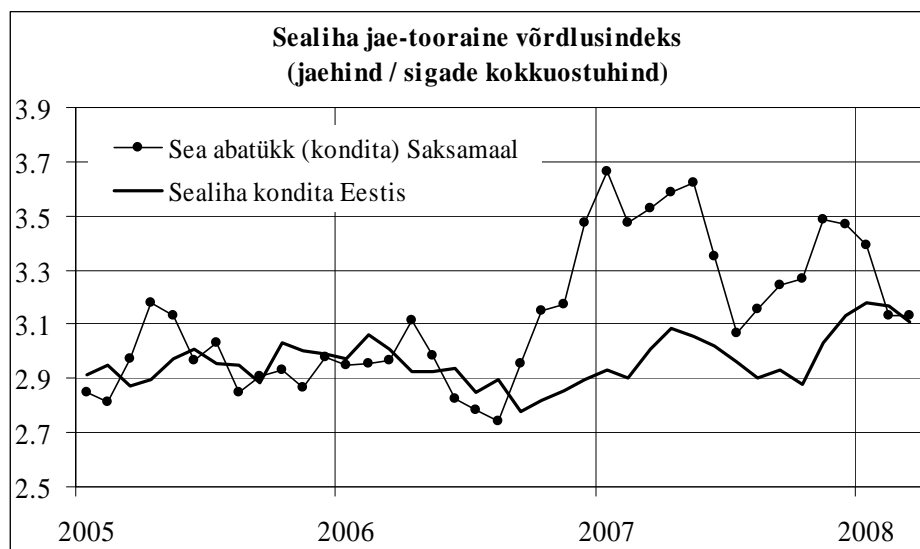
Joonis 35

Allikad: EKI, ZMP

Kondita sealiha keskmine jae-tooraine võrdlusindeks oli enne liitumist EL-iga 2,9, mis liitumise järel tõusis 3,0. Enne liitumist kõikus see 2,4-3,3. Väikseimaks kujunes võrdlusindeks 2000-2002. aastal, mil sigade kokkuostuhind oli kõrge ning millele jaehind kohe järele ei tulnud. Liitumise järel turg stabiliseerus ning jae-tooraine võrdlusindeks on püsinud

3,0 ümber. On ilmne, et ühtses majandusruumis mõjutavad EL-is valitsevad hinnatrendid sigade kokkuostuhindu Eestis, jaehinnale avaldab mõju aga tarbijate ostujõud. Saksamaal on viimaste aastate sealiha keskmine jae-tooraine võrdlusindeks olnud 3,1. Kui varasematel aastatel püsis indeks seal 3,0 ringis, siis 2007. aastal tõusis see 3,4-le, sest kokkuostuhind alanes, kuid jaehinna langus oli sellest väiksem.

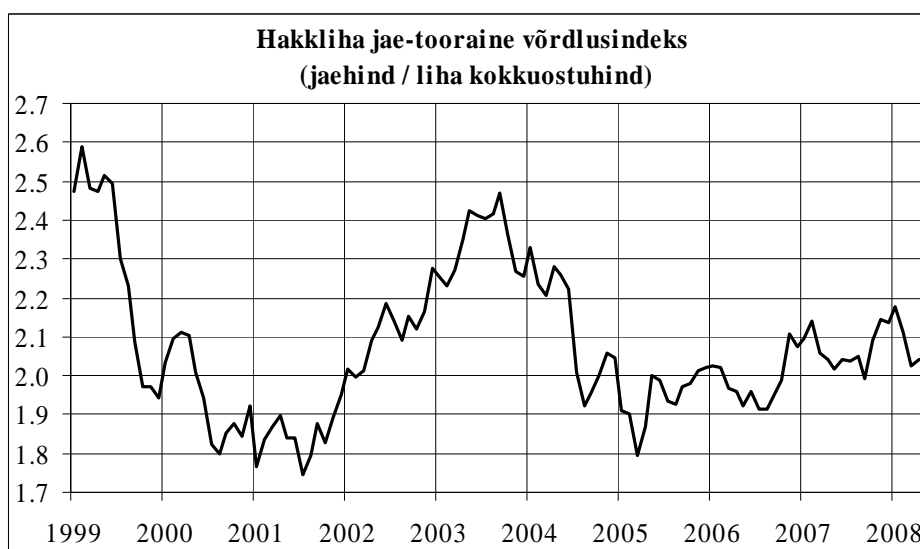
Joonis 36

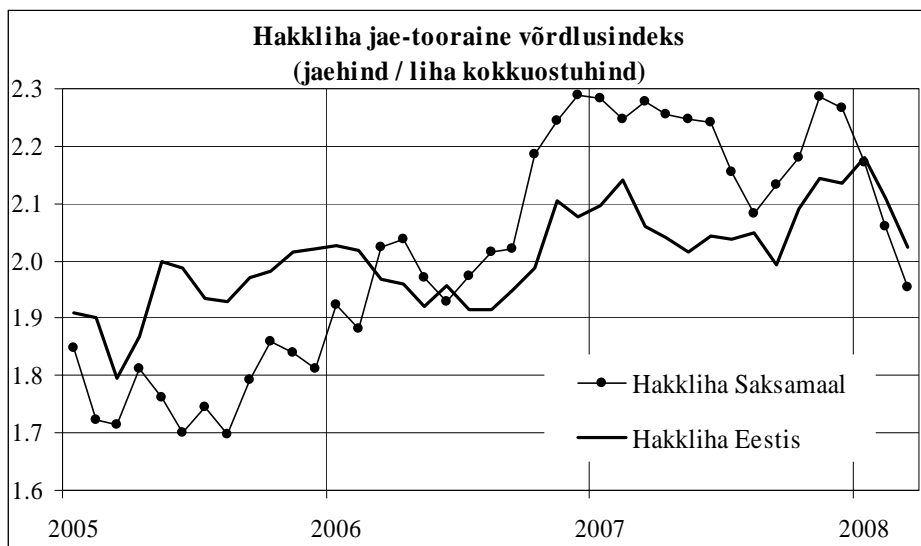
Allikad: EKI, ZMP

Vaatluse all oli ka **hakkliha**, mille sea- ja veiseliha sisaldus on 50:50. Hakkliha jae-tooraine võrdlusindeks on aastate vältel üsna suuresti kõikunud, sõltudes nii veiste kui ka sigade kokkuostuhinnast. Kuid peale liitumist EL-iga 2004. aastal on turg mõnevõrra rahunenud ning indeks on sesoonsete mõjudega ja tõususuunaline.

Joonis 37

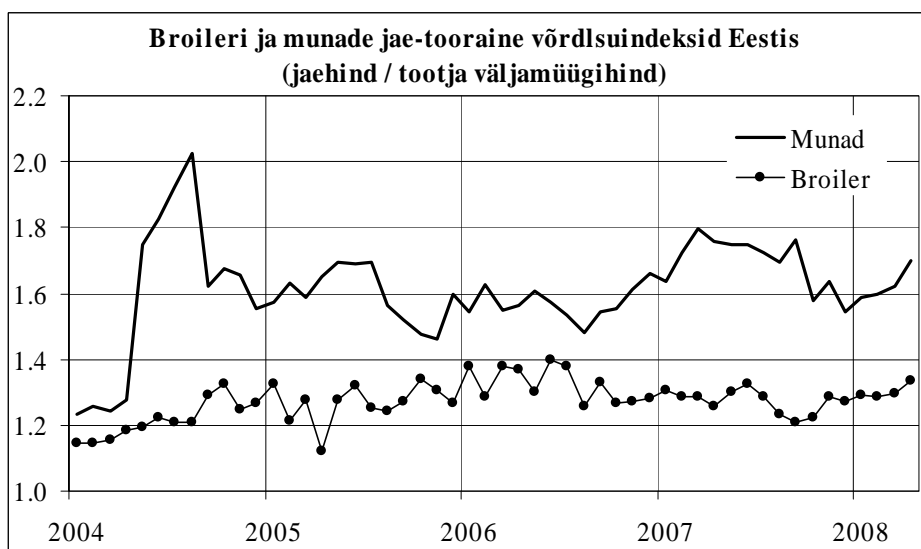

Allikas: EKI

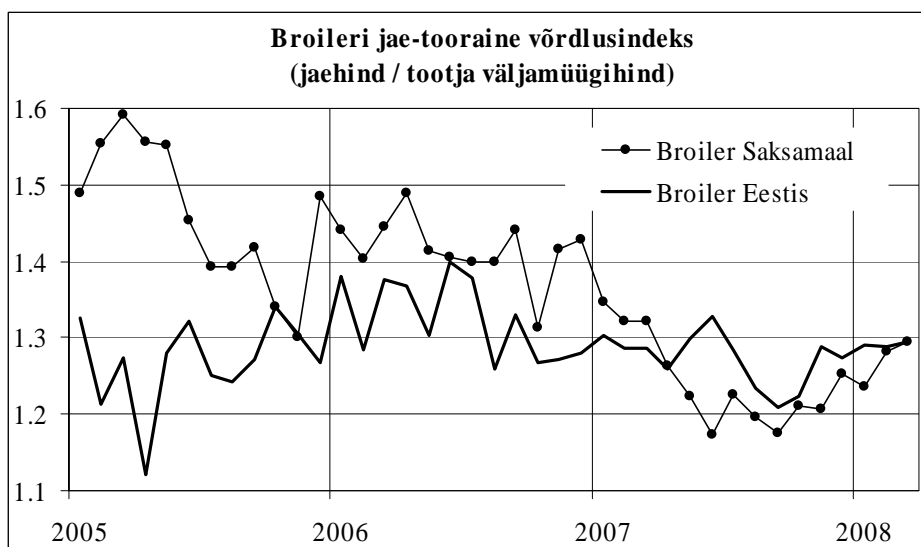
Joonis 38

Allikad: EKI, ZMP

Joonis 39

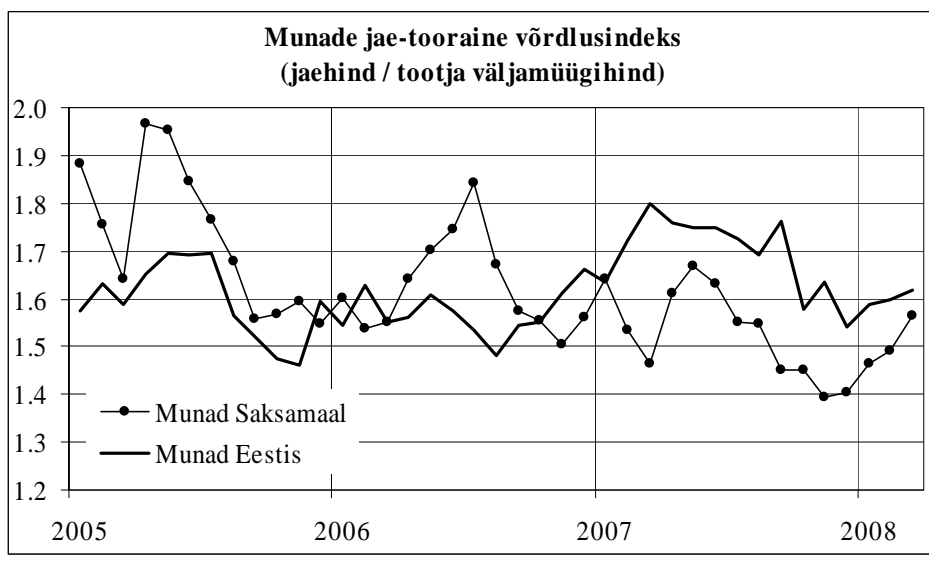
Allikas: EKI

Joonis 40

Allikad: EKI, ZMP

Broileri ja munade tootjahinna kogumise meetodika muutus 2004. aastal ning seetõttu vaadati jae-tooraine võrdlusindeksit alates sellest perioodist. Broileri vastav võrdlusindeks on läbi aastate püsinud stabiilne, munade indeks on kõikunud suuremates piirides. Nii munade kui ka broileri jae-tooraine võrdlusindeksid on Saksamaal mõnevõrra kõrgemad kui Eestis, mis tagab Saksamaal kõrgema jaehinna tootja väljamüügihinna kõikumistel.

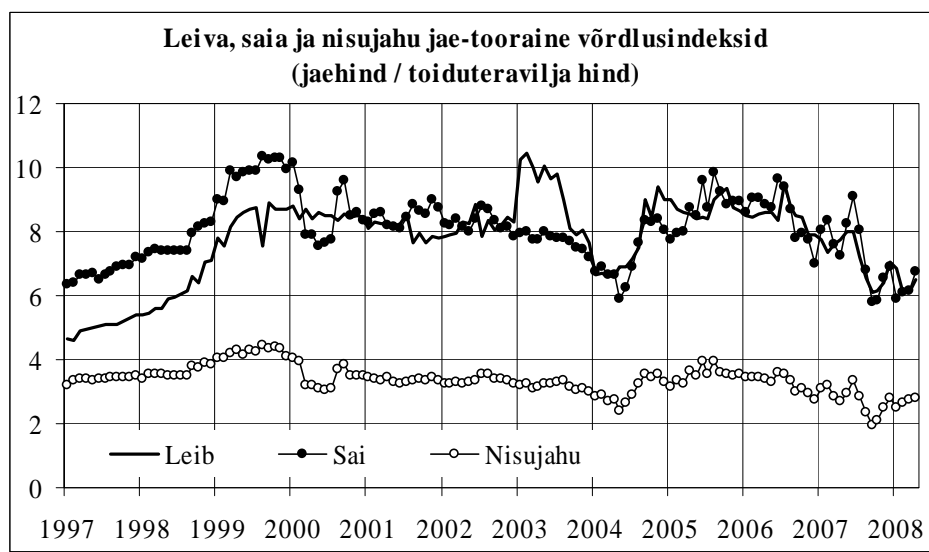

Joonis 41

Allikad: EKI, ZMP

Vaatluse all olevatest **teraviljatoodetest** on väikseima jae-tooraine võrdlusindeksiga nisujahu, kuna leivatoodete tootmiskulud sisaldavad nii jahutööstuse kulutusi kui ka pagaritööstuses tehtavaid kulutusi.

Erinevused **saia** ja **leiva** jae-tooraine võrdlusindeksite vahel on olnud suuremad aastail 1997-1999 ning 2003. aastal. Alates 2006. aastast on leiva ja saia indeksid enam-vähem ühtlustunud olles 2006. aasta keskmisena mõlemal tootel 8,5 ja langenud 2008. aasta esimese nelja kuu keskmisena leival 6,4-le ning saial 6,2-le.

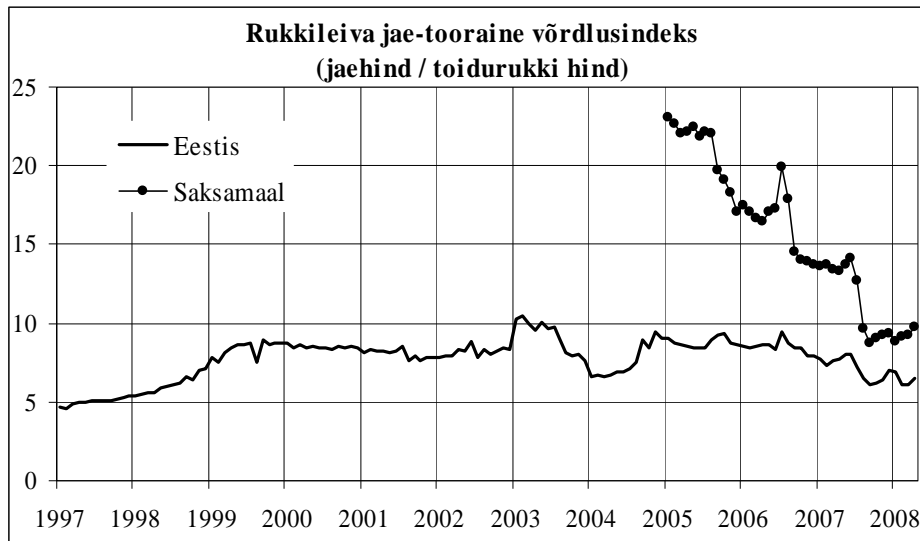

Joonis 42

Allikas: EKI

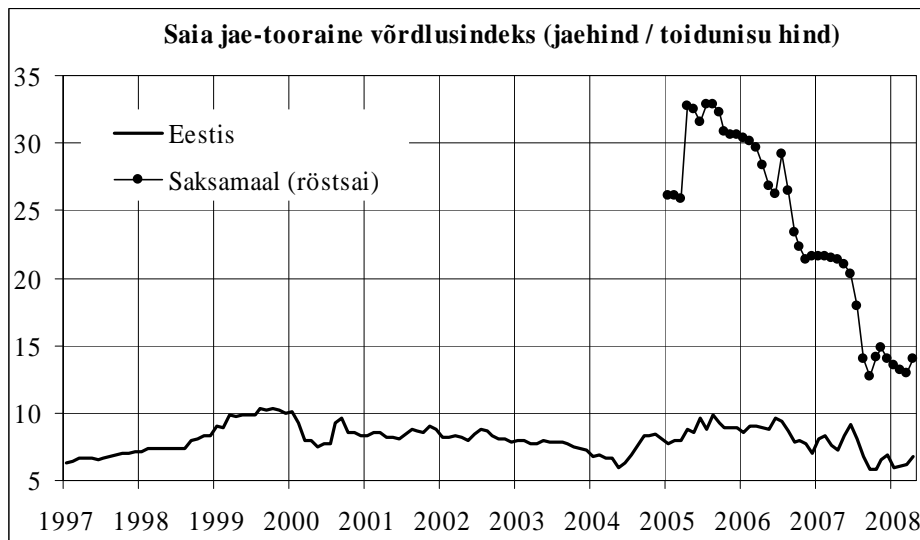
Leiva ja saia jae-tooraine võrdlusindeksite suuruses on Eesti ja Saksamaa näitajate vahel mitmekordsed vahed. Leiva vastav võrdlusindeks on Saksamaal olnud 2005. aastal maksimaalselt 23,1 ja vähenenud 2008. aastaks minimaalselt 8,9-ni. Saial on vastavad näitajad 2005. aastal 32,9 ja 2008. aastal 13,0. Eestis on saia ja leiva need indeksid stabiilsemad kui Saksamaal. Indeksite langus Saksamaal tähendab, et tooraine hind on tõusnud oluliselt rohkem kui jaehind. Eestis langeb see indeks vähem kui Saksamaal, mis tähendab, et Eestis on samuti tooraine hinna tõus suurem kui jaehinna tõus, kuid tooraine hinna tõus mõjutab jae-hinda rohkem kui Saksamaal.

Joonis 43

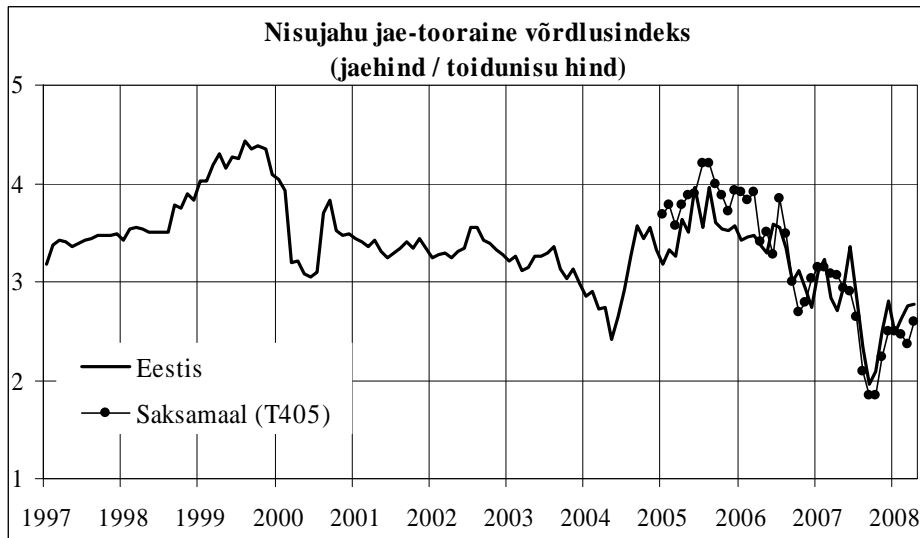
Allikad: EKI, ZMP, Euroopa Komisjon

Joonis 44

Allikad: EKI, ZMP, Euroopa Komisjon

Nisujahu jae-tooraine võrdlusindeksid on aastail 2005-2008 Eestis ja Saksamaal olnud lähedase suurusega ning liikunud sarnaselt langevas joones, see tähendab, et teravilja hinna tõus on olnud suurem kui nisujahu jaehinna tõus.

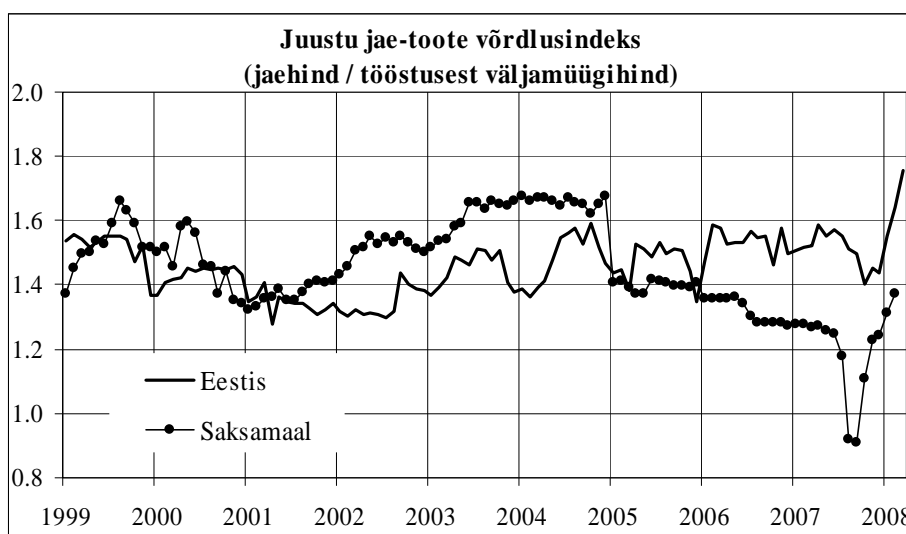
Allikad: EKI, ZMP, Euroopa Komisjon

1.4 Jaehinna ja tööstuse väljamüügihinna suhe (jae-toote võrdlusindeks)

Jaehinna ja tööstuse väljamüügihinna suhe iseloomustab toidutööstusettevõtete ja jaekaubanduse vahelisi hinnasuhteid. Käesolevas töös nimetatakse jaehinna jagatist tööstusest väljamüügihinnaga jae-toote võrdlusindeksiks. See sisaldab endas hulgi- ja jaekaubanduse kulusid ning kaubanduse juurdehindlusi.

Kuna tööstusest väljamüügihindu kogutakse Eestis ainult piimatoodete kohta, siis saab jae-toote võrdlusindekseid arvutada ka vaid piimatoodetele.

Juustu jae-toote võrdlusindeksid on viimase 10 aasta jooksul Eestis kõikunud 1,3 ja 1,8 vahel, keskmine tase alates 1999. aastast on olnud 1,5. Samal tasemel on keskmine jae-toote võrdlusindeks olnud 10 aasta keskmisena ka Saksamaal. Peale 2007. aasta toimunud suurt

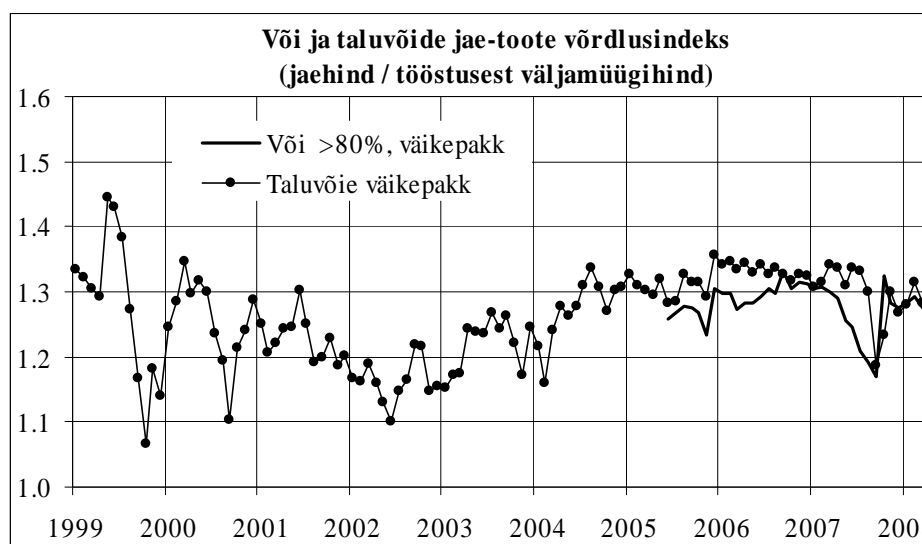

Allikad: EKI, ZMP

juustu tööstusest väljamüügihinna tõusu vähenes juustu vastava indeks Eestis 1,54-lt 2006. aastal 1,51-ni 2007. aastal. Saksamaal oli nende indeksite langus aga märgatavalt suurem – 1,32-lt 2006. aastal 1,18-ni 2007. aastal ehk kauplustes tõusis juustu hind vähem kui tootjalt väljamüügil. Kui Eestis 2007. aasta kohaliku juustu jae-toote võrdlusindeks vähenes, siis 2008. aastal toimunud jaehinna tõusu tagajärjel tõusis see indeks rekordilisele tasemele.

Väikepaki või (>80% rasvasusega) viimaste aastate jae-toote võrdlusindeksid on Eestis olnud 1,2 ja 1,4 vahel, keskmine tase alates 2005. aastast on 1,3. Kõrgeim oli see 2006. aastal, madalaim 2008. aasta esimestel kuudel. Vähemalt 80%-lise rasvasusega pakivõi ja taluvõide hinda hakati eraldi kauplustest koguma 2005. aasta maist. Varem oli 80%-list võid saada vaid üksikutes kauplustes ning nende hind koguti koos taluvõiete hindadega ning arvestati taluvõide hinna sisse. Jooniselt on näha, et taluvõide jae-toote võrdlusindeksid on kõikunud üsna suurtes mahtudes (1,07-1,44) ning EL-iga liitumise järgselt on täheldada nende indeksite kasvu. 10 viimase aasta keskmine jae-toote võrdlusindeks on taluvõidel olnud 1,3.

Joonis 47

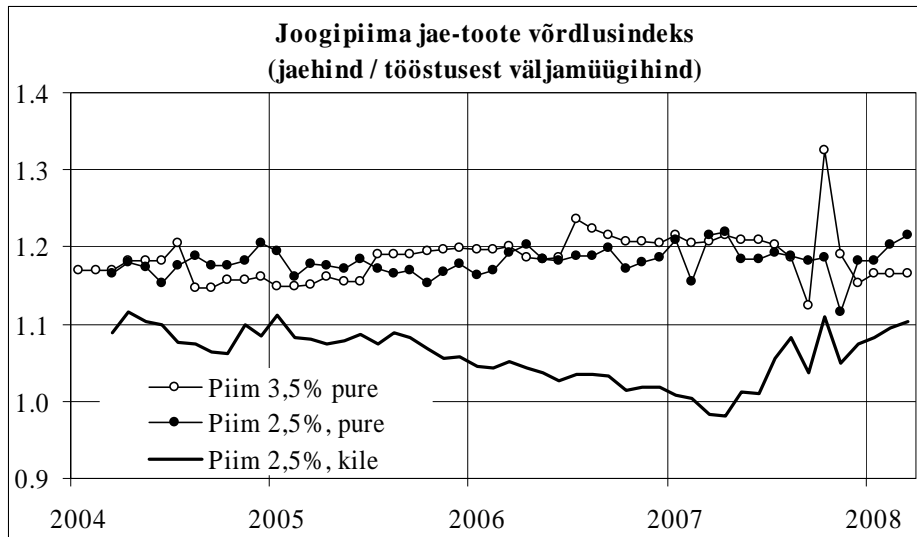

Allikas: EKI

Joogipiima puhul erineb kaupluste hinnastrateegia olenevalt pakendist. Purepakis piima jae-toote võrdlusindeks on viimastel aastatel olnud stabiilselt 1,2 ringis, 2,5%-lisel kilepiimal aga langenud 1,09-lt 2004. aastal 1,03-ni 2007. aastal, olles märtsis-aprillis isegi alla 1,0. 2,5%-line kilepiim on üks väiksema vastava võrdlusindeksiga piimatoodet olnud läbi aastate. Toorpiima kokkuostu- ja piima tööstusest väljamüügihinna tõustes 2007. aasta teisest poolest suurenes Eestis levinuima 2,5%-lise kilepiima see võrdlusindeks kiiresti 2004. aasta tasemele tagasi (1,1) ning püsis seal ka 2008. aasta esimestel kuudel.

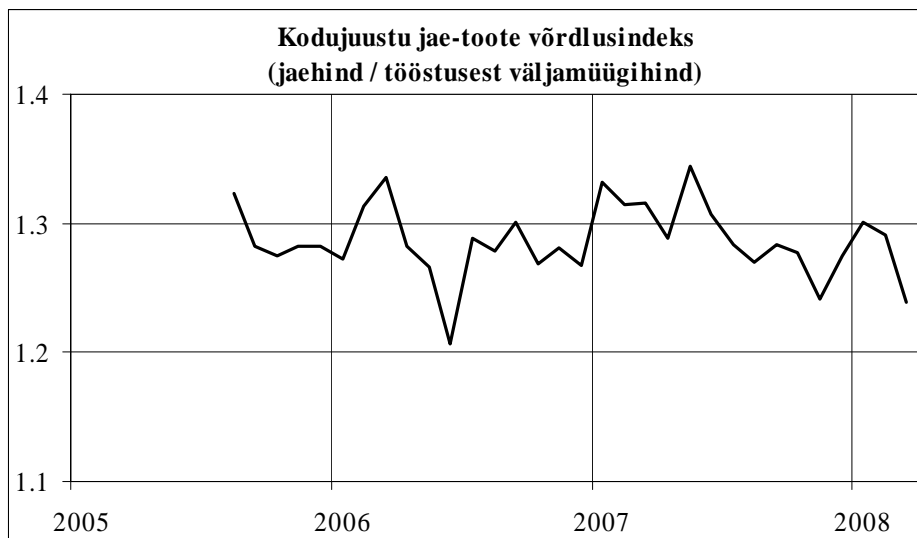
Linnapiimatoodetest on võimalik veel analüüsida 4%-lise maitsestatamata **kodujuustu** jae-toote võrdlusindekseid, mis on viimasel 3 aastal kõikunud 1,3 ümber. Alates 2007. aasta piimatoodete üldisest hinnatõusust on kodujuustu vastav indeks vähenenud.

Joonis 48

Allikas: EKI

Joonis 49

Allikas: EKI

2. Hinnamarginaalide jagunemine väärtusahela osades

Hinnamarginaal käesolevas alapunktis mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast. Ka selles peatükis sisalduvad marginaalis vastava toote tootmiseks tehtud kulud. Piimatoodete marginaalide arvutamisel on kasutatud toorpiima sisalduse koefitsiente².

Jaemarginaal (M_j) on arvatud järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM, 15,3%) ning töötaja väljamüügihind (P_i).

² Toorpiima sisaldus juustus – 10,5 liitrit, lõssipulbris 11 liitrit, 2,5% piimas 1 liiter, võis 21 liitrit. Erandina on toorpiima väärtus, mis on kasutatud või tootmiseks arvatud läbi valgu ja rasva väärtuse toorpiimas, mitte toorpiima hinda kasutades.

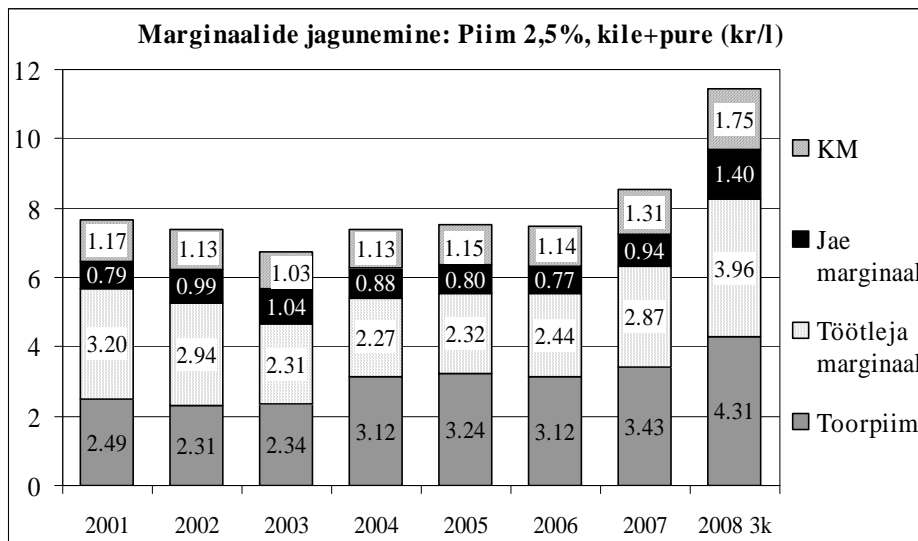
$$M_j = P_j - KM - P_t$$

Töötleva marginaal (M_t) on arvatud järgmiselt: töötleva väljamüügihinnast (P_t) on lahutatud toote toomiseks kulunud põhitootoraine (nt toorpiima) kulu (P_f)

$$M_t = P_t - P_f$$

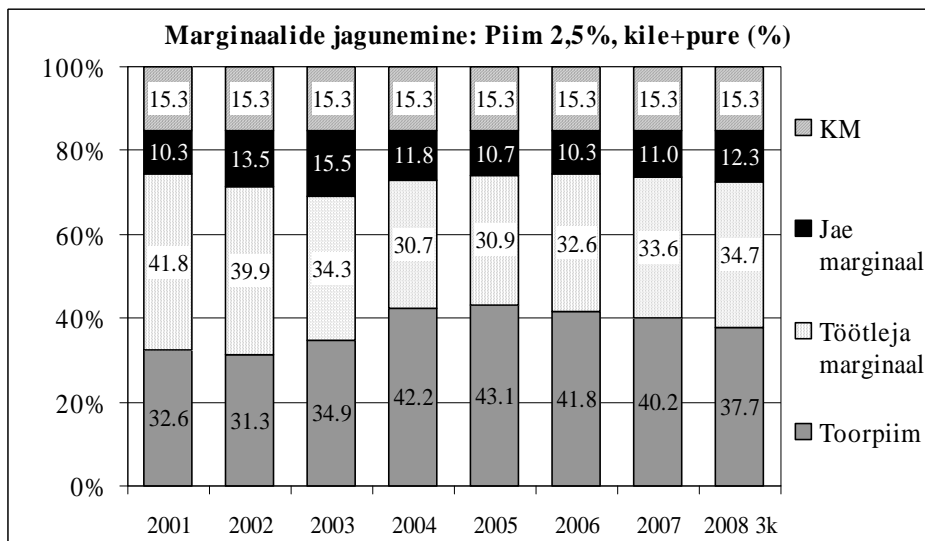
Alljärgnevatel joonistel on marginaalid antud toodete lõikes nii rahalises väärtuses 1 kg või liitri vastava toote kohta kui ka protsentides.

Joonistel 50 ja 51 on näidatud keskmine 2,5%-lise rasvasusega piima marginaalide jagunemine, mis on arvatud kilepiima ja purepakendis piima keskmiste hindade alusel. Joonistel 52-55 on eraldi välja toodud kile- ja purepiima hinnamarginaalid. Joonistel kajastatud aja- perioodid erinevad, kuna jaehindade aegrida kile- ja purepakendis piimal eraldi algab alates 2004. aastast.

Joonis 50

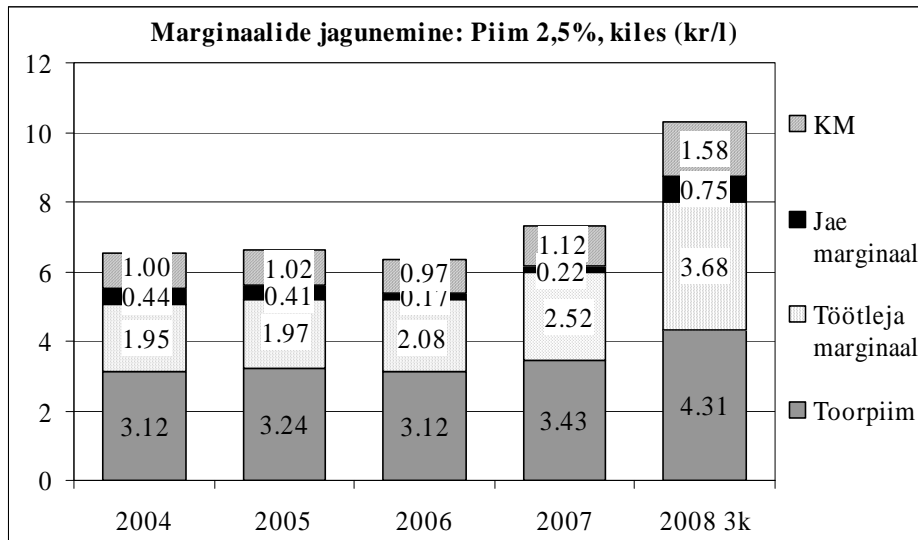
Allikas: EKI

Joonis 51

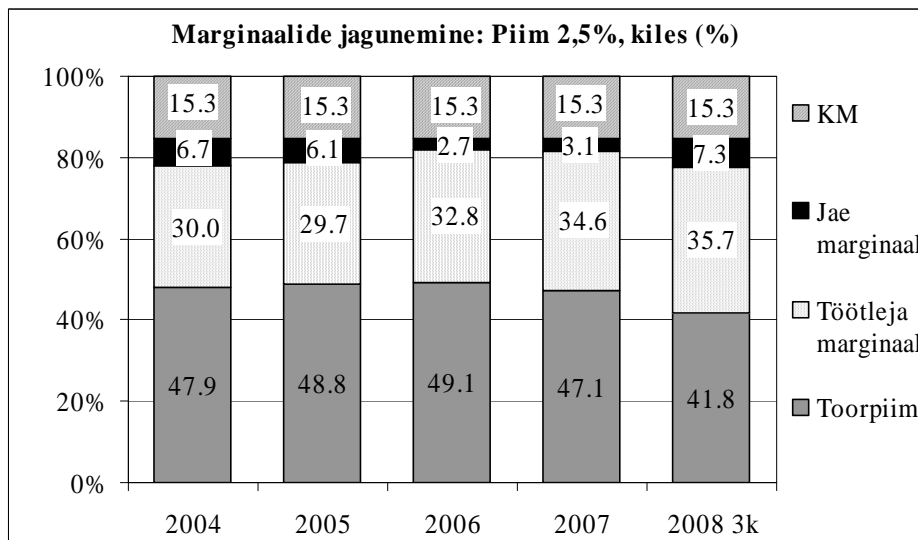
Allikas: EKI

Joonis 52

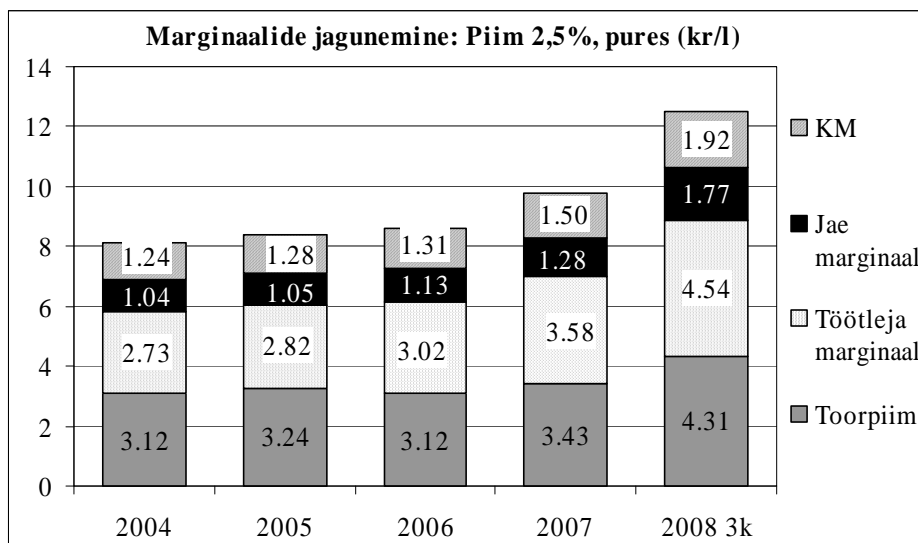
Allikas: EKI

Joonis 53

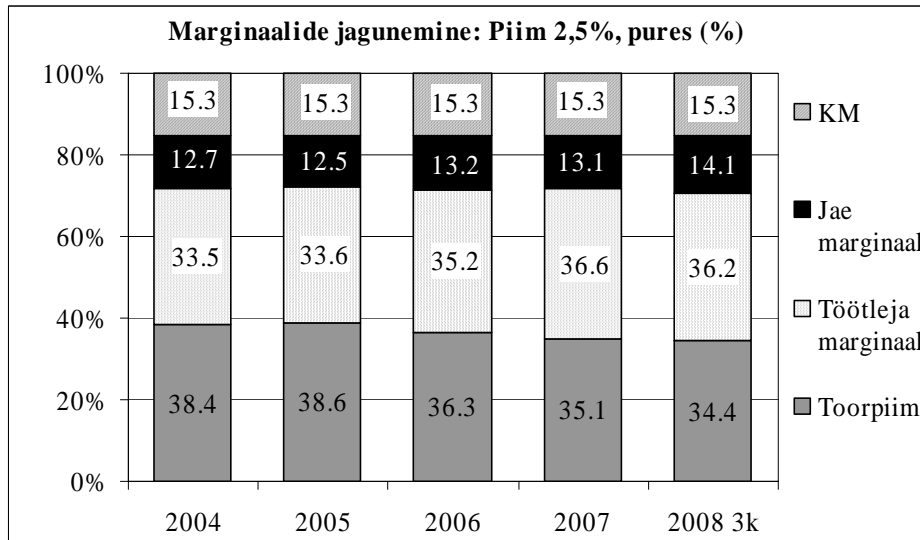

Allikas: EKI

Joonis 54

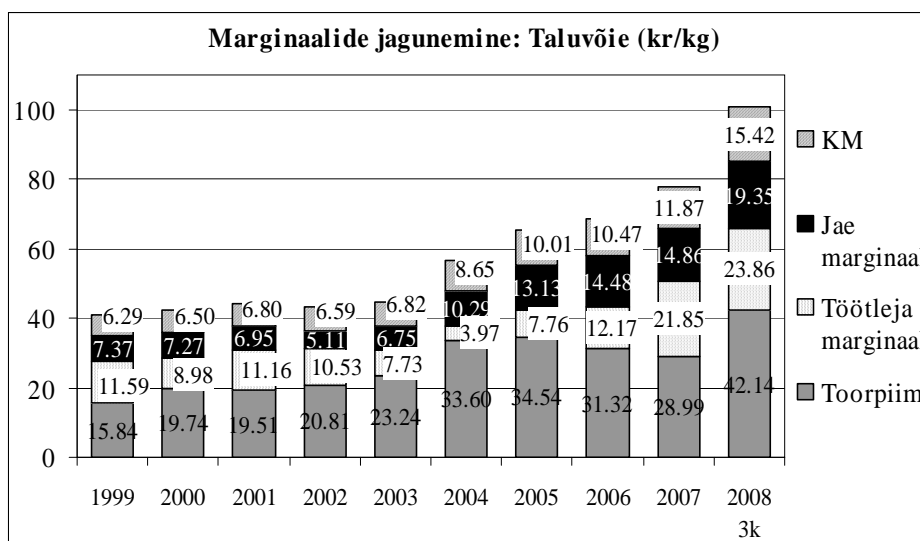
Allikas: EKI

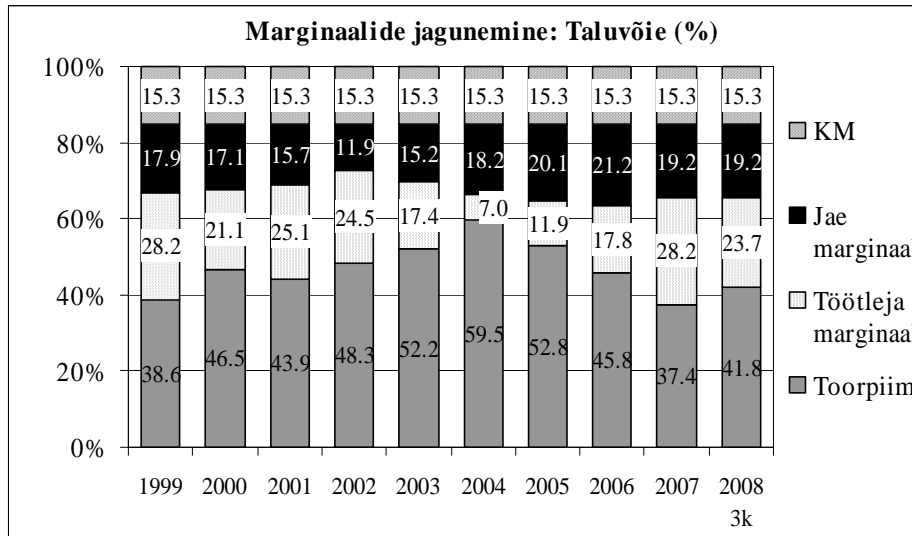
Allikas: EKI

Piima marginaalide jooniste võrdlemisel võib täheldada olulisi erinevusi, olgugi, et tegemist on sarnase tootega, kuid erinevas pakendis. Keskmiste hindade järgi arvatuna moodustab toorpiima osa jaehinnast ligikaudu 40%, kusjuures 2007. aastal langes toorpiima osa alla 40%. Kilepiima puhul ulatub toorpiima osakaal 50% lähedale. Töötleva marginaal on nii keskmise 2,5%-lise kui ka kilepiima puhul viimastel aastatel olnud 30-35%-ni. Enne EL-iga liitumist, kui piima kokkuostuhind Eestis oli suhteliselt madal ja joogipiima tootjaid rohkem, oli töötleva marginaal koguni 40% lähedal. Jaemarginaal kilepiima puhul jääb vahemikku 3-7%, joogipiimal keskmiselt aga ületab jaemarginaal 10%. Kõige volatiilsem on kilepiima marginaal, mis 2007. aasta alguses oli isegi negatiivne.

Taluvõide marginaalide arvutamisel on toorpiima väärtus võis arvestatud piimarasva ja -valgu maksumuse kaudu võis ja lõssipulbris. Ühe kilo või tootmiseks on arvestustes kasutatud 21 kg toorpiima. Pakivõi puhul on eri turuosaliste hinnamarginaalid olnud aastati üsna erinevad.

Allikas: EKI

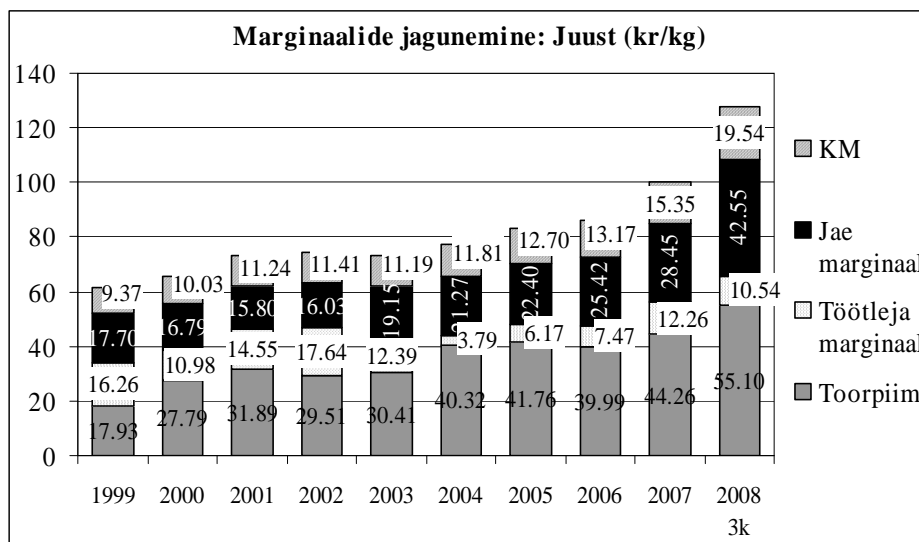
Allikas: EKI

Viimase 10 aasta (1999-2008 3k) keskmisena on toorpiima osakaal pakivõie jaehinnas olnud 46,7%, töötleja marginaal 20,5%, jaemarginaal 17,6% ning käibemaks 15,3% (peale EL-iga liitumist vastavalt 47,4%, 17,7%, 19,6% ja 15,3%). Kui piima kokkuostuhind 2004. aasta alguses hüppeliselt tõusis, siis on näha, et töötleja marginaalid vähenesid märkimisväärselt. Sel perioodil tõsteti piima kokkuostuhinda enam kui taluvõide tööstusest väljamüügihind tõusis. 2007. aasta hinnatõusu puhul oli olukord aga vastupidine – taluvõide tööstusest väljamüügihind tõusis enam kui toorpiima hind. Seetõttu suurenesid töötleja marginaalid järsu hinnatõusu kuudel (2007. aasta september, oktoober) 33-37%-ni ning jäid sellesse vahemikku püsima aasta lõpuni (lisa 4). 2007. aasta esimesel 8 kuul liikus töötleja marginaal vahemikus 22-27%, 2006. aastal aga 16-21% piires. Jaemarginaal on viimasel paaril aastal olnud stabiilsem – 2006. aastal ja kuni 2007. aasta juulini kõikus see 21 ja 22% vahel, alates 2007. aasta augustist aga vähenes 13-20%-ni. Seega kaubandusettevõtted püüdsid taluvõide hinnatõusu tarbija jaoks veidi leevendada.

Juustu puhul on vaadeldud Edam-tüüpi kohalikke juustusid. Arvutustes on ühe kilo juustu tootmiseks vajaliku toorpiima kogusena arvestatud 10,5 kg (põhineb PRIA andmetel). Sama koefitsenti on kasutatud nii Eesti kui välisriikide marginaalide arvutustes. 10 viimase aasta keskmine toorpiima osakaal juustu jaehinnas on 43,2%, töötleja marginaal 14,5%, jaemarginaal 26,9% ning käibemaks 15,3%. Alates 2004. aastast on need näitajad vastavalt 47,3%, 8,3%, 29,1% ja 15,3%. Kuigi piimatootjad on EL-iga liitumisjärgselt saanud juustu jaehinnast suurema osa endale kui enne liitumist, on näha, et toorpiima maksumuse osa juustu jaehinnas on jällegi langustrendil ning 2008. aasta alguseks jõudnud taas liitumiseelsele tasemele. EL-iga liitumiseelne toorpiima hinnatõus vähendas oluliselt juustu töötleja marginaale, kuid jaemarginaalid on sellest alates suurenenud. Kui 2007. aasta suvest hakkasid vähehaaval tõusma juustu tööstusest väljamüügihinnad ja jaehinnad, suurenes töötleja marginaal ja vähenes jaemarginaal. 2008. aasta algul toimus aga vastupidine trend – töötleja marginaal vähenes märgatavalt (alla 10%), jaemarginaal aga suurenes uuesti üle 30% (2008. aasta märtsis koguni

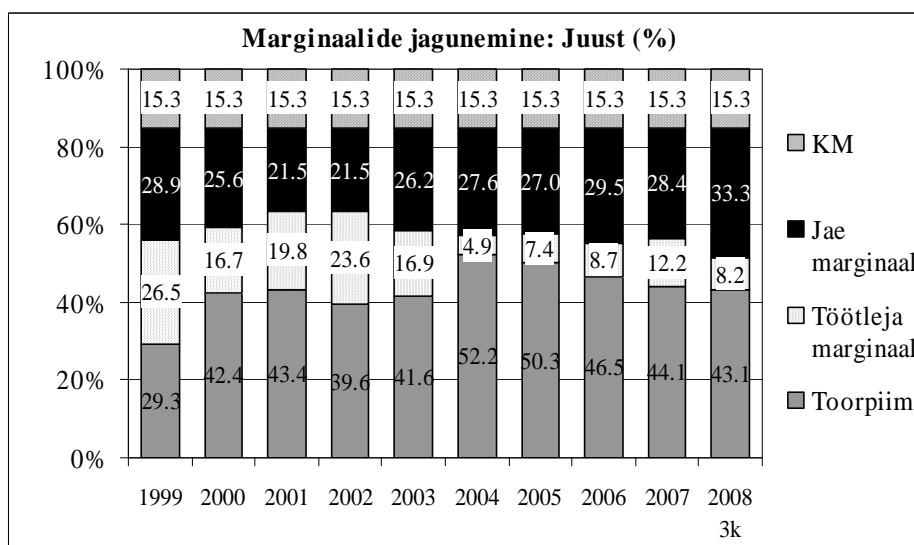
36,5%). 2006. aastal liikus juustu töötleva marginaal vahemikus 5-12%, 2007. aasta I pooles 11-12,5%, II pooles 11-14%, kuid 2008. aasta esimese kolme kuu jooksul 6-10% (lisa 4). Kohaliku Edam juustu jaemarginaal oli 2006. aastal 27-31%, 2007. aasta septembrini 28-31%, kuid oktoobrist detsembrini 24-27%. 2008. aasta kolmel esimesel kuul tõusis juustu jaemarginaal aga 36,5%-ni.

Joonis 58

Allikas: EKI

Joonis 59

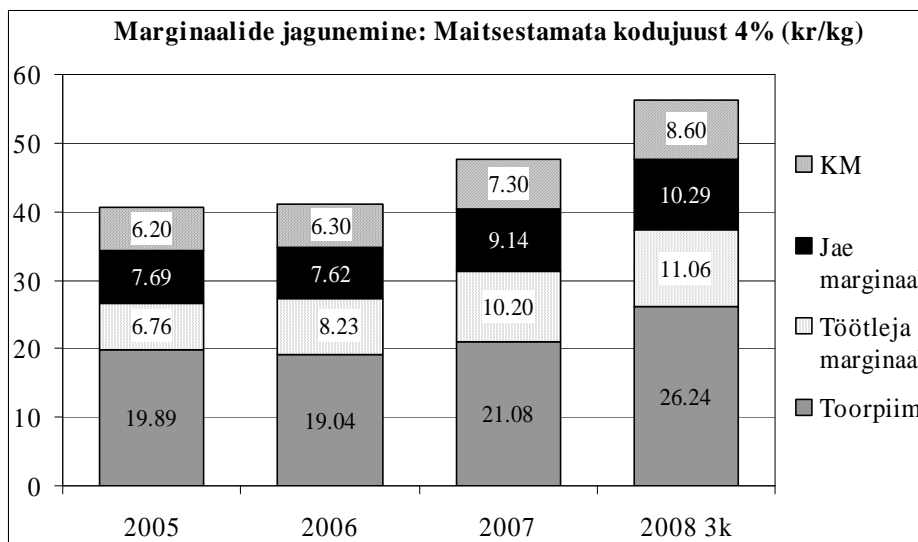

Allikas: EKI

On näha, et tööstusettevõtete ja kaubanduse vahel on viimasel aastal käinud väga tõsised hinnaläbirääkimised, kord on üks teinud järeleandmisi ja vähendanud marginaale, siis jälle teine. Paraku ei ole tarbija sellisest ühe ja teise poole hinnamarginaalide vähendamisest kasu saanud, tarbija jaoks juustu hind pidevalt tõuseb. Piimatootja on tänu juustu kallinemisele saanud küll varasemast paremat piima kokkuostuhinda, kuid tugevamad turuosalised, eriti kaubandus, on tarbijahinna tõusudest rohkem võitnud.

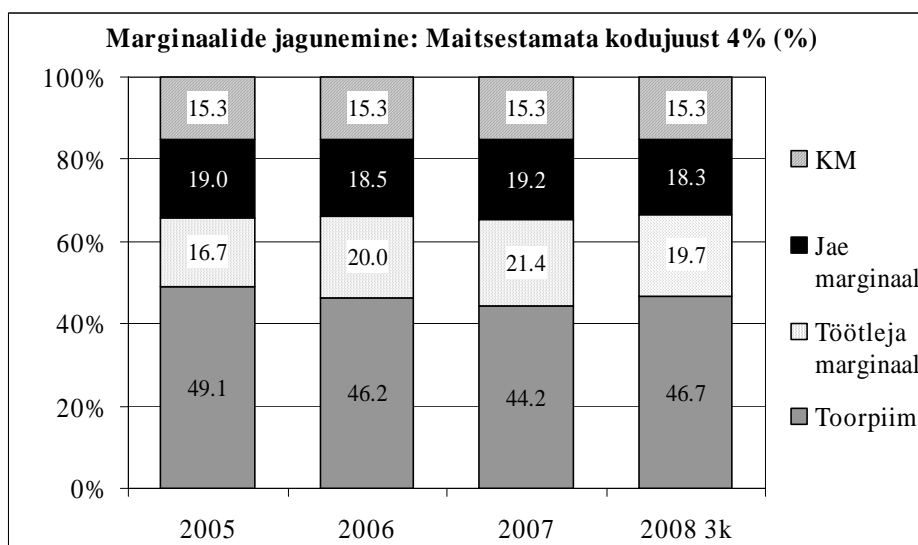
Maitsestatamata 4%-lise kodujuustu marginaalide arvutamisel on ühe kilo kodujuustu tootmiseks vajaliku toorpiima kogusena arvestatud 5,0 kg. Kuna kodujuustu tööstusest väljamüügihindu hakati koguma alles 2005. aastal, siis pikemaid aegridu analüüsida pole võimalik. Kodujuustu jaehind on küll pidevalt tõusnud, kuid marginaalid turuosaliste vahel viimastel

Joonis 60

Allikas: EKI

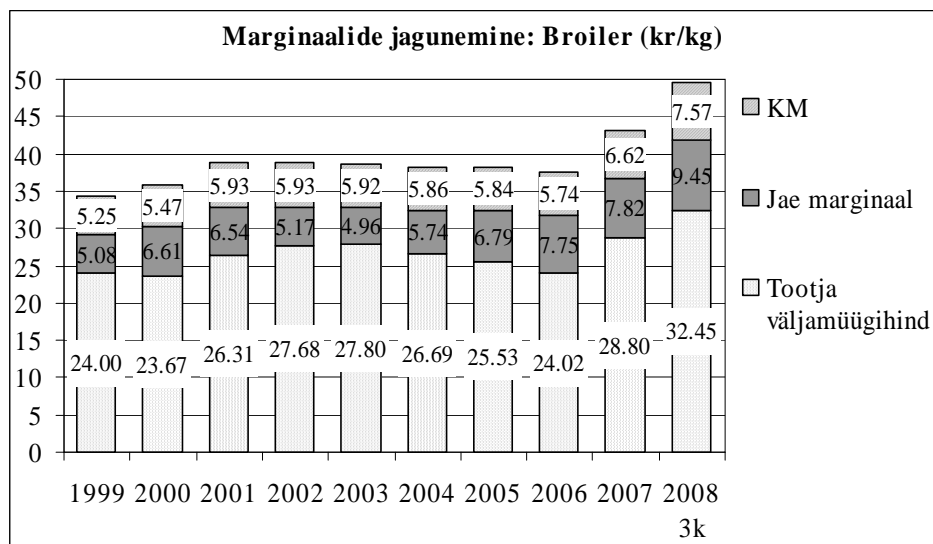
Joonis 61

Allikas: EKI

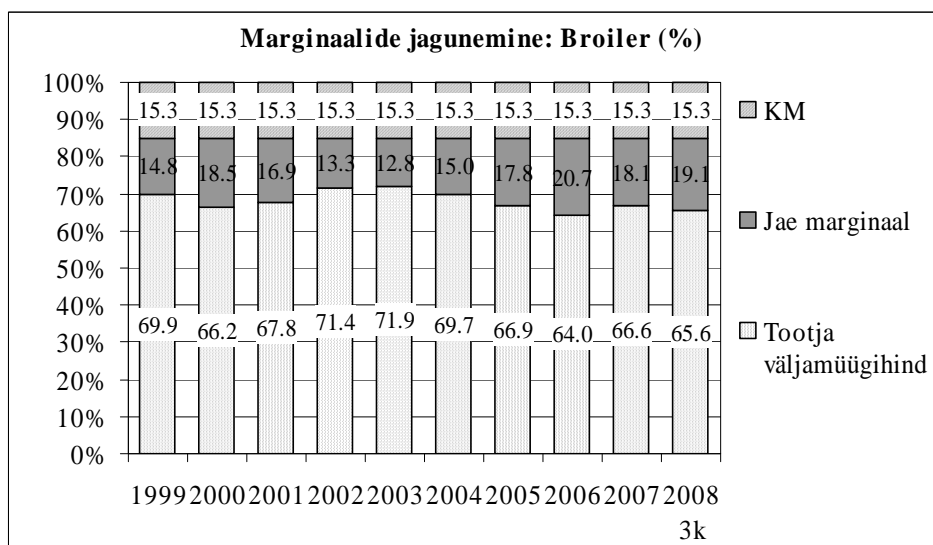
aastatel oluliselt muutunud ei ole. Alates 2005. aastast on piimatootjad kodujuustu jaehinnast saanud keskmiselt 46,5%, töötlevad on toote tootmiskulude ja oma kasumina lisanud 19,4%, kaubandus omakorda 18,7% ning käibemaks moodustab toote jaehinnast, nagu tavaliselt, 15,3%. Alates 2007. aasta II poolaastast kuni 2008. aasta märtsini on kodujuust nii tööstusest väljamüügil kui ka kauplustes kallinenud üsna ühtlaselt iga kuu, kuid tööstusest väljamüügihind on sel perioodil tõusnud 4%-punkti võrra enam kui kauplustes. 2007. aasta juulist 2008. aasta märtsini on töötleva marginaal liikunud vahemikus 18-24% ning jaemarginaal 16-20%.

Broileri ja munade jaemarginaal on arvestatud valemi järgi, kus jaekäibest on lahutatud käibemaks (15,3%) ning tootja väljamüügihind. Alljärgnevatel joonistel on marginaalid antud toodete lõikes nii rahalises väärtuses 1 kg broileri ja 1 muna kohta kui ka protsentides. Suurim osakaal tarbijahinnast nii munade kui ka broileri puhul oli tootja väljamüügihinnal, mis broileri puhul on viimastel aastatel olnud 64-72% ning munade puhul 49-67%. Esmane broileri jaehinna tõus vaadeldaval perioodil (1999-2007.a) oli 2001. aastal, mille järel jaehind püsis saavutatud tasemel kuni 2006. aasta lõpuni. 2006. aasta salmonelloosi puhang tekitas turul kodumaise linnuliha nappuse, mis läbi esmalt tõusis broilerite väljamüügihind, millele järgnes aasta lõpus ka jaehinna tõus. Kuigi mõlemad hinnad tõusevad jätkuvalt on viimasel aastal kiiremini tõusnud broileri jaehind, seega hinnastruktuuris on suurenenud jae marginaali osa. Viimase nelja aasta jooksul on broileri jaemarginaal kasvanud 4%-punkti tõustes 19%-ni. 2007. aasta oktoobrist alates, mil Talleggis hukati Newcastle tõve tõttu hulgaliselt linde, tõusis broileri jaehind hüppeliselt 6% ning peale seda on see toode kauplustes pea iga kuu kalli-

Joonis 62

Allikas: EKI

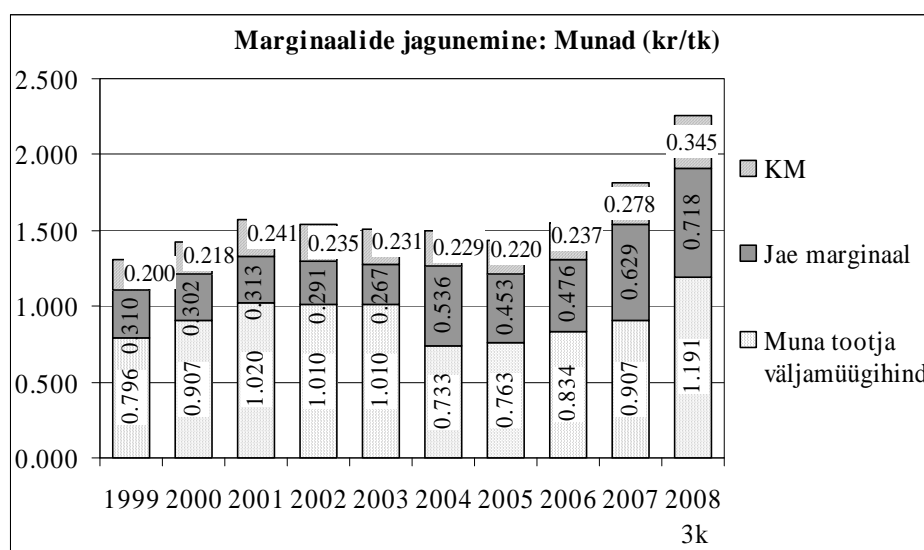
Joonis 63

Allikas: EKI

nenud. Mainitud perioodile on iseloomulik, et tootja marginaal kasvas oluliselt aeglasemalt kui jaemarginaal.

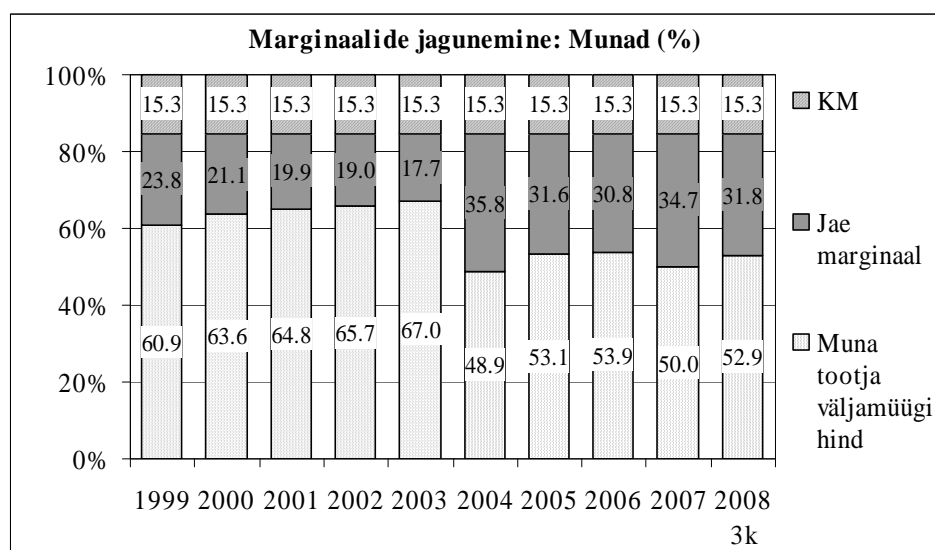
Munade esmane tootja väljamüügihinna tõus vaadeldaval perioodil (1999-2007.a) oli 2001. aastal, millega kaasnes ka jaehinna tõus. Järgneval kolmel aastal langesid mõlemad hinnad. Muna väljamüügihinna uus tõus oli 2005. aastal, jaehind hakkas tõusma aasta hiljem. Kuigi mõlemad hinnad tõusevad jätkuvalt, on viimasel aastal kiiremini tõusnud munade jaehind, seega hinnastruktuuris on jae marginaal suurenenud. Viimase nelja aasta jooksul on see kasvanud 9%-punkti tõustes 32%-ni. Kui varasematel aastatel said munade tootjad muna jae-hinnast keskmiselt 62% ja jaekaubandus lisas sellele keskmiselt 23% oma kulude ja kasumi tarvis, siis alates 2005. aastast on keskmine tootja väljamüügi marginaal vähenenud 9%-punkti. 2007. aastal on taas jaehind tõusnud aeglasemalt tootja väljamüügihinnast.

Joonis 64

Allikas: EKI

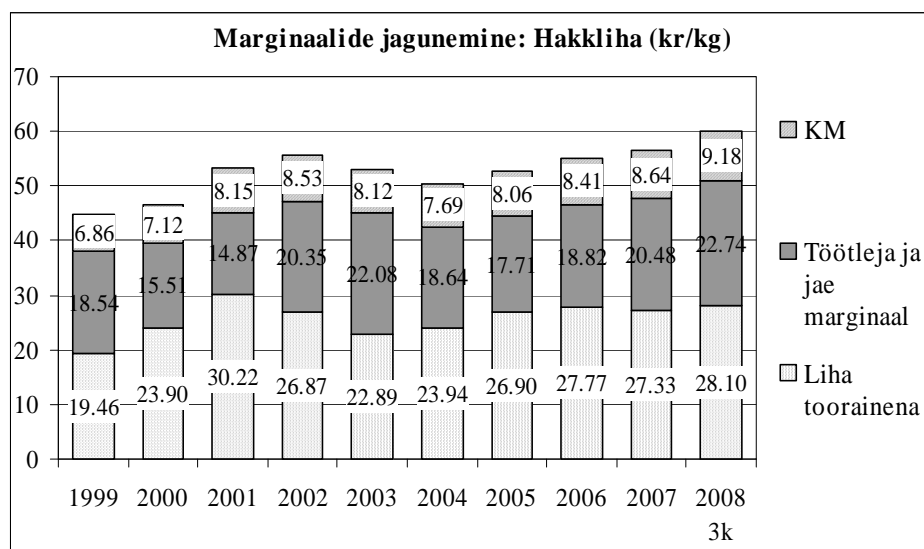
Joonis 65

Allikas: EKI

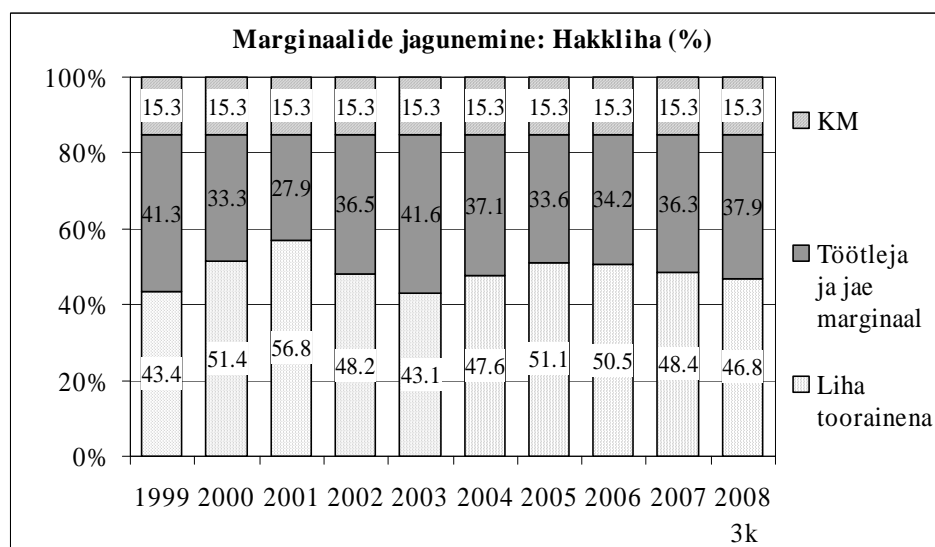
Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on kasutatud pakendil oleva info järgi 50% veise- ning 50% seahakkliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,18 kg liha. Küll aga ei võimaldanud andmete nappus selle toote puhul välja tuua eraldi tööstuse ja jae marginaali. Kui varasematel aastatel järgis hakkliha jaehind üsna täpselt liha kokkuostuhinna liikumist ning marginaalide jagunemine oli üsna kõikumine, siis alates 2005. aastast on hakanud kasvama käärid liha kokkuostuhinna ja hakkliha jaehinna vahel ning aasta aastalt on suurenenud jae ja tööstuse marginaali osakaal tarbijahinnas. Alates 2005. aastast on lihatootjad hakkliha jaehinnast saanud keskmiselt 49%, töötledajad ja kaubandus on toote tootmiskulude ja oma kasumina lisanud 36% ning käibemaks moodustab toote jaehinnast, nagu tavaliselt, 15,3%. 2007. aasta oktoobrist alates, mil koduse hakkliha jaehind tõusis hüppeliselt 6%, on see toode kauplustes iga kuuga pidevalt kallinenud. Kuigi sel perioodil kasvas mõnevõrra ka tootja marginaal, oli jae ja tööstuse marginaali kasv oluliselt suurem.

Joonis 66

Allikas: EKI

Joonis 67

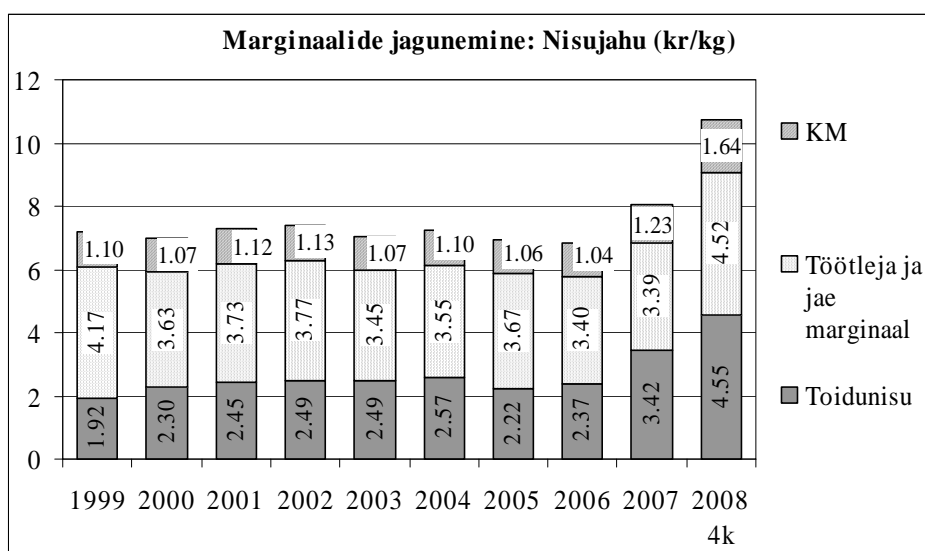

Allikas: EKI

Lähtuvalt saadaolevatest andmetest on **teraviljatoodete** kohta võimalik välja tuua vaid tootemarginaal, mis leitakse käibemaksuta jaehinna ja tooraine hinna vahena. Seejuures sisalduvad nisujahu tootemarginaalis jaekaubanduse kulutused ja kasum ning jahutööstuse kulutused ja kasum. Kuna pagaritööstuse tooraineks on mitte teravili vaid jahu, siis saia ja leiva tootemarginaalid sisaldavad jaekaubanduse, jahutööstuse ja pagaritööstuse kulutusi ja kasumeid. Neid marginaale täpsemalt analüüsida ei ole andmete puuduse tõttu võimalik.

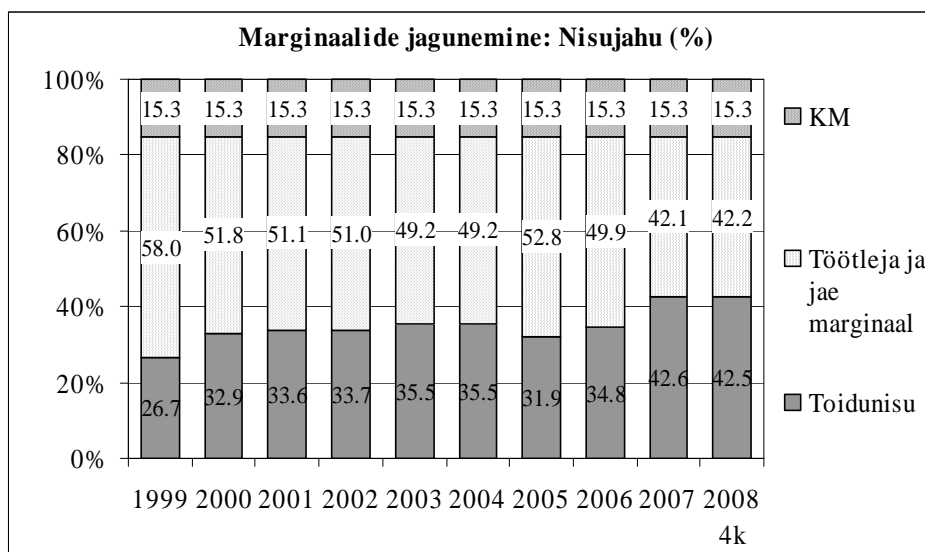
Nisujahu jaehinnast moodustab tooraine hind (toidunisu kokkuostuhind) aastate 1999-2008 keskmisena 35% ning jaekaubanduse ja jahutööstuse kulutuste ja kasumi osa keskmiselt 49,7%. Nisujahu jaehind sõltub peamiselt tooraine hinnast. Kui tooraine osa jaehinnas suureneb, siis jaekaubanduse ja jahutööstuse osa väheneb ja jahu jaehind muutub vähe. Eriti selgelt on seda näha viimastel aastatel kui tooraine osa ja jaekaubanduse ning tööstuse osa jaehinnas võrdsustuvad. Võrreldes 2005. aastaga suurenes tooraine maksumus nisujahu jaehinnas 2008. aastaks 2 korda, jaekaubanduse ja tööstuse kulutused 1,2 korda ning jaehind 1,5 korda.

Joonis 68

Allikas: EKI

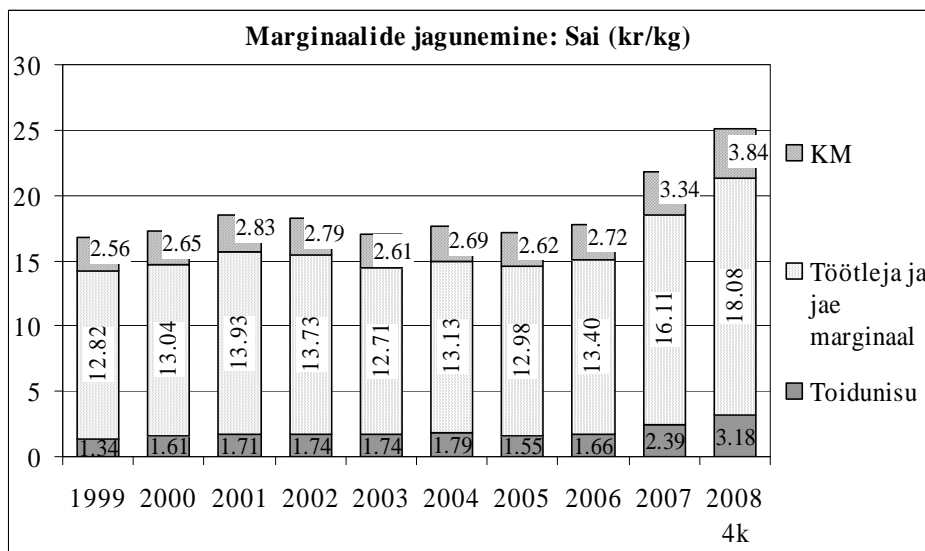
Joonis 69

Allikas: EKI

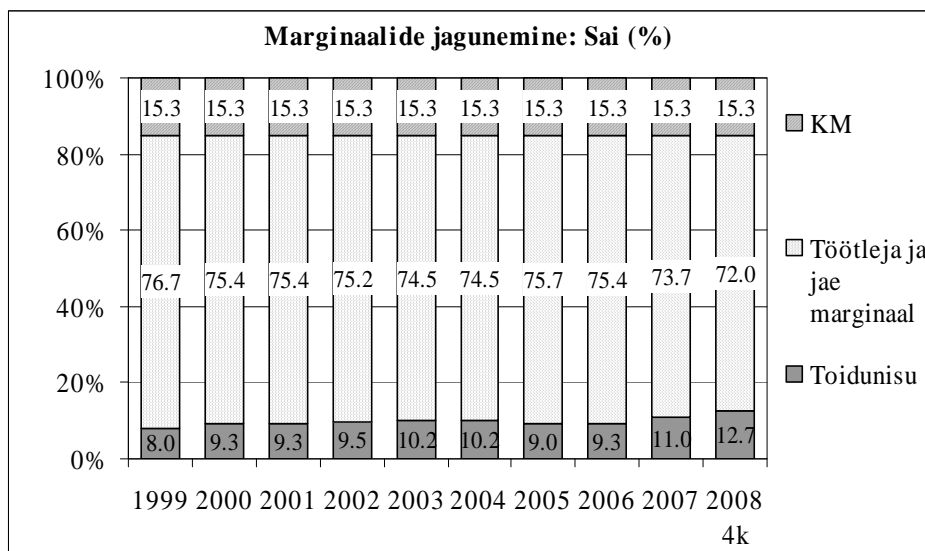
Saia jaehinnast moodustab nisu hind aastate 1999-2008 keskmisena 9,9% ning jaekaubanduse ja jahutööstuse ning pagaritööstuse kulutused ja kasumid 74,8%. Tooraine osatähtsus saia jaehinnas on viimastel aastatel suurenenud ning jõudnud 2005. aasta 9%-lt 12,7%-ni 2008. aasta esimestel kuudel. Seejuures jaekaubanduse ja tööstuste marginaalid on vähenenud samal perioodil 75,7%-lt 72%-ni. Aastail 2005-2008 tõusid 1 kg saia tootmiseks tehtud kulutuste hulgas kulutused toorainele 2,1 korda, tööstuse ja jaekaubanduse kulutused ja kasumid 1,4 korda ning saia jaehind 1,5 korda.

Joonis 70

Allikas: EKI

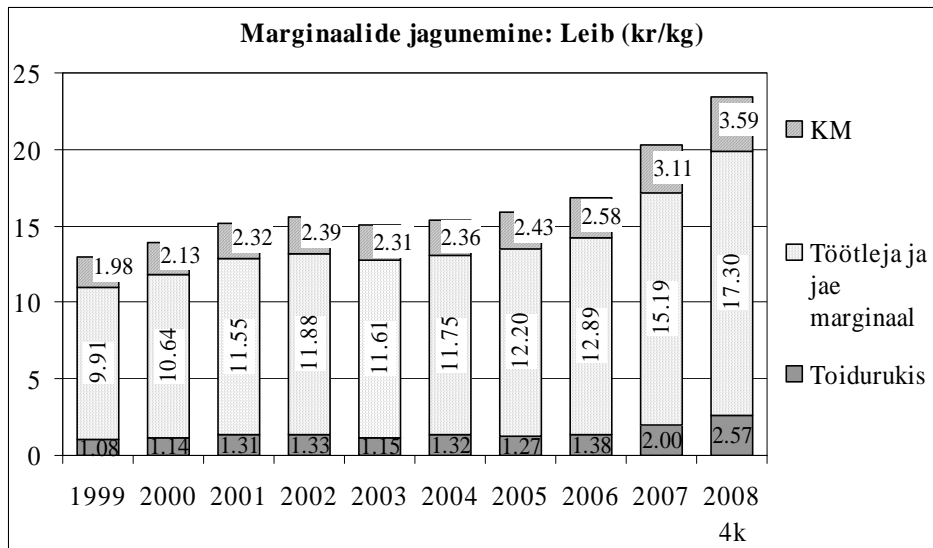
Joonis 71

Allikas: EKI

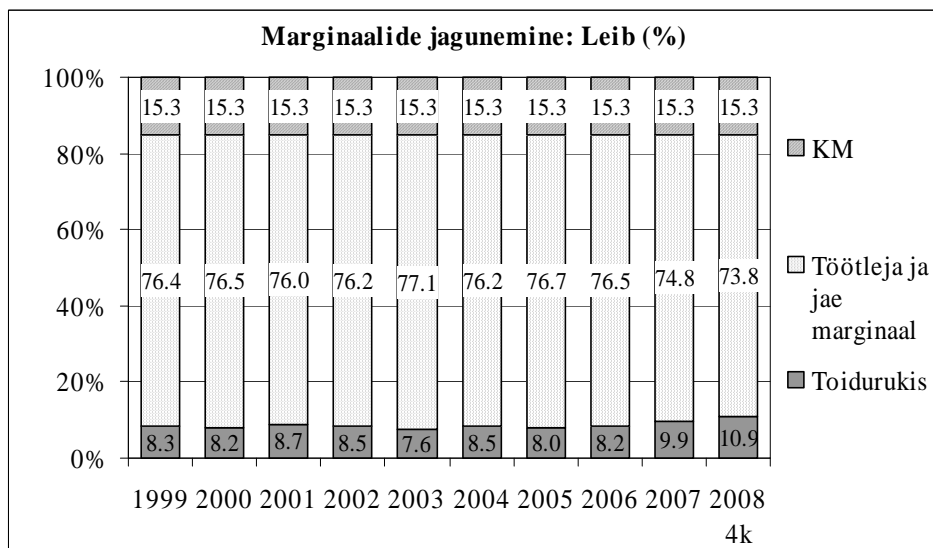
Leiva jaehinnast moodustas rukki hind aastate 1999-2008 keskmisena 8,7% ning jaekaubanduse ja tööstuse kulutused ning kasumid 76%. Aastail 2005-2008 suurenes 1 kg leiva tootmiseks tehtavate kulutuste hulgas rukki maksumus 2 korda, jaekaubanduse ja tööstuse kulutused ja kasumid 1,4 korda ning leiva jaehind 1,5 korda.

Joonis 72

Allikas: EKI

Joonis 73

Allikas: EKI

3. 2006-2007. aastal toimunud toidukaupade hinnatõusu mõjurid ja nende ulatus

3.1 Maailmaturuhindade mõju toidukaupade hindadele Eestis

Põhiliste toiduainete (piimatooted, liha, teravili) hinnad Eestis on viimasel aastakümnel liikunud sama trendi pidi kui hinnad maailmaturul. Piimatoodete hulgihind Eestis sõltub oluliselt ekspordihinna tasemest, sest piimaga isevarustatuse tase on üle 100%. Lihal ja teraviljal sõltub kokkuostuhind pigem impordihinnast, sest isevarustatuse tase jääb enamasti alla 100%. Järgnevas analüüsis on võrdluseks kasutatud nende riikide hindu, mis on Eesti jaoks olulise-

mad partnerriigid või mis on antud sektoris EL-is juhtkohal ja mõjutavad oluliselt EL-i üldist hinnataset.

Euroopa Liiduga liitumine tõi Eestile kaasa **piima** kokkuostuhinna (keskmise tegeliku valgu- ja rasvaprotsendiga piim) taseme olulise lähenemise EL-i keskmisele tasemele. Kui enne liitumist oli Eestis piima kokkuostuhind üle 50% madalam EL-i keskmisest, siis alates 2004. aastast keskmiselt 17% madalam. 2006. aastal piima kokkuostuhinnad Euroopas üldiselt langesid, langus toimus ka Eestis ning enam-vähem samas suurusjärgus kui mujal. Teistes Balti riikides toimus nimetatud aastal küll hinnatõus, kuid nende hinnatase oli ka selgelt madalam kui nt Eestis. Erinevus Balti riikide piima kokkuostuhindades on viimase paari aastaga märgatavalt vähenenud. 2007. aastal algas Saksamaal, kui EL-i suurimas piimandusriigis, piima kokkuostuhinna tõus juunis, Eestis hakkas hind vaikselt tõusma juulis. Hinnatõusu kasvu-

Tabel 4

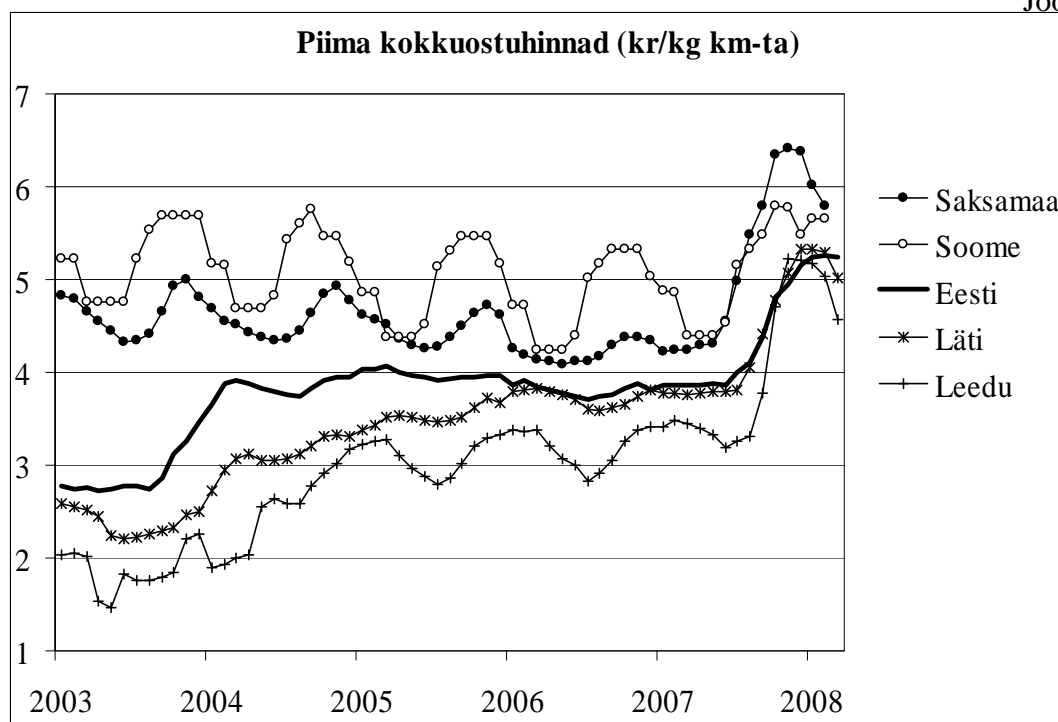
Piima keskmised kokkuostuhinnad ning piimatoodete keskmised tööstusest väljamüügi-hinnad ja nende muutused

	Keskmine hind (kr/kg km-ta)			Muutus +/- (%)	
	2005	2006	2007	2006/05	2007/06
Toorpiim					
Eestis	3.98	3.81	4.22	-4.2	10.7
Lätis	3.53	3.72	4.18	5.5	12.2
Leedus	3.10	3.19	3.81	2.8	19.6
Soomes	4.95	4.82	5.04	-2.7	4.7
Saksamaal	4.48	4.22	5.10	-5.9	21.0
EL-25	4.53	4.42	4.97	-2.3	12.4
Täispiimapulber					
Eestis	36.34	33.89	45.01	-6.7	32.8
Saksamaal	37.81	37.80	53.62	0.0	41.8
Hollandis	37.64	37.13	52.19	-1.4	40.6
Lõssipulber					
Eestis	29.51	31.57	47.39	7.0	50.1
Saksamaal	30.09	32.54	46.41	8.1	42.6
Hollandis	30.17	32.66	46.38	8.3	42.0
Või					
Eestis	40.70	39.94	46.73	-1.9	17.0
Saksamaal	43.59	39.57	52.98	-9.2	33.9
Hollandis	43.13	39.63	54.03	-8.1	36.3
Juust					
Eestis Edam	47.92	47.46	56.52	-1.0	19.1
Saksamaal Edam 30%	43.68	45.75	54.62	4.7	19.4
Poolas Edam/Gouda	42.98	43.75	53.09	1.8	21.3

Allikad: EKI, ZMP

tempo oli Eestis tunduvalt aeglasem võrreldes Saksamaaga. EL-25 liimesriigiga võrreldes kalines Eestis toorpiim 2007. aastal ligi paari protsendipunkti võrra vähem, mistõttu suurenes ka erinevus aasta keskmise piima kokkuostuhinna tasemes - 2007. aasta keskmine piima kokkuostuhind Eestis oli ligikaudu 18% madalam EL-i keskmisest tasemest (2006.a 16%).

Joonis 74

Allikas: EKI, TIKE, Euroopa Komisjon

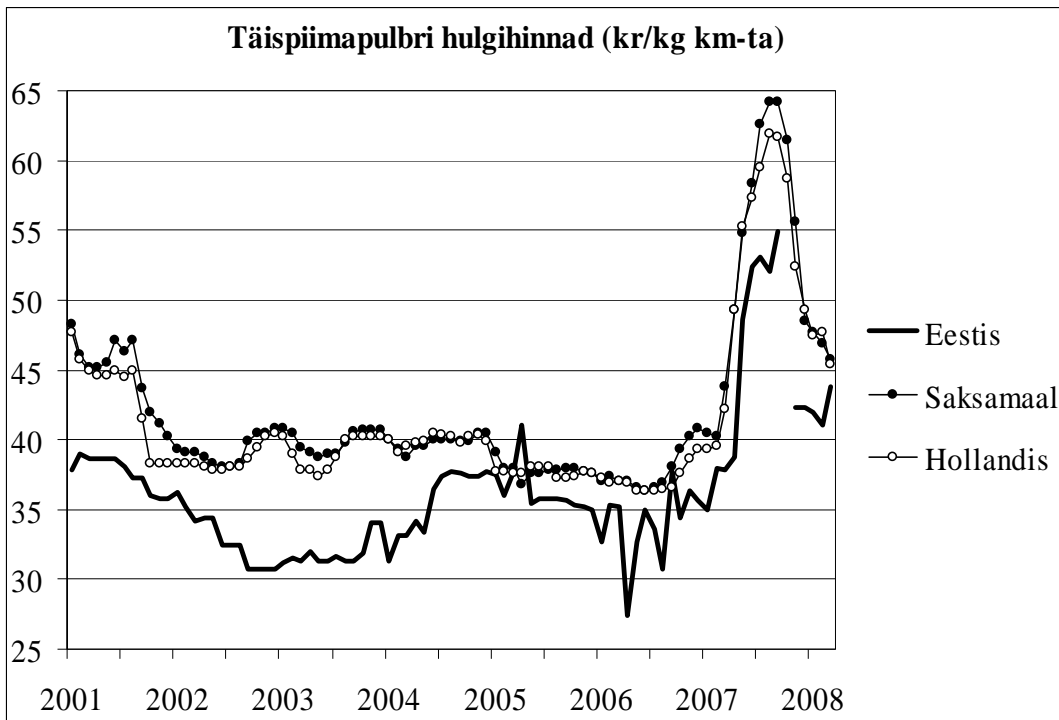
Piimatoodete puhul on erinevus võrreldes enne EL-iga liitumise perioodi ja praeguse vahel vaid see, et kui enne 2004. aastat oli meie piimatoodete hulgihinna tase EL-i suurte piimandusriikide (nt Saksamaa, Holland) selgelt madalam, siis liitumisjärgselt on need hinnavaheed mõne aastaga oluliselt vähenenud. Sellise muutuse põhiliseks põhjuseks on varasemate turupiirangute – koguselised piirangud ekspordil EL riikidesse, topeltollid Venemaa suunal jms, kadumine, EL ühtse põllumajanduspoliitika meetmete (sekkumisostud, eksporditoetused jms) rakendumine Eestis ning kulude (eriti tööjõukulu) kiire kasv.

Kui 2001-2003. aastani oli nt **täispiimapulber** Saksamaal ja Hollandis keskmiselt 18-21% Eesti hinnatasemest kallim, siis peale EL-iga liitumist on hinnavahe vaid keskmiselt 11-13%. 2006. aasta septembris-oktoobris alanud täispiimapulbri hinnatõus EL-is jõudis Eesti piimatööstusettevõtetele 2007. aasta veebruaris. Mastaapsem hinnatõus toimus nii Eestis kui Euroopas ja maailmaturul 2007. aasta suvel. 2007. aastal oli täispiimapulbri hinnatõus Eestis väiksem kui suurtes piimandusriikides Saksamaal ja Hollandis.

Lõssipulbri hind on Eestis olnud läbi aastate EL-i hinnale lähemal kui täispiimapulbril. Tänu EL-i turukorraldusmeetmetele on peale EL-iga liitumist hinnavahe praktiliselt kadunud – 2001-2003. aastatel oli lõssipulber Eestis keskmiselt 7% odavam kui EL-is, peale 2004. aastat

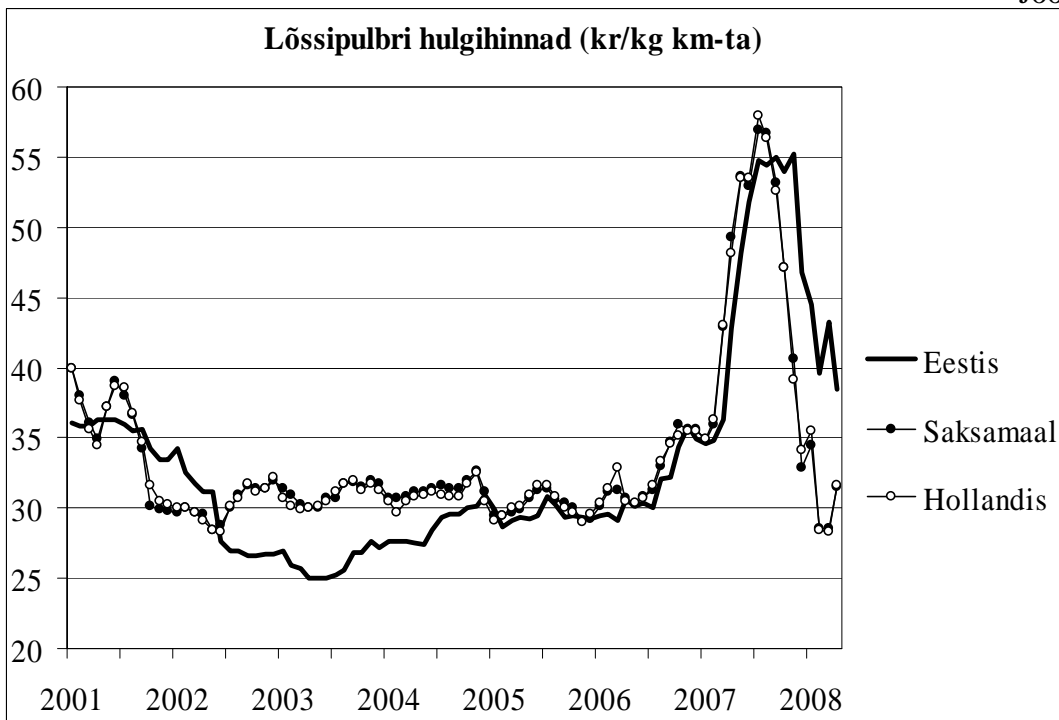
aga enam-vähem samas hinnas. Lõssipulber hakkas nii EL-is kui Eestis kallinema 2006. aasta augustis, hüppeline hinnatõus toimus Saksamaal ja Hollandis 2007. aasta märtsist maini, Eestis 2007. aasta aprillist juulini. 2007. aastal kallines lõssipulber Eestis enam kui EL-is, mis viis ka aasta keskmise hinna Saksamaa ja Hollandi aasta keskmisest tasemest kõrgemale, kuid kõrge hinnaga kaubeldud kogused olid varasemast väiksemad.

Joonis 75

Allikas: EKI, ZMP

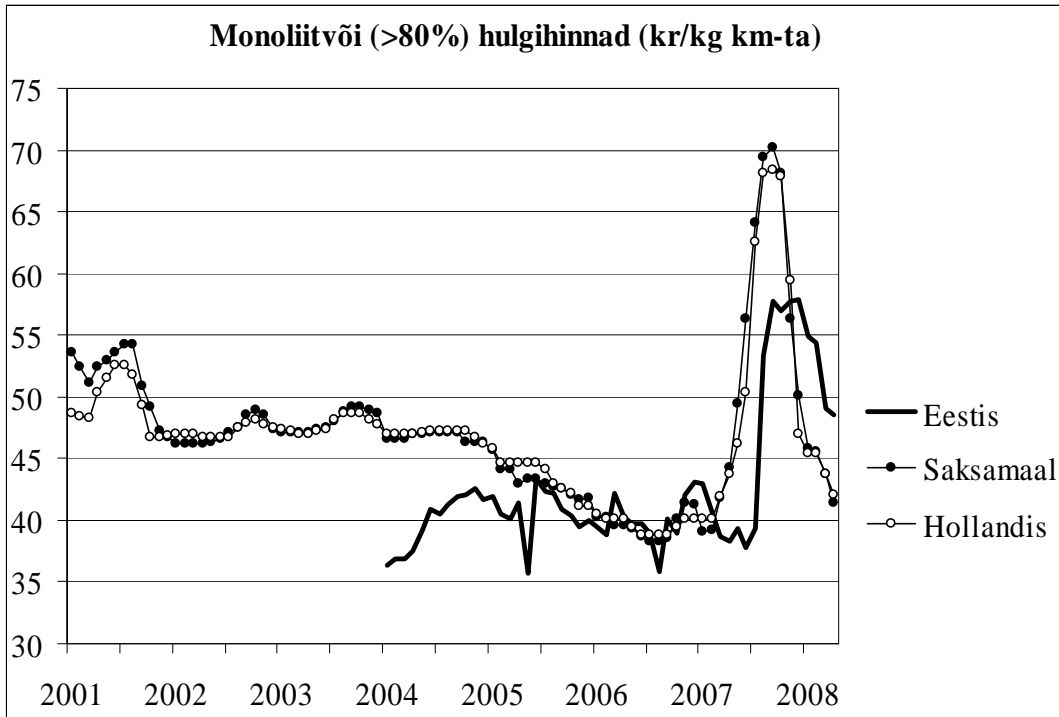
Joonis 76

Allikas: EKI, ZMP

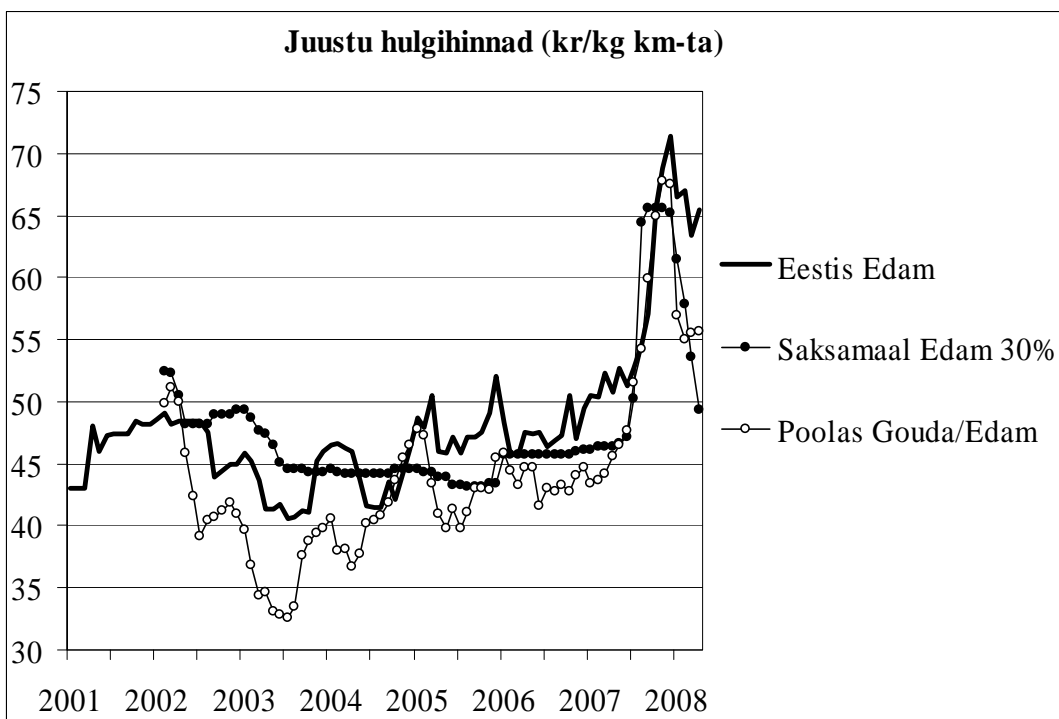
Monoliitvõi (rasvasisaldus vähemalt 80%, 25 kg) tööstusest väljamüügihinda hakkas EKI koguma alates 2004. aastast ning sellest alates on Eesti hinnatase olnud keskmiselt 10% madalam Saksamaa ja Hollandi hinnatasemest. Viimane suurem või hinnatõus algas EL-is 2007. aasta märtsis, Eestis hakkas või kallinema alles juulis. Samamoodi ajalise nihkega oli ka või hinnalangus 2007. aasta lõpus – Saksamaal ja Hollandis algas või hinnalangus 2007.

Joonis 77

Allikas: EKI, ZMP

Joonis 78

Allikas: EKI, ZMP

aasta novembris, Eestis aga alles 2008. aasta esimestel kuudel. Või aasta keskmine tööstusest väljamüügihind tõusis Eestis 2007. aastal vähem ning hinnatase jäi madalamaks kui EL-is.

Juustu hind Eestis on juba aastaid olnud EL-i keskmisel tasemel ning muutub praktiliselt koos maailmaturu hinnaga. 2006. aastal oli juustu tööstusest väljamüügihind Eestis ja EL-is stabiilne. Järsen hinnatõus algas Saksamaal juulis-augustis, Eestis septembris-oktoobris. Kui Saksamaal hakkas juust 2008. aasta jaanuarist taas odavnema, siis Eestis olulisi hinnalanguse märke polnud näha veel aprilliski. 2007. aastal toimunud juustu hinnatõus jäi Eestis samasse suurusjärku mis teistes EL riikides. 2008. aasta esimeste kuude erinevad turutrendid on suurendanud Eesti juustu hinnavahet Saksamaaga märgatavalt, sest esimese nelja kuu keskmine juustu tööstusest väljamüügihind on Eestis 18,5% kõrgem Saksamaa juustu hinnast. Selline olukord kaua kindlasti kesta ei saa, vastasel korral kaotavad Eesti juustutootjad oma konkurentsivõimet märgatavalt nii rahvusvahelisel kui koduturul.

Piimatoodete puhul võib öelda, et 2006-2007. aastatel toimunud suured hinnatõusud maailmaturul olid tingitud valdavalt nõudlusepoolsetest teguritest. Pakkumise kasvukiirus jäi viimastel aastatel oluliselt väiksemaks nõudluse kasvukiirusest. Seepärast vähenesid laovarud mitmel pool maailmas ning nende lõppemisel tõusid piimatoodete hinnad hüppeliselt. See kandus enam-vähem samal määral üle ka Eestisse, sh siseturutoodete hindadesse. Ainult pakumispoolsete tegurite kallinemise tõttu (palgatõus, kütuse kallinemine jt) oleksid piimatoodete hinnatõusud Eestis olnud märksa väiksemad.

Sigade kokkuostuhind Eestis sõltub valdavalt Soome turuhinnast, kuid viimastel aastatel on üha enam tunda ka Läti hinnataseme mõju Eesti hinnale. Soome mõjutab Eesti sigade kokkuostuhindu oma sealihaga impordihindade kaudu Eestisse sisseveol. Läti aga pakub Eesti sea- kasvatajatele alternatiivset müügikanalit ning nii mõjutab Läti Eesti hinnataset ekspordihindade kaudu Läti suunal. Alates EL-iga liitumise ajast on Eestis sigade kokkuostuhind olnud veidi kõrgem Soome hinnast (2-5%), kuid kuni kümnendiku madalam Läti hinnatasemest. 2006. aastal hinnavahe Eesti ning Soome ja Läti vahel suurenes (Eestis Soomest kallim, kuid Lätist odavam), kuid 2007. aastal liikus see hinnaerinevus jällegi viimaste aastate keskmisele tasemele.

Piima ja teraviljaga sarnaseid järskede hinnatõuse 2006-2007. aastatel sealihaga puhul maailmas, EL-is ega ka Eestis ei esinenud.

Kuna Eestis moodustavad **veiseliha** kokkuostus suurima osakaalu lehmad, siis kasutati hinnavõrdluses lehmade hindu. Võrreldavad andmed on alates aastast 2004. Veiste kokkuostuhinda Eestis mõjutab enamasti siseturupakkumine ning hinnatase Lätis ja Leedus, sest import neist riikidest on sageli suurem kui mujalt. Aeg-ajalt imporditakse suuremaid koguseid ka Soomest ja Poolast, mistõttu nende riikide mõju hinnale Eestis on perioodiline. Lehmade kokkuostuhind Eestis on üks madalaimaid EL-is. Siin on hinnatase peale EL-iga liitumist olnud keskmiselt 5% kõrgem kui Lätis ja 10% madalam kui Leedus. 2007. aastal, kui Eestis lehmade kokkuostuhind alanen, jäi meie hinnatase Baltikumi madalaimaks. Piimakvootide suurenda-

mise tõttu toimus 2007. aasta lõpus Lätis ja Leedus uus lehmade hinna tõus. Eestis jõudis see tootjateni alles kolm kuud hiljem. Seega on ka viimase 6 kuu hinnatõus Eestis olnud väiksem kui teistes Balti riikides, mis näitab edasise hinnatõusu jätkumise võimalusi.

Tabel 5

Sea- ja veiseliha keskmised kokkuostuhinnad, broileri ja munade tootjahinnad ja nende muutused

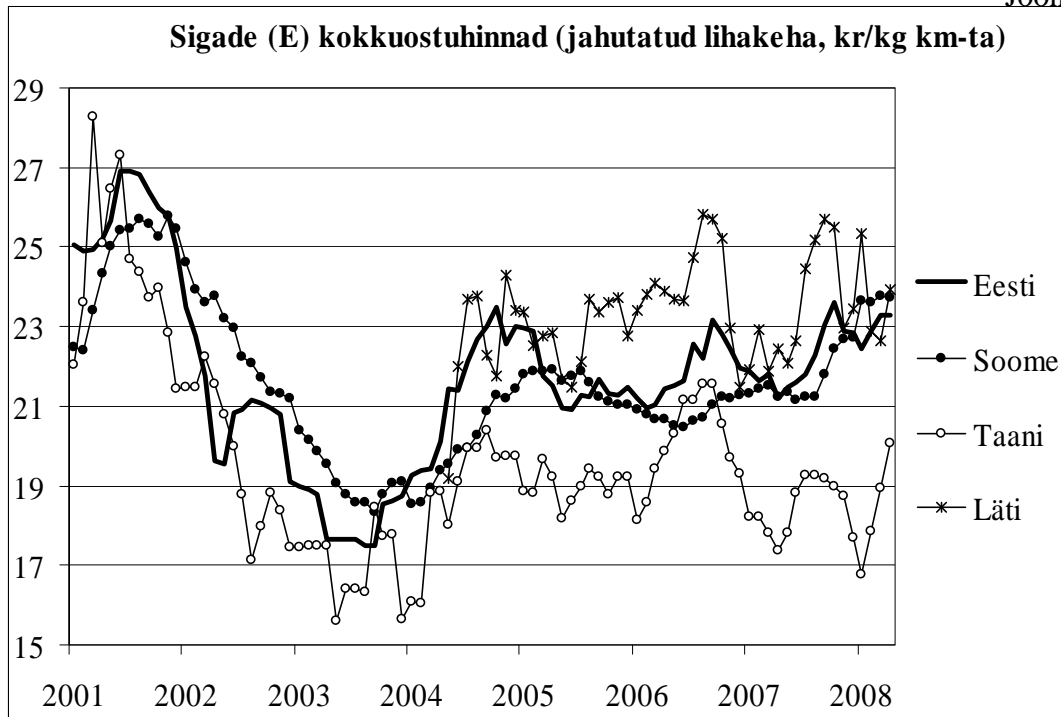
	Keskmine hind (kr/kg km-ta)			Muutus +/- (%)	
	2005	2006	2007	2006/05	2007/06
Sead E					
Eestis	21.61	21.91	22.17	1.4	1.2
Soomes	21.57	20.84	21.67	-3.4	4.0
Taanis	19.03	20.11	18.45	5.7	-8.2
Lätis	22.82	24.04	23.43	5.3	-2.5
Veised					
Eestis	21.83	21.95	19.87	0.6	-9.5
Lätis	20.67	19.91	20.13	-3.7	1.1
Leedus	23.49	23.50	23.50	0.0	0.0
Soomes	23.95	24.61	25.52	2.7	3.7
Broiler					
Eestis	23.03	23.02	28.46	-0.1	23.6
Leedus	20.88	20.40	23.64	-2.3	15.9
Soomes	30.84	30.12	30.58	-2.3	1.5
Taanis	24.54	23.88	26.80	-2.7	12.2
Munad					
Eestis	0.76	0.84	0.91	10.0	9.1
Lätis	0.85	0.95	1.04	11.8	9.9
Leedus	0.76	0.81	0.99	6.1	22.8

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon

Eesti varustab end **broilerilihaga** vaid ligikaudu poole osas ning seetõttu tuleb puudujääv osa importida. Suuremad broileri impordiriigid Eestisse on viimastel aastatel olnud Taani, Soome ja Leedu. 2005. aastal mõjutas Eesti broilerite tootja müügihindu salmonelloosi avastamine AS Talleggi kanalates, 2007. aastal rasis Eesti linnukasvatuse Newcastle tõbi, mistõttu hukati linde massiliselt. Kui enne 2005. aastat oli Eesti broileriliha tootjahinna tase võrreldav Leeduga, siis peale salmonelloosijuhtumit on Eesti tootjahind liikunud pigem samas rütmis Taani hinnaga ning hinnatase on samuti Taaniga ühtlustunud. Taani on ka suurim linnuliha importija Eestisse. 2006. aastal broileri tootjahinnad meie jaoks olulisemates riikides veidi langesid, Eestis oli langus väiksem. Kui 2007. aastal teravili maailmas ja ka Eestis kallines, siis broileri tootjahinnad tõusid Eestis paar kuud varem kui Taanis ja Soomes. Samuti oli 2007. aasta keskmine hinnatõus Eestis suurem kui olulistest impordiriikides. Lisaks on Eestis broileri hind viimastel aastatel tõusnud oluliselt kiiremini kui Leedus, mistõttu meie broileri tootjahind

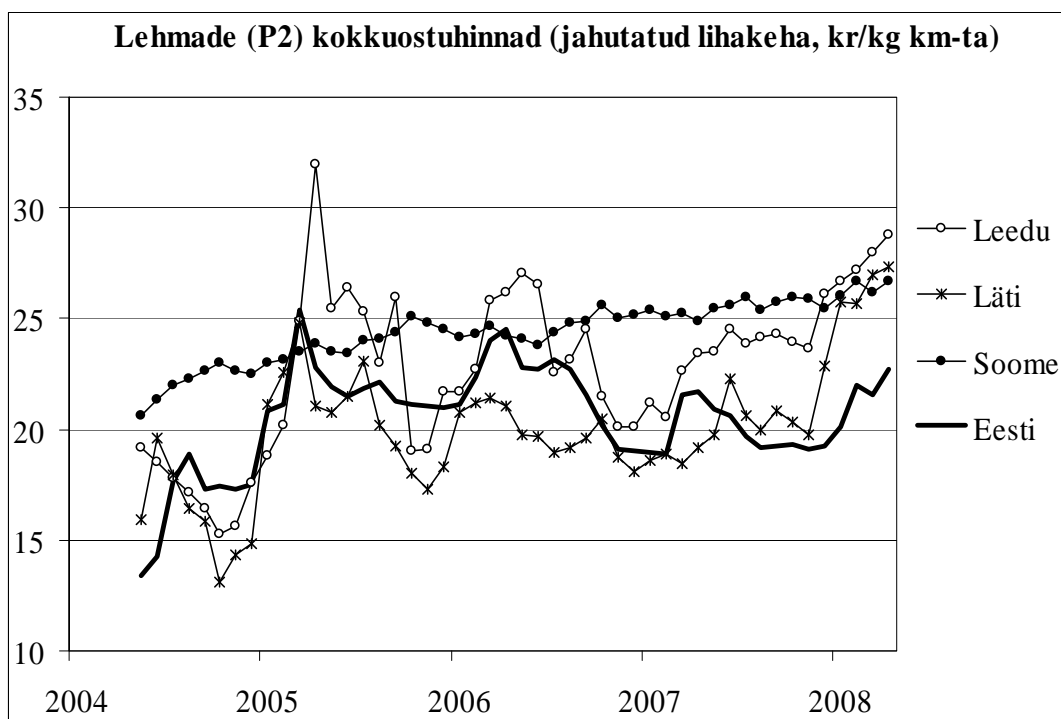
ületab Leedu hinnataset viimasel paaril aastal juba enam kui 10% (2007.a 17%). Enne 2005. aastal toimunud salmonelloosipuhangut oli broileri tootjahind Eestis ligikaudu 7% madalam Leedu hinnatasetemest. Kolme aastaga on hinnavahekord kardinaalselt muutunud ning Eesti broiler hinnakonkurentsis oluliselt kaotanud. 2008. aasta alguses oli broileri tootjahind Eestis samal tasemel kui Taanis ja Soomes.

Joonis 79

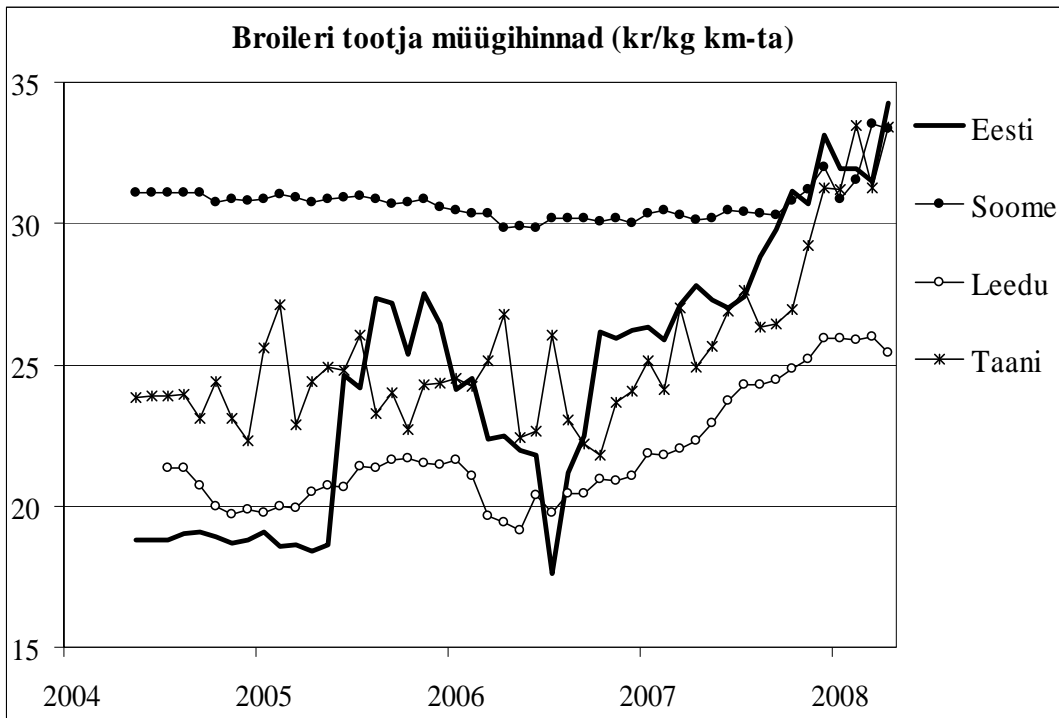
Allikad: EKI, Euroopa Komisjon

Joonis 80

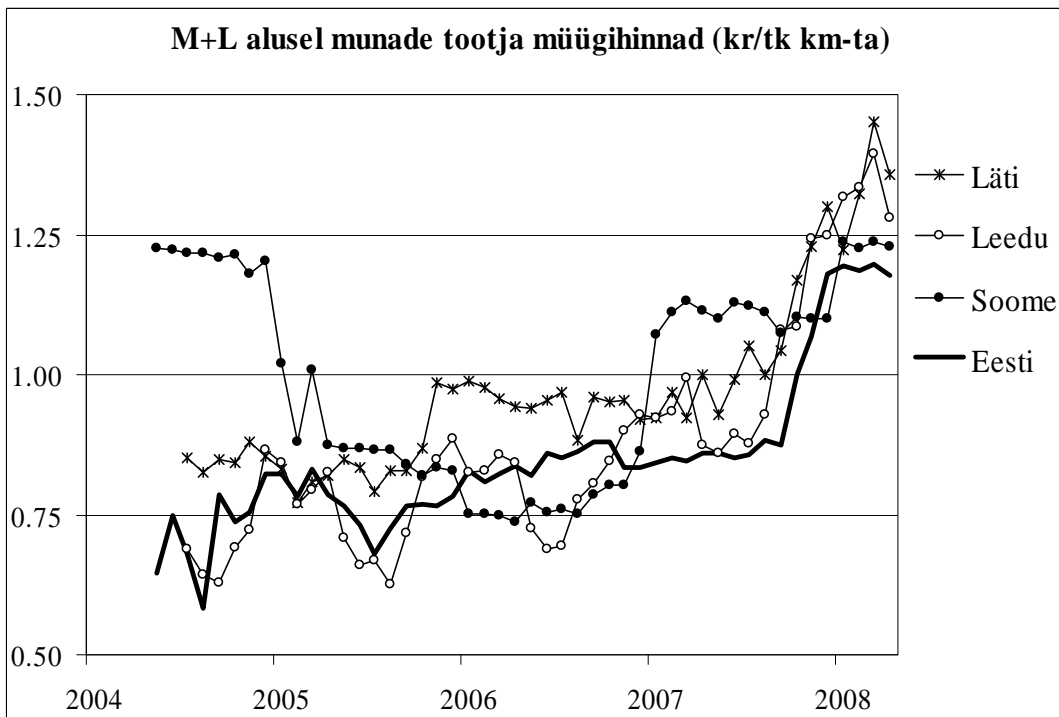
Allikad: EKI, Euroopa Komisjon

Joonis 81

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon

Joonis 82

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon

Munade puhul on Eestis sisemaine konkurents vaid veidi suurem kui broileri puhul, põhiliselt kohaliku tootangu konkurendiks on Lätist ja Leedust imporditud munad. Importmunade sisseveokogused on viimase kolme aastaga kuuekordistunud ja importmunade osakaal Eesti turul sellega märkimisväärselt suurenenud. Seega on kohalike munade turupositsioon selgelt

halvenenud ja see trend seni veel jätkub. Kuna Eestis algas munade tootjahinna tõus 2007. aastal märksa hiljem kui Lätis, Leedus ja Soomes, siis aasta keskmine hind jäi regiooni madalaimaks ja oli sel positsioonil veel ka 2008. aasta esimestel kuudel. Munade hinnatõusu 2007. aastal tõi kaasa põhiliselt sööda ehk teravilja oluline kallinemine, millele sektor reageeris kiiresti.

2007. aasta hüppelised hinnatõusud puudutasid lihasektorist põhiliselt broileriliha ja munade hindu, kuna nende tootmistsükkel on kiirem ja neis valdkondades on võimalik turumuutustele kiiremini reageerida. Sealiha hindu mõjutas teravilja kallinemine veel 2007. aastal vähe, suuremat mõju on oodata 2008. aastal.

Sarnaselt sealiha kokkuostuhinnaga on ka **teravilja** hinnad Eestis viimasel aastakümnel järginud maailmaturu- ja EL turu hinnatrende ning ka hinnatase on enamasti enam-vähem EL-i keskmisel tasemel. Hinnatasemete võrdluses teeb aeg-ajalt väikseid korrektsioone saagi suurus ja kvaliteet eri piirkondades, kuid üldine hinnatrend Eestis järgib muutusi maailmaturul.

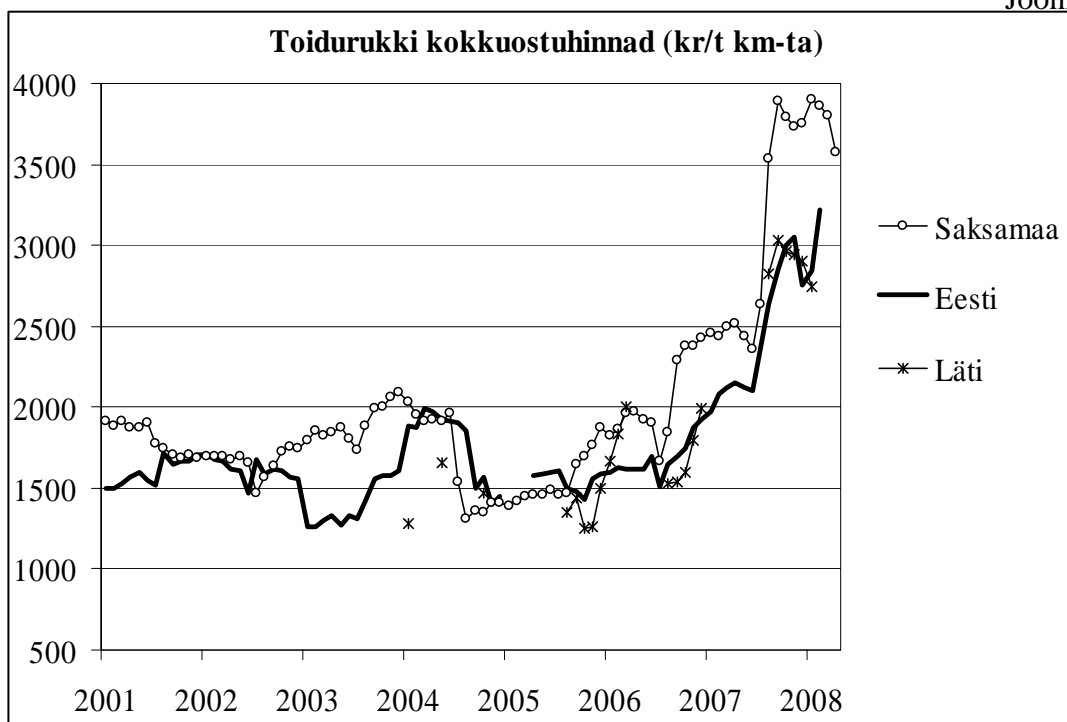
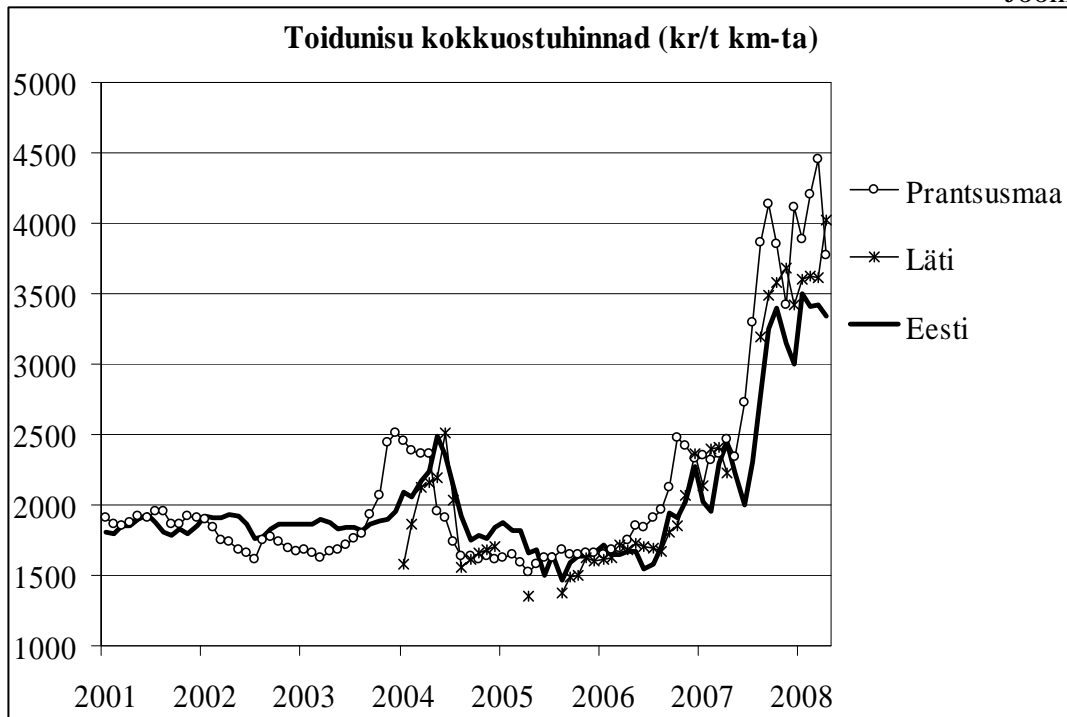
Tabel 6

Teravilja keskmised kokkuostuhinnad ja nende muutused

	Keskmine hind (kr/kg km-ta)			Muutus +/- (%)	
	2005	2006	2007	2006/05	2007/06
Toidunisu					
Eestis	1666	1779	2569	6.8	44.4
Lätis	1490	1793	2945	20.4	64.2
Prantsusmaal	1627	1974	3104	21.4	57.3
Toidurukis					
Eestis	1548	1683	2435	8.7	44.7
Lätis	1360	1744	2930	28.2	68.0
Saksamaal	1549	2037	3003	31.6	47.4
Söödaoder					
Eestis	1448	1542	2425	6.5	57.3
Leedus	1380	1580	2493	14.5	57.7
Saksamaal	1595	1760	2789	10.3	58.5
Soomes	1550	1635	2354	5.5	44.0

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon

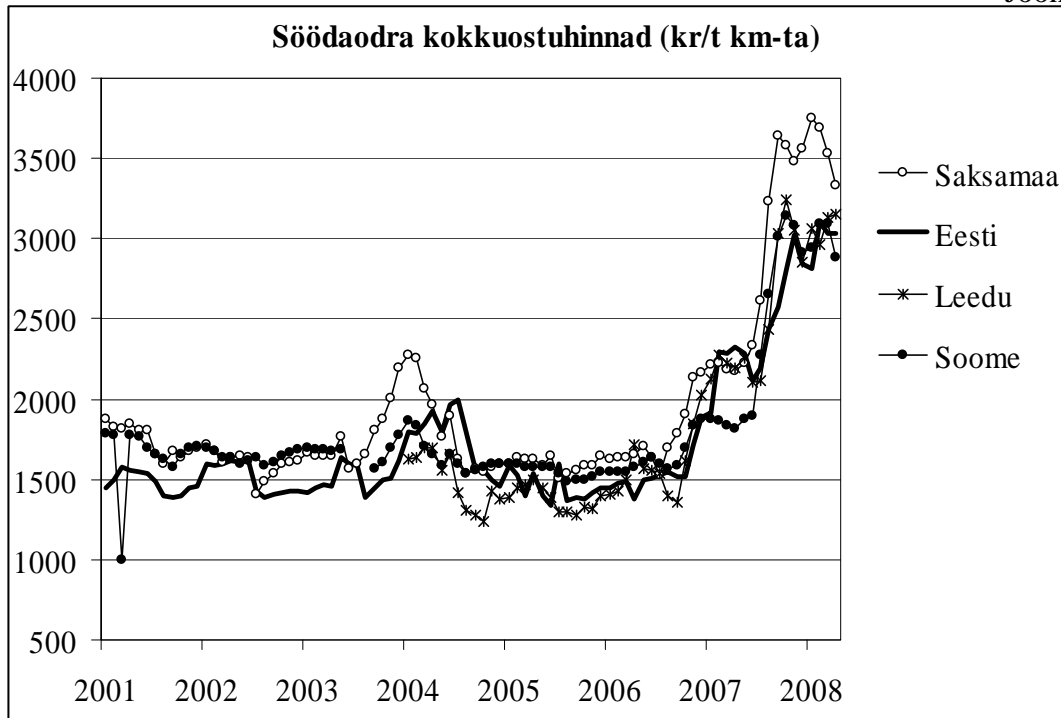
Toidunisu puhul on kasutatud võrdlusriikidena Lätti ja Prantsusmaad, sest esimene on Eesti jaoks oluline impordiriik, teine suurima tootjariigina mõjutab EL-i hinnataset. Eesti ja Läti toidunisu kokkuostuhinna tase on läbi aastate olnud ligilähedane, Prantsusmaa hinnast on Eesti hinnatase jäänud kümnekonna protsendi jagu madalamaks. Kuid 2006. ja 2007. aastal toimunud nisu hinnatõus oli Eestis väiksem kui nt Lätis ja Prantsusmaal (samal ajal oli Eestis ka hea saak), mistõttu meie hinnatase jäi neil aastatel teistest riikidest 15-20% madalamaks.

Samasugust trendi oli näha ka **toidurukki** puhul – kui varasematel aastatel oli Eesti hinnatase enam-vähem võrdne Läti ja Saksamaaga (EL üks suuremaid rukkikasvatuspõlvkondi), siis viimasel paaril aastal teistest riikidest väiksema hinnatõusu tõttu jäi Eestis toidurukki kokkuostuhind võrdlusriikidest madalamaks ning seega oli ka hinna tasemete erinevus senisest suurem (~20%).

Söödaodra puhul olid 2006. ja 2007. aastal toimunud hinnatõusud Eestis ja meile olulistes impordiriikides enam-vähem samas mahus ning ka hinnataseme vahedes suuri muutusi viimastel aastatel toimunud ei ole. Kuna Soomes kallines söödaoder 2007. aastal vähem kui Eestis, siis oli sel aastal keskmine kokkuostuhind Eestis isegi kõrgem kui Soomes, kuid vahed ei ole suured.

Joonis 85

Allikad: EKI, Euroopa Komisjon

Viimasel paaril aastal toimunud teravilja hinnatõus maailmaturul oli valdavalt tingitud nõudlusepoolsetest teguritest – maailmas suurenes nii teravilja toiduks tarbimine kui ka biokütuse tootmiseks kasutamine. Sarnaselt piimatoodetega ei suudetud pakkumist nõudluse kasvuga samaväärselt suurendada ning riiklikud sekkumislaod tühjenesid kiiresti, misjärel hinnad tõusid hüppeliselt. Väiksemat mõju teravilja kallinemisele avaldas kütuse üldine kallinemine. Teravilja tootmistsükkel on väga pikk (aasta), mistõttu kiiret reageerimist turuolukorra muutusele selles sektoris teha ei ole võimalik.

3.2 Tootmis- ja müügikulude muutuse mõju toidukaupade hindadele Eestis

3.2.1 Kulude ja kasumi suhe müügi- või kogutulusse

Tootmis- ja müügikulude muutuse mõju hindamiseks toodete jaehinna muutuses viimasel paaril aastal kasutati ESA andmeid tööstussektorite ja toidukaupade jaekaubanduse majandustegevuse statistikast (kulude struktuur, müügitulu maht) ning PRIA toetuste statistikat. Põllumajandussektorite kulude muutuste hindamisel lähtuti Maamajanduse Infokeskuse FADN andmetest ning sealjuures käsitleti eraldi piimakarja, sea- ja broilerikasvatavate, veise- ja lambakasvatavate ning taimekasvatavate kulude struktuure. Põllumajandustootjate puhul on

toetused lisatud müügitulule, osa ettevõtjatulust on lisatud tööjõukuludesse ning osa jäetud kasumiks. Vastav ettevõtjatulu jaotus on tehtud tasustatud ja tasustamata tööaja proportsioonidest ja vastavatest töötunnihindadest lähtudes. Kui müügitulule on lisatud toetused, siis nimetatakse seda käesolevas uuringus **kogutuluks**.

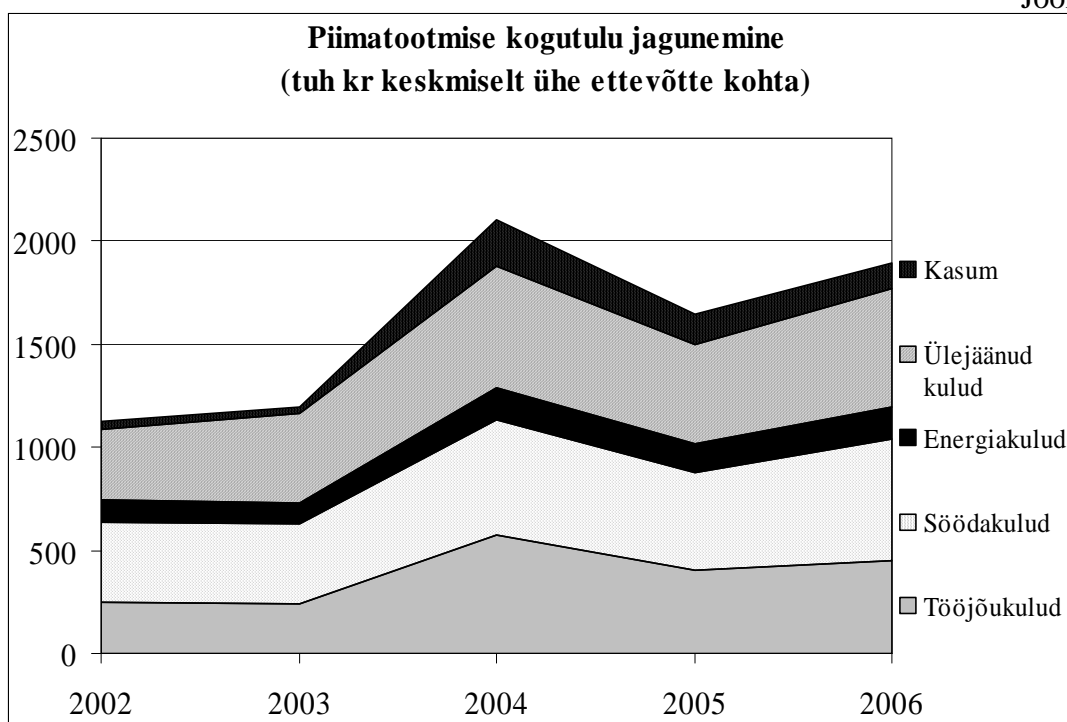
Toiduainetööstuse sektorites, kus maksti riiklikke toetusi, lisati müügituludele samal aastal vastava sektori ettevõtetele väljamakstud investeeringu- ja eksporditoetused. Sel juhul nimetati müügitulu ja toetuste summat kogutuluks. Kõigis tööstussektorites uuritava perioodil toetusi ei makstud.

Kuna toidukaupade jaekaubandusel ei ole võimalik tootegrupiti (piimatooted, lihatooted jne) kulusid eristada, siis siin on kasutatud keskmist kulujaotust toidukaupade jaekaubanduses kõikide tootegruppide analüüsis. Kuna 2007. aasta andmeid veel avaldatud ei ole, siis on järgnevas analüüsis kasutatud 2004-2006. aasta keskmisi näitajaid. Selline periood on valitud seetõttu, et enne EL-iga liitumist 2004. aastal olid turutingimused mõnevõrra teistsugused, mistõttu antud analüüsi osas on otstarbekam kasutada EL-iga liitumisjärgseid andmeid.

Uuringust selgus, et **piimakarja** pidajatel moodustavad ligi kolmandiku kuludest nii söödakulud kui nn ülejäänud kulud (sh masinad, seadmed, hooned, loomad jms). Tööjõukulude osakaal müügitulust on viimastel aastatel keskmiselt 23-24%, energiakulude (sh elekter, kütus) osa 8-9% ringis. Juhul, kui piimatootjad ettevõtjatulust antud töös arvestatust veelgi suurema osa oma sissetulekuna kasutasid, siis nende kasum võis tegelikkuses olla ka väiksem, kui allpool tabelis toodud¹. Müügitulu ja kulude rahalised väärtused on toodud lisades. 2007. aasta FADN andmeid ei ole veel avaldatud.

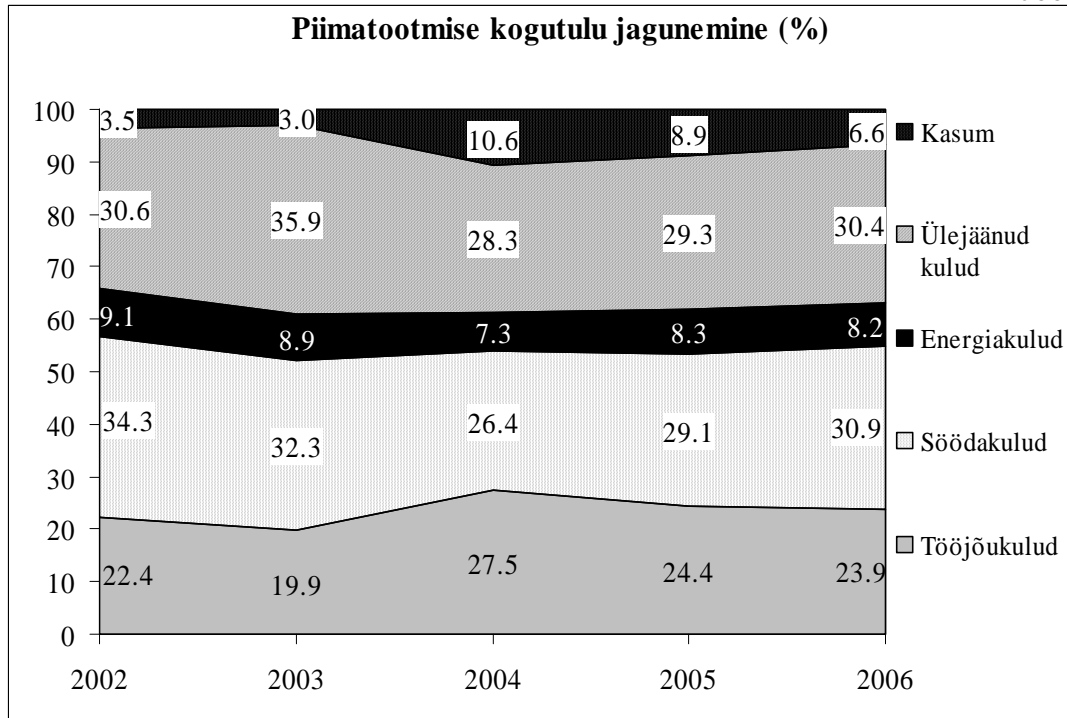
Piimatöötajatel moodustavad valdava osa kogutuludest (müügitulu+toetused) kokkuostetud toorpiima kulu ja nn ülejäänud kulud (sh masinad, seadmed, tehnoloogiauendused, pakendid,

Joonis 86

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

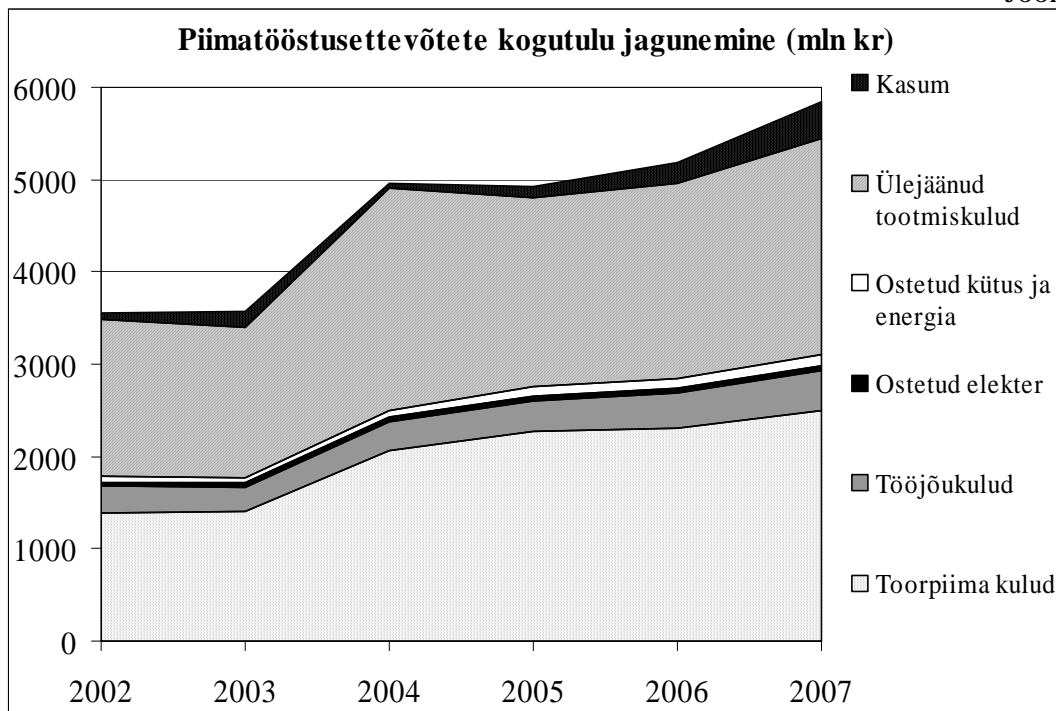
Joonis 87

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

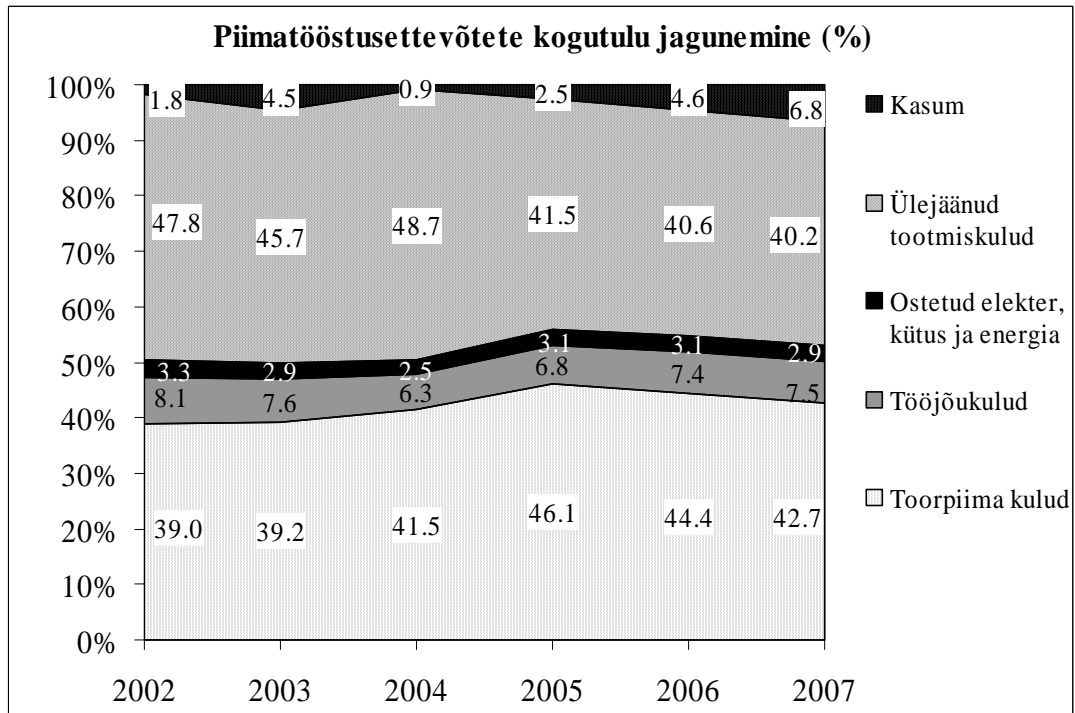
tootearendus, turundus jms) – kokku ligikaudu 85%. Tööjõukulud on viimastel aastatel olnud 6,5-7,5% vahel ja energiakulud 2-3% ringis. Kasumi (sh investeeringu- ja eksporditoetused) osakaal kogutuludes on piimatööstuse puhul aastati üsna kõikuv – nt 2004. aastal alla 1%, 2007. aastal moodustas kasum piimatööstuse kogutulust hinnanguliselt 6,8%. Seega üldine

Joonis 88

Allikas: ESA

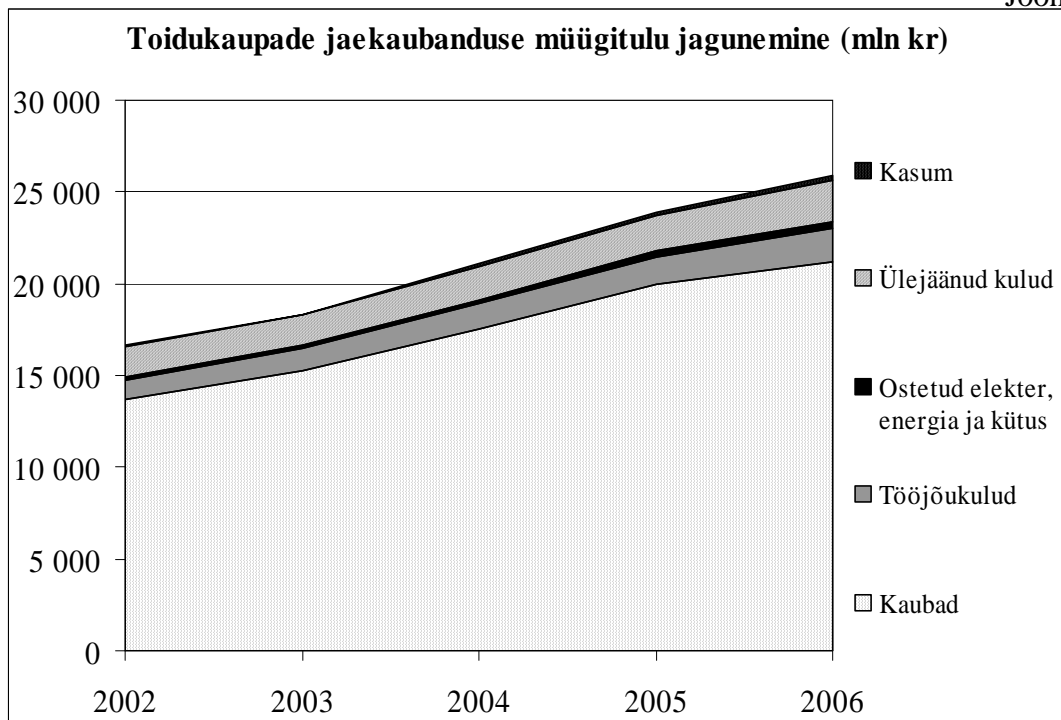
Joonis 89

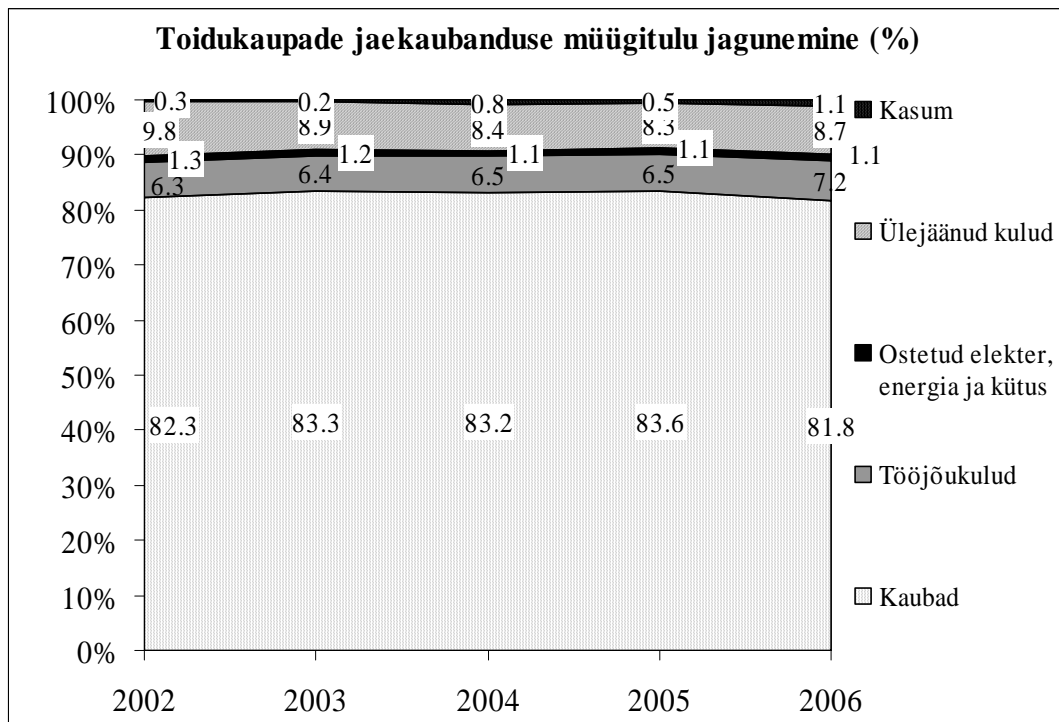
Allikas: ESA

kasumi tase oli võrreldes teiste toidutööstussektoritega varasematel aastatel väiksem, kuid 2007. aastal üle keskmise taseme. 2007. aasta piimatoodete hinnatõusud suurendasid piimatööstuse kasumeid märgatavalt, isegi küllaltki heade tulemustega 2006. aastaga võrreldes.

Joonis 90

Allikas: ESA

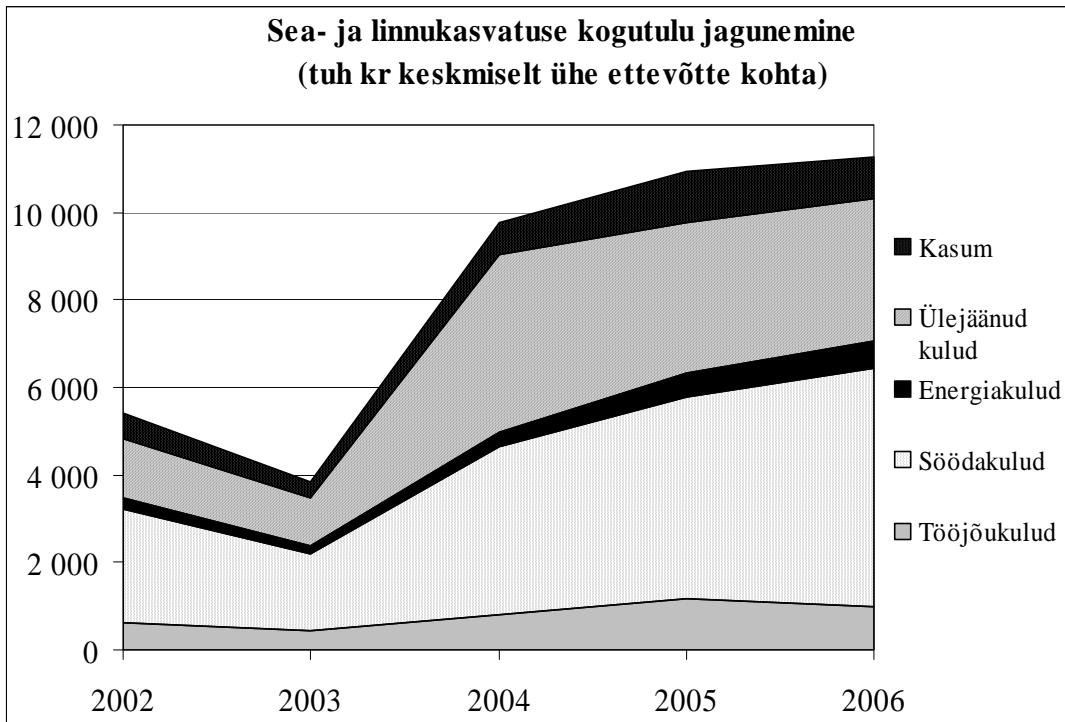

Allikas: ESA

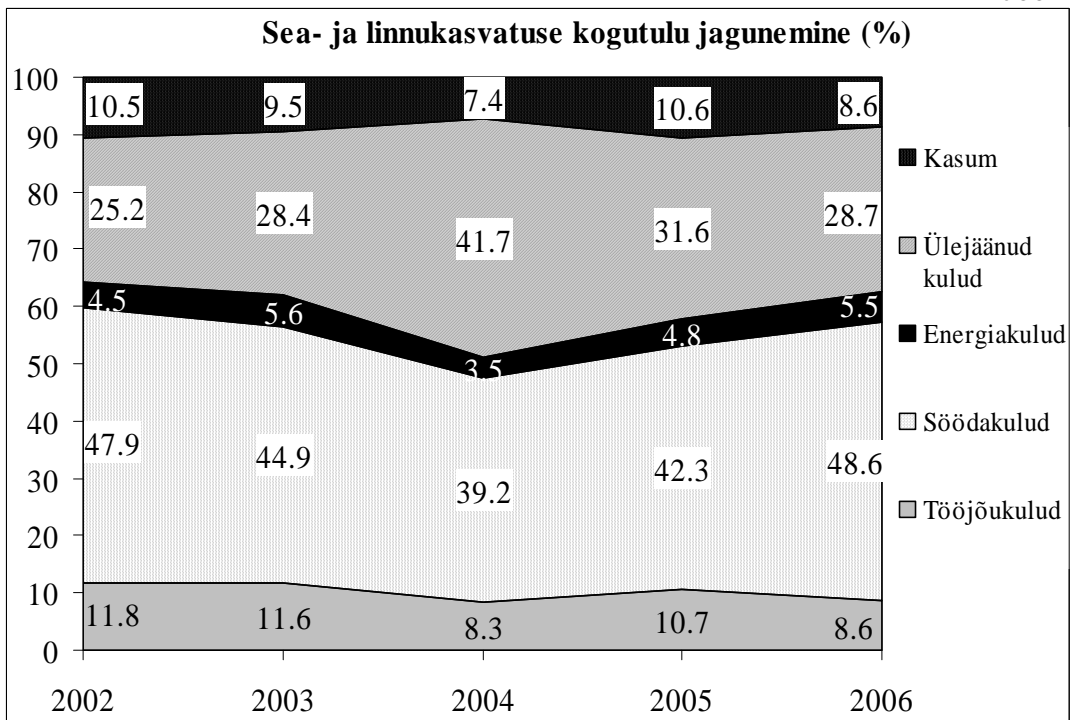
Toidukaupade jaekaubanduses moodustavad suurima kulugrupi ostetud kaubad, mille osakaal müügitulus on viimastel aastatel püsinud 82-84% ringis. Energiakulu on viimasel kolmel aastal püsinud 1,1% juures, varem oli selle osakaal veidi suurem. Tööjõukulud olid kuni 2005. aastani alla 7%, alates 2006. aastast, kui algas kiire palgakasv, tõusis ka palga osakaal müügitulust toidukauplustes üle 7%. Kasumi osa müügituludes on ka jaekaubanduses olnud väga väike, tulude kasv on suunatud investeringutesse (sh kaubanduskettide laienemisse).

Sea- ja linnukasvatuse FADNi andmest on antud analüüsis kasutatud vaid 2004-2006. aastate andmeid (ära on toodud ka 2002-2003.a), sest varasemad ei ole tõenäoliselt meetoodika või valimite muutuse tõttu praegustega võrreldavad.

Teravilja kokkuostuhindade suure kõikumise tõttu eri aastatel muutuvad üsna suures mahu ka sea- ja linnukasvatavate söödakulud ning sellega ka söödakulude osakaal müügituludes. Teravilja kallinemine viimastel aastatel on märgatavalt suurendanud söödakulude osakaalu sea- ja linnuliha tootmise müügitulus (2004.a 39,2%, 2006.a 48,6%). Tööjõukulud kõikusid 2004-2006. aastani vahemikus 8,3-10,7% ning energiakulud 3,5-5,5% müügituludest. Ka liha-tootmise puhul ei saa täpselt määratleda seda osa ettevõtjatuludest, mis võeti välja tootmise omaniku sissetulekuna (ja maksudena) ja milline osa täpselt jäi kasumiks² (tabel 9). Antud uuringus on eeldatud, et omaniku sissetuleku ja sellelt makstud maksude summa töötunni kohta oli sea- ja linnukasvatavatel 2 korda suurem kui palgatöölistel töötunni kohta. Sel viisil arvatud omaniku sissetuleku (tasustamata tööjõud) ja nendelt makstud maksude osad lisati tööjõukuludele, ettevõtlustulust ülejäänud summad jäeti kasumiks. Sel viisil arvestades moodustas kasum sea- ja linnukasvatavate kogutuludest (müügitulu+toetused) 2004-2006. aastatel

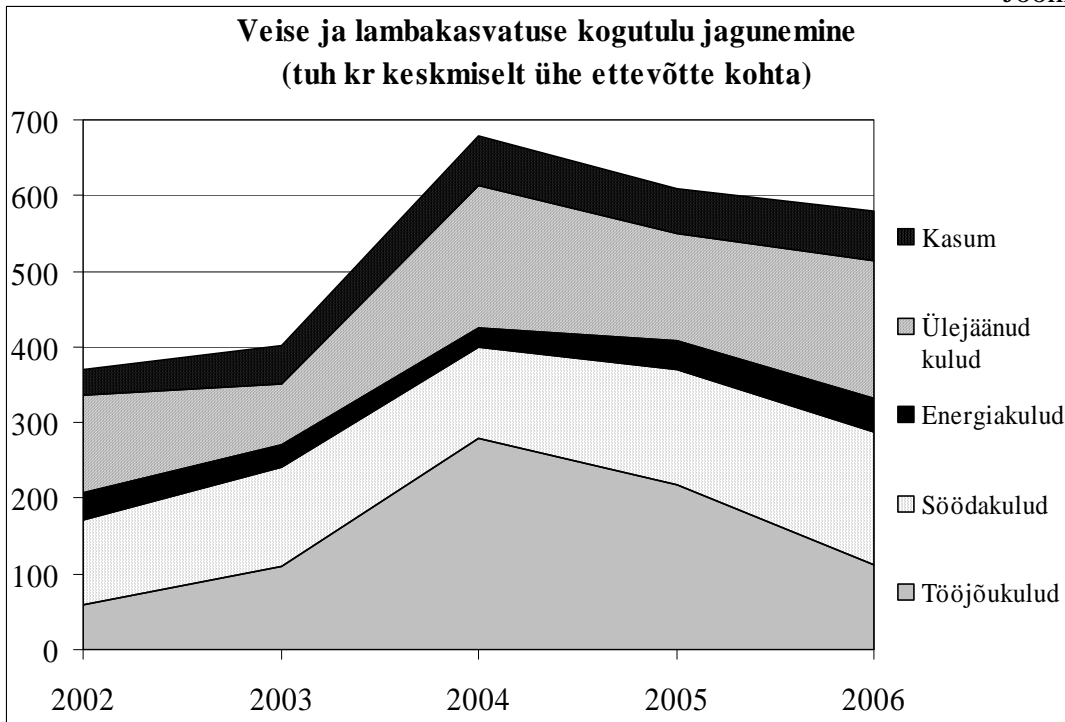
Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

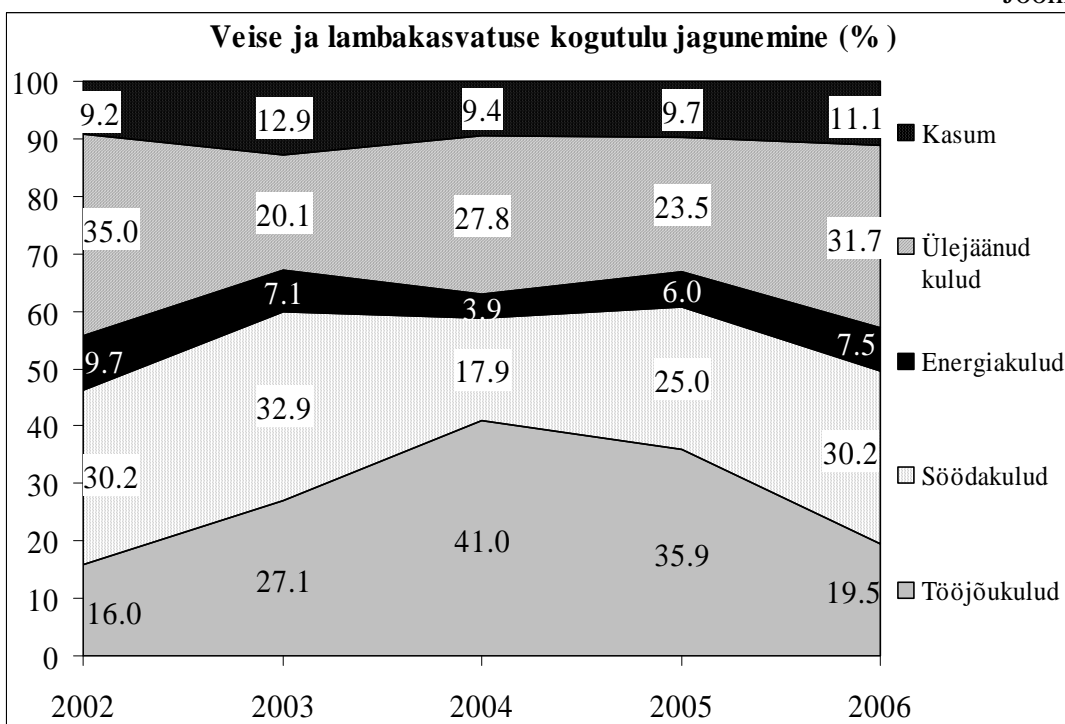
keskmiselt 8,9%. Kui omanikud võtsid ettevõtjatulust siin arvutus suurema osa enda sissetulekuks, siis oli ka kasumi osa tegelikkuses nimetatust väiksem. Täpseid andmeid ettevõtjatu jaotusest omaniku sissetuleku ja kasumi jagunemise kohta ei ole.

Joonis 94

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

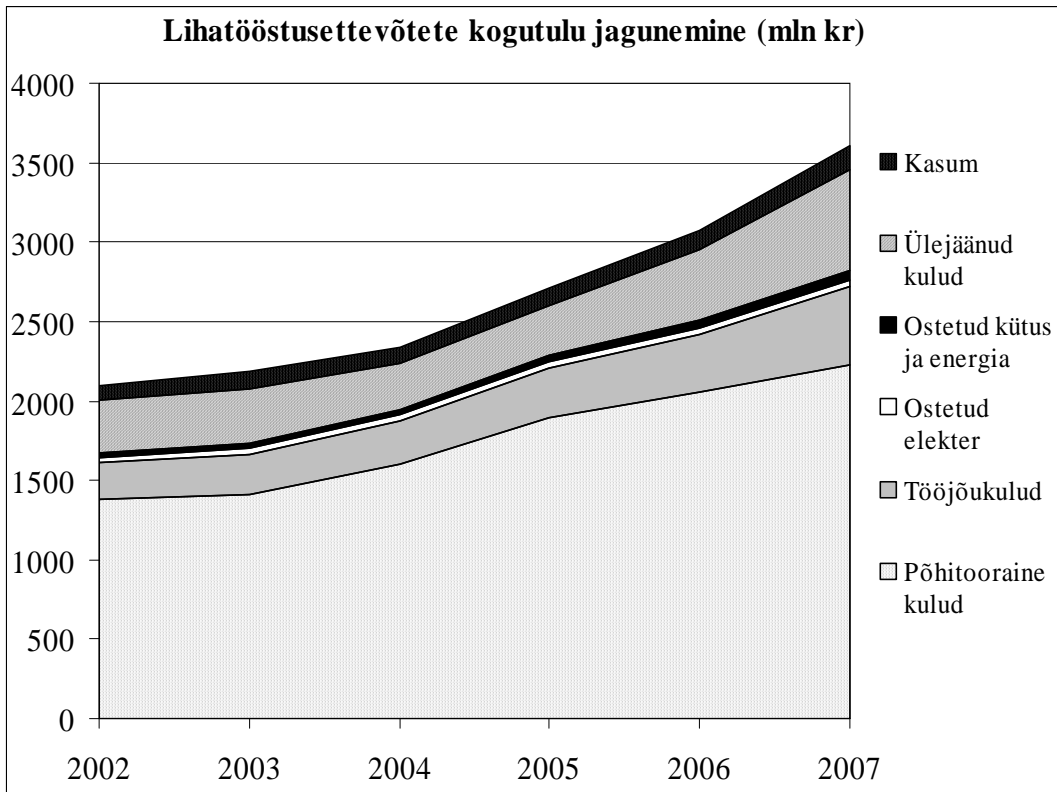
Joonis 95

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

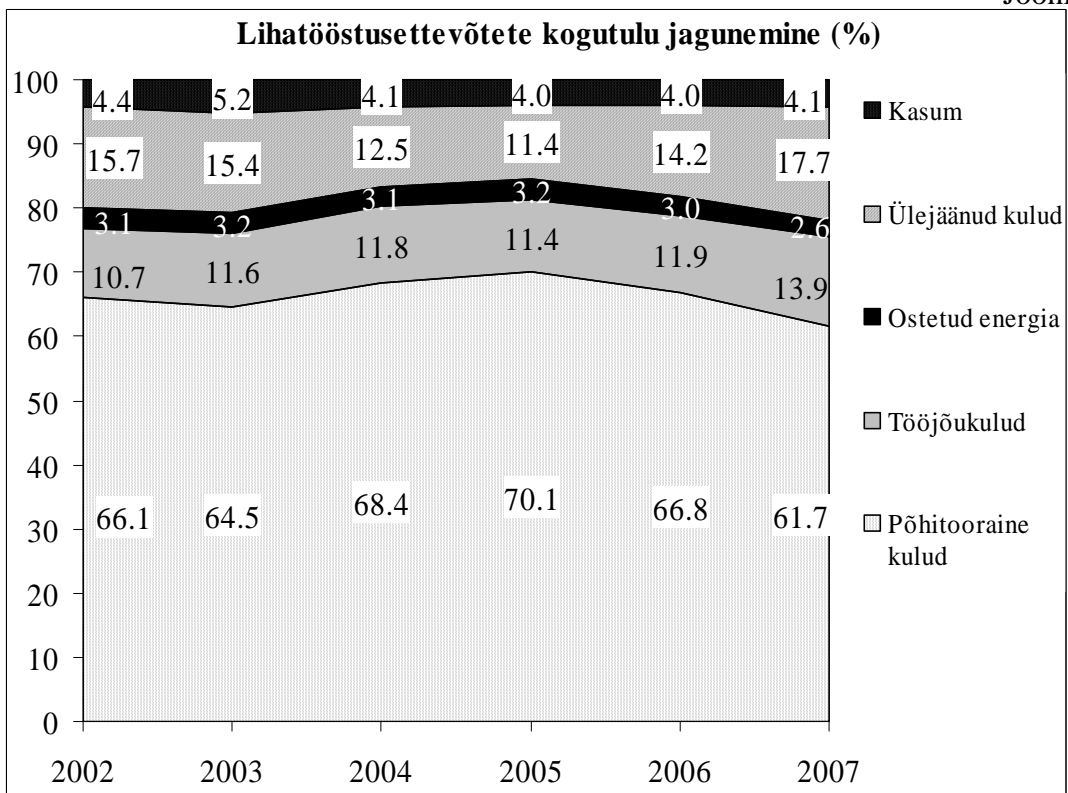
Veisekasvatuse kulude struktuur erineb sea- ja linnukasvatuse kulustruktuurist – veisekasvatuses on sööda osakaal väiksem ja tööjõu osakaal suurem võrreldes sea- ja linnukasvatusega. Veisekasvatavate puhul on ettevõtjatulu jagamisel omanikuga seotud tööjõukuludeks ja kasumiks kasutatud FADNi andmetest saadud erinevaid töötunni hindasid tasustatud ja tasustamata töö kohta. Sel viisil arvatud omaniku sissetuleku (tasustamata tööjõud) ja nendelt

Joonis 96

Allikas: ESA

Joonis 97

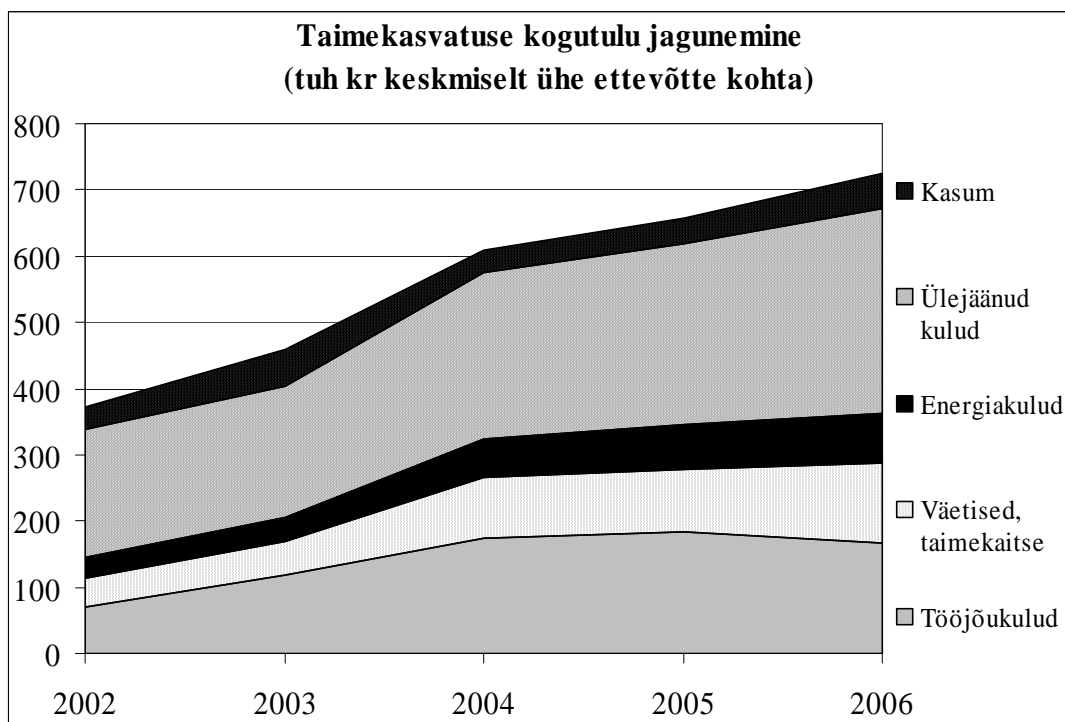
Allikas: ESA

makstud maksude osad lisati tööjõukuludele, ettevõtlustulust ülejäänud summad jäeti kasumiks. Erinevused FADN andmetes toodud veisekasvatuse tööjõukuludes viimastel aastatel võivad olla tingitud andmete kogumise meetodilistest muutustest (nt valimi muutus).

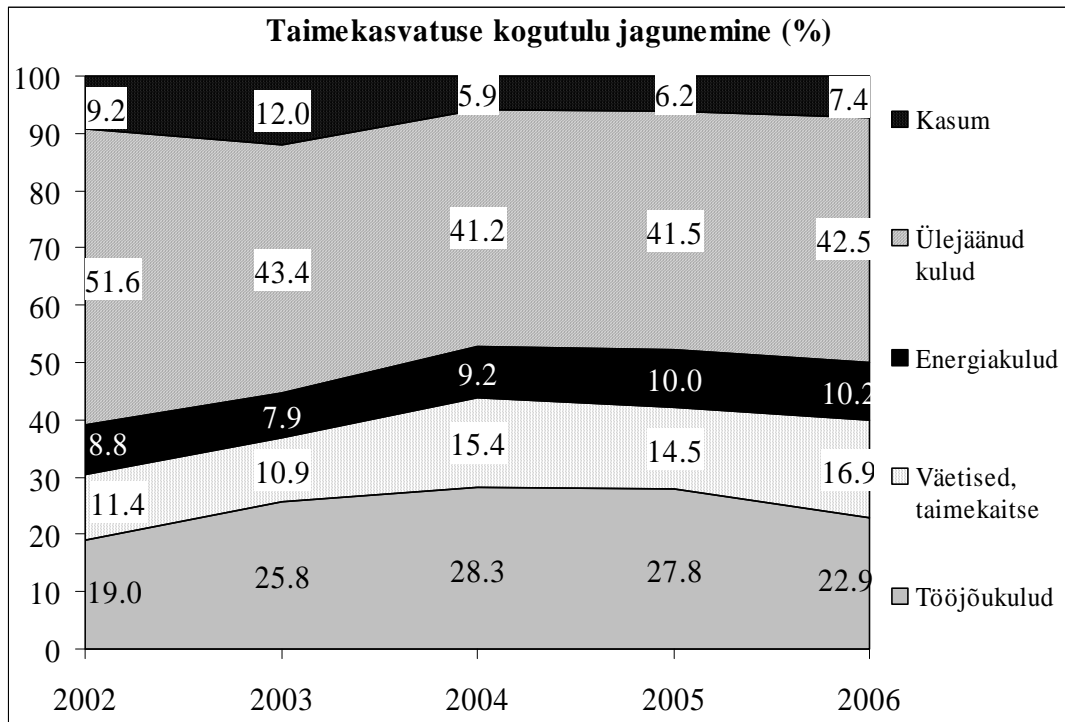
Lihatööstusettevõtetes moodustavad suurema osa kuludest põhitooraine ehk liha ostule kulutatud summad. Nende osakaal kogutuludes (müügitulu+toetused) on läbi aastate olnud ligikaudu 2/3. Tööjõukulude osa kogutuluses on kõikunud 11-12% ringis, kuid 2007. aastal suurenes see ligi 14%-ni. Samuti on viimasel paaril aastal suurenenud nn ülejäänud kulude (seadmed, tehnoloogia, teised toodangu koostisosad, pakendid, turundus jms) osakaal müügituludes ning see oli 2007. aasta esialgsetel andmetel viimaste aastate suurim (17,7% müügituludest). Lihatööstuse kasum rahas on pidevalt küll suurenenud, kuid osakaaluna müügituludes on see püsinud 4% ringis.

Teraviljatootmise suuremaks kuluartikliks on nn ülejäänud kulud ehk kulud masinatele, seadmetele, kuivatitele jms-le ning viimastel aastatel on nende osakaal teraviljatootjate kogutuluses (teravilja müük+toetused) olnud stabiilselt 41-42%. Tööjõukulude osakaal kogutuluses järjest väheneb ning väetiste, taimekaitsevahendite ja energia osakaal suureneb. Ka siin kehtib kasumi osakaalu suhtes põhimõte, et täpset ettevõtetulu jagunemist omanike (tasuta töötajate) tööjõukulude ja kasumi vahel ei ole võimalik leida ning arvutused on tehtud FADN andmetest saadud tasuta ja tasu eest tehtud keskmiste tunnihindade ja tundide arvu alusel³. Osa ettevõtjatulust on jagatud vastavalt tööjõukulu ning osa kasumi alla.

Joonis 98

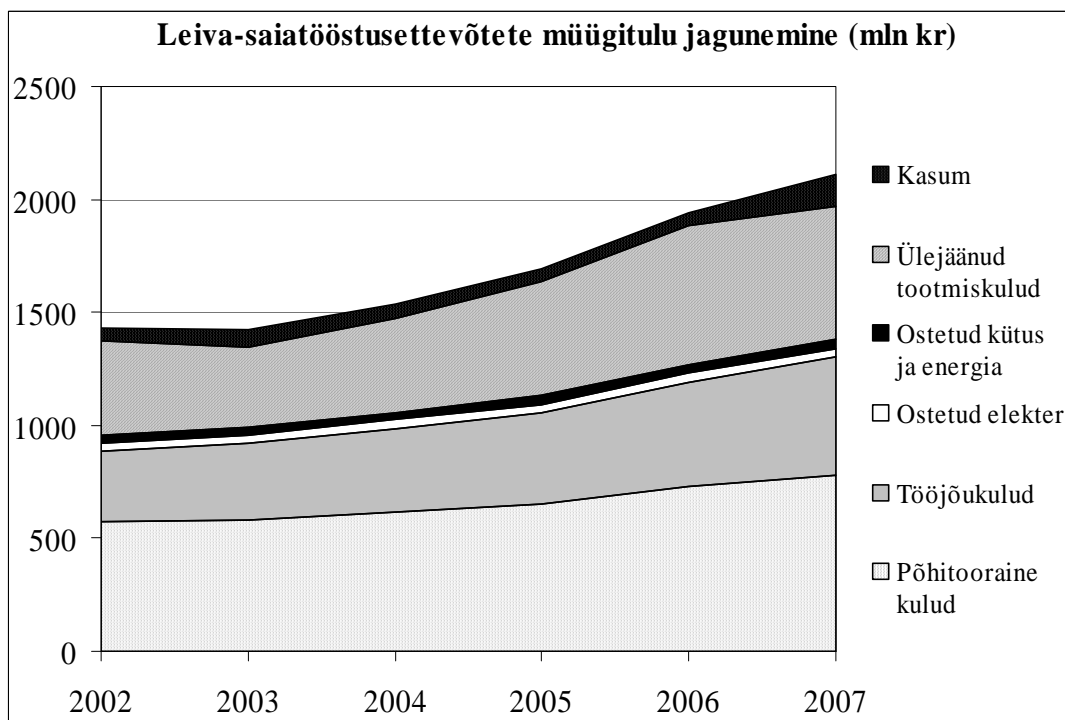

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

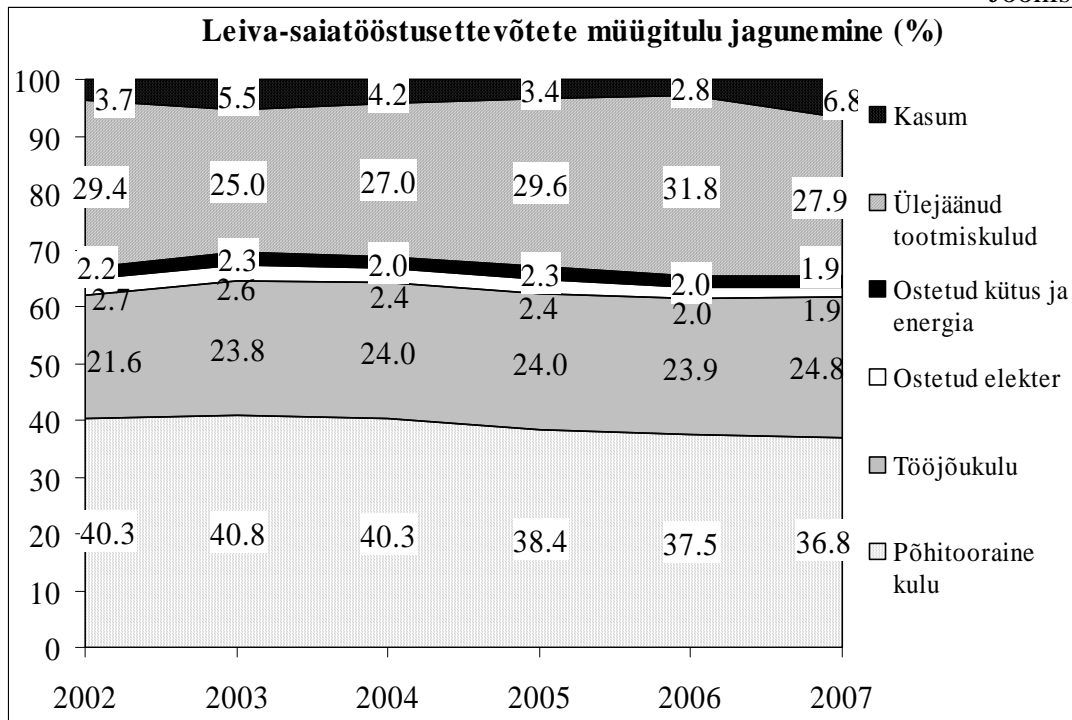

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Leiva- ja saiatööstuse kuludest ja müügitulust suurima osakaaluga on põhitooraine ehk jahu. Kui selle osakaal müügitulus enne EL-iga liitumist oli stabiilselt 41% ringis, siis peale liitumist on jahu osakaal müügitulus pidevalt vähenenud (2006.a 37,5%). Seega muud kulud on kasvanud enam kui sisseostetava jahu hind. Langeva trendiga on kuni 2006. aastani olnud ka energiakulude osakaal. Seevastu on pidevalt suurenenud tööjõukulude ja nn ülejäänud kulude

Allikas: ESA

Allikas: ESA

(masinad, seadmed, pakendid, turundus jms) osakaal müügitulus. Kasumi osakaal müügitulus oli samuti kerge langustrendiga kuni 2007. aastani, mil see suurenes ligi 2,5 korda (2007.a andmed on esialgsed).

Jahutööstuse kulude kohta värsked andmeid kasutada ei ole võimalik, sest alates 2003. aastast on ettevõtete vähesuse tõttu selle tööstussektori andmed konfidentsiaalsed. Seetõttu on antud uuringus kasutatud 2002. aasta andmeid erinevate kulude ja kasumi osakaalu kohta jahutootjate müügitulus. Jahutööstuse müügitulule ja kasumile on lisatud ka saadud investeeringu- ja eksporditoetused 2004-2007. aastate perioodi keskmisena aasta kohta.

3.2.2 Tooraine-, tööjõu- ja energiakulude mõju müügi- või kogutuludele

Tabel 7 annab ülevaate piimatoodete müügist ja toetustest saadud tulude jagunemisest 2004-2006. aastatel keskmiselt erinevates müügiahela osades. Nende andmete põhjal on edaspidi arvutatud tooraine-, tööjõu- ja energiakulude suurenemisest tingitud piimatoodete müügi- või kogutulu kasvud.

2007. aastal kallines toorpiim keskmiselt 10,7%, tööjõukulu 20% ning energia ja kütus 4,4%. Neist andmetest lähtudes on järgnevalt tehtud ka arvestused piima- ja piimatoodete tootjate kogutulude ning jaekaubanduse müügitulude muutustes, mida nende kulude suurenemine kaasa tõi. Selgus, et toorpiima kallinemise tõttu suurenes piimatööstusettevõtete kogutulu 4,7% ning toidukauplustes piimatoodete müügist saadud tulu 4,0%. 20%-line tööjõukulu kasv

suurendas piimakarjapidajate väljaminekuid ning see tõstis piimatootja kogutulu 5,1%, piimatööstuses suurenes kogutulu 3,6% ning jaekaubanduse müügitulu piimatoodete müügil 4,4%. Seega palgatõusu tõttu kallinesid piimatooted tarbija jaoks 2007. aastal keskmiselt 4,4%. Energia ja kütuse 4,4%-line kallinemine mõjutas nii piimatootjate, piimatööstuse kui ka jaekaubanduse tulude kasvu 0,3% ning põhjustas seega ka piimatoodete tarbijahindade 0,3%-lise tõusu.

Tabel 7

Tulude jaotus piimatoodete müügil müügiahela erinevates osades 2004-2006.a keskmiselt (osakaal, %)

	Tootjal	Töötlejal	Jaekaubandusel
Kogutulu* kokku	100,0	100,0	100,0
sh kulud kokku	91,3	97,3	99,2
sh põhitooraine**	28,8	44,0	82,9
töäjõud	25,2	6,8	6,7
elekter	...	1,0	0,8
kütus, energia***	7,9	1,9	0,4
ülejäanud kulud	29,3	43,6	8,5
kasum	8,7 ¹	2,7	0,8

* tootjal ja töötlejal kogutulu (müügitulu+toetused); jaekaubanduse müügitulu

** tootjal sööt; töötlejal toorpiim; kaubandusel ostetud kaubad

*** tootjal energia kokku

Allikad: ESA, Maamajanduse Infokeskus; EKI arvutused

Kuna kõik nimetatud muutused toimusid 2007. aastal koos, siis teiste muutujate mitteamarvustamisel ja nimetatud muutuste mõjude koos arvestamisel suurenesid piimatööstusettevõtete kogutulud arvestuslikult 6,2% ning jaekaubanduse müügitulud piimatoodete müügil 6,6%. Tegelikult suurenesid piimatööstuse kogutulud 2007. aastal esialgsel hinnangutel 13%. Seega tööstusettevõtete tulude kasvule andsid oma mõju lisaks nn ülejäanud kulude kasv kui ka kasumikasv. Riiklikud toetused piimatööstusettevõtetele 2007. aastal vähenesid. Piimatoodete tarbijahinnaindeks kasvas 2007. aastal 12,6%, samuti selgelt enam kui toorpiima, tööjõu- ja energiakulude kasvust tingitult. Esialgsel andmetel piimatoodete hinnatõusuga jaekaubandus oma kasumiosa müügitulus 2007. aastal ei suurendanud.

Tabel 8

Toorpiima, tööjõu ja energiakulude kasvust põhjustatud kogutulu ja jaehinna muutus 2007. aastal (%)

	Toorpiim +10,7%	Töäjõukulu +20%	Energia, kütus +4,4%
Muutus piimatootja kogutulus	10,7	5,1	0,3
Muutus piimatööstuse kogutulus	4,7	3,6	0,3
Muutus jaekaubanduse müügitulus	4,0	4,4	0,3
Muutus tarbijakulutustes (jaehind km-ga)	4,0	4,4	0,3

Allikas: EKI arvutused

Tabelid 9 ja 10 annavad ülevaate lihatoodete müügist ja riiklikest toetustest saadud tulude jagunemisest 2004-2006. aastatel keskmiselt erinevates müügiahela osades. Nende andmete põhjal on edaspidi arvatud tooraine-, tööjõu- ja energiakulude muutusest põhjustatud lihatootjate ja –tööstusettevõtete kogutulu ning jaekaubanduse müügitulu muutused.

2007. aastal tõusis sealihaga kokkuostuhind ja linnuliha tootjahind keskmiselt 1,4% ning veiseliha kokkuostuhind langes 4% võrreldes 2006. aastaga. Kuna lihatööstuses kasutatavast toorainest moodustavad sea- ja linnuliha ostule kulutatud summad keskmiselt 80% kogu põhitooraine ehk liha ostusummast ja 20% on veiseliha ostusummad, siis vastavat proportsiooni on kasutatud ka järgnevas arvutustes.

Tabel 9

Tulude jaotus sea- ja linnulihatoodete müügil müügiahela erinevates osades 2004-2006.a keskmiselt (osakaal, %)

	Tootjal	Töötlejal	Jaekaubandusel
Kogutulu* kokku	100.0	100.0	100.0
sh kulud kokku	91.1	95.1	99.2
sh põhitooraine**	43.4	67.8	82.9
tööjõud	9.2	11.6	6.7
elekter	...	1.5	0.8
kütus, energia***	4.6	1.5	0.4
ülejäanud kulud	34.0	12.6	8.5
kasum	8.9 ²	4.9	0.8

* tootjal ja töötlejal kogutulu (müügitulu+toetused); jaekaubandusel müügitulu

** tootjal sööt; töötlejal sea- ja linnuliha; kaubandusel ostetud kaubad

*** tootjal energia kokku

Allikad: ESA, Maamajanduse Infokeskus; EKI arvutused

Tabel 10

Tulude jaotus veiseliहतoodete müügil müügiahela erinevates osades 2004-2006.a keskmiselt (osakaal, %)

	Tootjal	Töötlejal	Jaekaubandusel
Kogutulu* kokku	100.0	100.0	100.0
sh kulud kokku	89.9	95.1	99.2
sh põhitooraine**	24.3	67.8	82.9
tööjõud	32.2	11.6	6.7
elekter	...	1.5	0.8
kütus, energia***	5.8	1.5	0.4
ülejäanud kulud	27.7	12.6	8.5
kasum	10.1 ²	4.9	0.8

* tootjal ja töötlejal kogutulu (müügitulu+toetused); jaekaubandusel müügitulu

** tootjal sööt; töötlejal sea- ja linnuliha; kaubandusel ostetud kaubad

*** tootjal energia kokku

Allikad: ESA, Maamajanduse Infokeskus; EKI arvutused

Sea- ja linnuliha kallinemine 2007. aastal põhjustas lihatööstuse 0,8%-line kogutulu kasvu ning neist lihaliikidest valmistatud toodete ja värske liha ligi 0,7%-lise kallinemise kauplustes. Veiseliha kokkuostuhindade langus oleks pidanud kaasa tooma lihatööstuste tulude 0,5%-lise ja toidukaupluste müügitulu 0,4% languse. Tööjõukulu 20%-line kasv suurendas lihatootjate kogutulu keskmiselt 4,1%, lihatööstuste kogutulu 5,1% ja kauplustes lihatoodete müügist saadud müügitulu 5,6%. Energia ja kütuse 4,4%-lisest kallinemisest suurenesid lihatootjate kogutulud 0,2%, lihatööstuste kogutulud ja jaekaubanduse lihasaaduste müügitulud 0,3-0,4%.

Tabel 11

Liha-, tööjõu- ja energiakulude kasvust põhjustatud kogutulu ja jaehinna muutus 2007. aastal (%)

	Sea- ja linnuliha +1,4%	Veiseliha -4,0%	Liha kokku +0,2	Tööjõukulu +20%	Energia, kütus +4,4%
Muutus lihatootja kogutulul	1,4	-4,0	0,2	4,1	0,2
Muutus lihatööstuse kogutulul	0,8	-0,5	0,2	5,1	0,3
Muutus jaekaubanduse müügitulul	0,7	-0,4	0,2	5,6	0,4
Muutus tarbijakulutustes (jaehind km-ga)	0,7	-0,4	0,2	5,6	0,4

Allikas: EKI arvutused

Kõigi kolme kululiigi - liha, tööjõu- ja energiakulu – kasv põhjustas lihatööstuse kogutulu 2,7%-lise suurenemise 2007. aastal ning jaekaubanduses 3,7%-lise lihasaaduste müügitulu kasvu.

Esioluliseks andmetel suurenes lihatööstuse kogutulu 2007. aastal 17%, seega märksa enam kui siin analüüsitud kulude kasvust tingitult. Oma osa andsid tulude kasvule ka nn ülejäänud kulude ja kasumi suurenemine, kuid ka mõningased muutused toodangu struktuuris (suutsu-lihatooteid toodeti enam ja vorstitooteid vähem kui aasta tagasi). Lihatoöstusettevõtetele makstud riiklikud toetused 2007. aastal vähenesid. Liha ja lihatoodete tarbijahinnaindeks kasvas 2007. aastal 6,2%, seega samuti tunduvalt rohkem kui tooraine-, tööjõu- ja energiakulude suurenemisest tingitult. Ka kaupluste puhul andsid tulude suurenemisele oma mõju muutused müügilolnud lihatoodete struktuuris, kuid kindlasti ka kaubanduskettide laienemisega kaasnenud lisakulud.

Tabel 12 annab ülevaate **teravilja** ja teraviljatoodete müügituludest ja riiklikest toetustest saadud tulude jagunemisest. Nende alusel on tehtud arvutused tooraine-, tööjõu- ja energiakulude kasvust põhjustatud tulumuutuste kohta müügihela erinevates osades (tabel 13).

2007. aasta kaalutud keskmine toidunisu ja –rukki kokkuostuhind tõusis 60% võrreldes aastatagusega. Kuna suurem osa 2007. aastast kasutati 2006. aasta saagi vilja, siis arvestati käesolevas töös uus toiduvilja kokkuostuhinna tõus nii, et 2006. aasta saagi keskmine hind arvestati 9 kuu hinnaks ning aasta viimasele 3 kuule arvestati 2007. aasta saagi keskmine hind. Sel

viisil saadi 2007. aastal jahutootmisse läinud keskmiseks toiduvilja hinnatõusuks 42%, millega tehti ka järgnevad arvutused.

Tabel 12

Tulude jaotus teraviljatoodete müügil müügiahela erinevates osades 2004-2006.a keskmiselt (osakaal, %)

	Teraviljatootjal	Jahutootjal	Leiva-saiatootjal	Jaekaubandusel
Kogutulu* kokku	100.0	100.0	100.0	100.0
sh kulud kokku	93.5	98.0	96.5	99.2
sh põhitooraine**	15.6	79.0	38.7	82.9
tööjõud	26.3	5.7	24.0	6.7
elekter	...	1.5	2.3	0.8
kütus, energia***	9.8	0.9	2.1	0.4
ülejäanud kulud	41.8	10.9	29.5	8.5
kasum	6.5 ³	2.0	3.5	0.8

* tootjal ja jahutootjal kogutulu (müügitulu+toetused); leiva-saiatootjal ja jaekaubandusel müügitulu

** tootjal väetised, taimekaitsevahendid; töötlejal jahu; kaubandusel ostetud kaubad

*** tootjal energia kokku

Allikad: ESA, Maamajanduse Infokeskus; EKI arvutused

Selgus, et viljahinna tõus põhjustas jahutootmise 33,2%-list tulukasvu, leiva- ja saiatootmise 12,9%-list tulukasvu ning 10,8%-list jaehinna tõusu 2007. aastal. Tööjõukulude 20%-line suurenemise tõttu kasvas teraviljatootja kogutulu (müügitulu+toetused) 5,3%, jahutootjate kogutulu (müügitulu+toetused) 5,4%, saia-leivatööstuse müügitulu 7% ning jaekaubanduse müügitulu teraviljasaaduste müügist 7,2%. Energia ja kütuse 4,4%-line kallinemine andis müügiahela kõigi osade tulude kasvule ligikaudu 0,5%. Seega kokku toiduteravilja, tööjõukulu ning energia kallinemine tõi jahutootjatele 2007. aastal kogutulu kasvu hinnanguliselt 34,4% ulatuses, leiva-saiatööstusele müügitulu kasvu 18,4% ulatuses ning see andis jaekaubanduse teraviljatoodete müügitulu kasvu 16,7% ulatuses. Tegelikult kasvas leivatoodete tarbijahinna indeks 2007. aastal 16,9% võrreldes 2006. aastaga. Kuna see on samas suurusjärgus antud tööarvestuste tulemusega, siis võib öelda, et leiva-saia kallinemine kauplustes toimus 2007. aastal just tooraine-, tööjõu- ja energiakulude kasvust tingitult.

Tabel 13

Teravilja-, tööjõu- ja energiakulude kasvust põhjustatud kogutulu ja jaehinna muutus 2007. aastal (%)

	Toiduteravili +42,0%	Tööjõukulu +20%	Energia, kütus +4,4%
Muutus teraviljatootja kogutulus	42,0	5,3	0,4
Muutus jahutootja müügitulus	33,2	5,4	0,4
Muutus leiva-saiatööstuse müügitulus	12,9	7,0	0,5
Muutus jaekaubanduse müügitulus	10,8	7,2	0,5
Muutus tarbijakulutustes (jaehind km-ga)	10,8	7,2	0,5

Allikas: EKI arvutused

3.3 Erinevate kulude muutuse mõju prognoos toidukaupade hindadele müügiahelas

Kasutades eelpool toodud müügitulu jagunemise struktuuri, vaadati lähemalt milline võis olla põhjendatud müügitulu kasv toidutoodete müügiahela eri osades, kui põhitooraine, tööjõukulud ja energia kallinevad 10% aastas. Kõigi nimetatud muutujate mõju arvestati välja ühekaupa ehk eelduseks on teiste kulude püsimine muutumatuna, kui üks kululiik kallineb aastaga 10%. Samuti eeldatakse, et ühe või teise kululiigi kallinemisega ei kaasne vastava kululiigi mahulist muutust (nt kasutatava toorpiima kogus, töötunnid, energiakogus), olulist muutust tootmisstruktuuris ega makstavates toetussummates. Erinevate toodete puhul võivad müügitulu muutused olla keskmisest erinevad, sest need sõltuvad töötleja- ja jaemarginaalide erinevast jagunemisest ning erinevast kulustruktuurist igas müügiahela osas. Kuid kogu sektori ja müügiahela osa kohta keskmiselt on järgnevas tabelites toodud näitajad heaks orientiiriks.

Arvutustest selgus, et toorpiima 10%-lise kallinemise tõttu võib piimatööstuse müügitulu suurened (keskmised piimatoodete tööstusest väljamüügihinnad tõusta) 4,4% ning piimatoodet kaupluses kallineda keskmiselt 3,7%. Kui piimasektori ettevõtetes ja jaekaubanduses suurenevad tööjõukulud (palk+sots.maks) aastas 10%, siis sellega kaasneb 2,5%-line toorpiima hinnatõus, 1,8%-line piimatööstuste kogutulu kasv ning 2,2%-line piimatoodete keskmise jaehinna tõus. Energia 10%-lise kallinemise mõju toorpiima kokkuostuhinnale, piimatööstuse ja jaekaubanduse piimatoodete müügitulude kasvule ning piimatoodete tarbijahinna tõusule jääb alla 1%.

Kui 10% kallinevad nii toorpiim, tööjõud kui ka energia ja muud kulud ei muutu, siis piimatööstuse müügitulu võib seetõttu suurened 5,4% ning jaekaubanduse müügitulu piimatoodete müügist 5,3%.

Tabel 14

Toorpiima-, tööjõu- ja energiakulude põhjustatud kogutulu ja jaehinna muutus (%)

	Toorpiim +10%	Tööjõukulu +10%	Energia, kütus +10%
Muutus piimatootja kogutulus	10,0	2,5	0,8
Muutus piimatööstuse kogutulus	4,4	1,8	0,6
Muutus jaekaubanduse müügitulus	3,7	2,2	0,7
Muutus tarbijakulutustes (jaehind km-ga)	3,7	2,2	0,7

Allikas: EKI arvutused

Kui sea- ja linnuliha kallinevad aastas 10%, siis see põhjustab lihatööstuse kogutulude 5,4%-lise kasvu ning 4,6%-lise lihatoodete jaehinna tõusu. Veiseliha 10%-lisest kallinemine toob lihatööstuses kaasa kogutulude suurenemise 1,4% ning jaehinna tõusu 1,2%. Lihasektoris ja jaekaubanduses toimuv tööjõukulu 10%-line kasv võib kaasa tuua 2,1%-lise kasvu lihatootjate ja 2,6%-lise tõusu lihatööstuste kogutuludes. Jaekaubanduses suurenevad lihatoodete müügitulud 10%-lise tööjõu kallinemise korral 2,9%. Energia kallinemine 10% mõjutab lihatoodete erinevate müügiahela osade tulude kasvu alla 1%.

Kui 10% kallineb korruga ühel aastal nii liha, tööjõud kui ka energia, siis lihatööstuste kogutulud võivad sellest suurenedada 8,2% ning lihatooted jaekaubanduses kallineda keskmiselt 7,7%.

Tabel 15

Liha-, tööjõu- ja energiakulude põhjustatud kogutulu ja jaehinna muutus (%)

	Sea- ja linnuliha +10%	Veiseliha +10%	Liha kokku +10	Tööjõukulu +10%	Energia, kütus +10%
Muutus lihatootja kogutulus	10,0	10,0	10,0	2,1	0,5
Muutus lihatööstuse kogutulus	5,4	1,4	6,8	2,6	0,7
Muutus jaekaubanduse müügitulus	4,6	1,2	5,7	2,9	0,7
Muutus tarbijakulutustes (jaehind km-ga)	4,6	1,2	5,7	2,9	0,7

Allikas: EKI arvutused

Kui **teravili** kallineb aasta keskmisena 10%, siis põhjustab see ka jahutööstuse 7,9%-lise ja leiva- ja saiatööstuse 3,2%-lise tulude kasvu. Sellest tingituna võivad leiva ja saia tarbijahinnad tõusta 2,7%. Teraviljasektoris ja jaekaubanduses tööjõukulu 10%-lise suurenemise tõttu võiks teraviljatootja oma kogutulu suurendada 2,6%, jahutootjad 0,6%, leiva- ja saiatööstused 2,7% ning jaekaubandus tõsta teraviljatoodete hindu 3,0%. Energia ja kütuse 10%-line kallinemine aastas põhjustab teraviljatootjate 1%-lise kogutulude kasvu ning teistel turuosalistel alla 1%-lise tulude suurenemise.

Kui ühel aastal tõusevad 10% nii toiduteravilja kokkuostuhinnad, kallineb tööjõud kui ka energia, siis see võib kaasa tuua jahutööstuse 8,7%-lise, leiva- ja saiatööstuse 6,3%-lise tulu kasvu ning leiva-saiatoodete kallinemise kauplustes 6,1%.

Tabel 16

Toiduteravilja-, tööjõu- ja energiakulude põhjustatud kogutulu ja jaehinna muutus (%)

	Teravili +10%	Tööjõukulu +10%	Energia, kütus +10%
Muutus teraviljatootja kogutulus	10,0	2,6	1,0
Muutus jahutööstuse kogutulus	7,9	0,6	0,2
Muutus leiva- ja saiatööstuse müügitulus	3,2	2,7	0,6
Muutus jaekaubanduse müügitulus	2,7	3,0	0,7
Muutus tarbijakulutustes (jaehind km-ga)	2,7	3,0	0,7

* eeldusel, et teised kulud samal ajal ei muutu

Allikas: EKI arvutused

Antud näitajad on orientiiriks erinevate kulude muutumise mõjule erinevate toidusektori osade tuludele üldiselt. Need ei ole otseselt ülekantavad konkreetsetele toodetele, sest erinevate toodete kulustruktuurid ja marginaalid on erinevad ning nende puhul võivad tulemused üldisest näitajast mõnevõrra ühes või teises suunas erineda.

Kokkuvõte ja järeldused

Piimatooted

- Viimase 10 aasta jooksul on Eestis toimunud 2 olulisemat piimatoodete hinnatõusu – 2004. aastal ja 2007. aastal. 2007. aastal Eestis toimunud hinnatõusu peamiseks ajendiks oli piimatoodete järsk hinnatõus maailmaturul, mille tagajärjel tõusid Eestis enim piimatoodete tööstusest väljamüügihinnad (+18% aastas). Piimatoodete jaehindade tõus ulatus 13%-ni ja toorpiim kallines vaid 11% aastas. 2004. aastal toimunud hinnatõus oli seotud EL-iga liitumisega ning siis tõusis enim toorpiima kokkuostuhind (+39% aastas), piimatoodete tööstusest väljamüügihind tõusis 15% ja jaehind 10% aastas.
- Toote-tooraine võrdlusindeks (piimatoodete tööstusest väljamüügihind / piima kokkuostuhind) on piimatoodetest suurim juustul, millele järgnevad analüüsitud toodetest või ning lõssi- ja täispiimapulbrid. 1999-2007. aasta keskmine juustu toote-tooraine võrdlusindeks oli 14,6 ja see on perioodi jooksul kõikunud 10,7-23,9 vahel ning oli 2007. aastal 13,4. Madalaim vastav võrdlusindeks on joogipiimal. Võrdlusindeksite suurus peegeldab antud juhul nii vastava toote lisandväärtust kui ka vastava toote tootmistehnoloogilisi kulutusi ning rasva ja valgu sisaldust.
- Jae-tooraine võrdlusindeks (km-ta jaehind / piima kokkuostuhind) on samuti kõrgeim juustul, sest juustu tootmiskulud on suuremad kui linnapiimatoodetel, võil ja pulbritel. Alates 1999. aastast on keskmine juustu jae-tooraine võrdlusindeks Eestis olnud 21,3, peale EL-iga liitumist 18,9. Samas on see indeks Saksamaal olnud viimasel aastakümnel oluliselt stabiilsem ning keskmine tase 14,7. Seega on Eestis juustu jaehinna ja piima kokkuostuhinna vahe oluliselt suurem kui Saksamaal. Kui Saksamaal juustu jae-tooraine võrdlusindeks 2007. aastal vähenes, siis Eestis suurenes. Seega kallines 2007. aastal juust peale toorpiima hinnatõusu Saksamaa tarbija jaoks vähem ja toorpiima kokkuostuhind tõusis enam kui Eestis.
- Jae-toote võrdlusindeks (km-ta jaehind / piimatoodete tööstusest väljamüügihind) on viimase 10 aasta jooksul piimatoodetel tugevalt kõikunud ning see muutus stabiilsemaks peale liitumist EL-iga. Juustu jae-toote võrdlusindeks on viimase 10 aasta vältel kõikunud 1,3-1,8 vahel (keskmine 1,5), väikepaki võil (>80% rasvasusega) 1,07 ja 1,4 vahel (1,3) ning kodujuustu kolme viimase aasta keskmine oli 1,3. Madalaima jae-toote võrdlusindeksiga piimatoodete on 2,5%-lise rasvasusega kilepakendis piim (1,0 ja 1,1 vahel), mille indeks langes 2007. aasta kevadel isegi alla 1,0 ehk kilepiima jaehind oli tööstusest väljamüügihinnast veidi madalam.
- Marginaalide jagunemine väärtusahela erinevate osade vahel on tooteti erinev, kuid suurema osakaalu piimatoodete jaehinnast (km-ga) on 10 viimase aasta keskmisena moodustanud toorpiima maksumus - 2,5%-lisel piimal 40%, 4%-lisel kodujuustul 46,5%, >80% rasvasusega väikepaki võil 46,7% ja Edam-tüüpi juustul 43,2%. Töötleva marginaal oli EL-iga liitumise järgsel perioodil võrreldud toodetest kõrgeim

joogipiimal (30-35%) ja madalaim juustul (~15%). Jaekaubanduse marginaal oli madalaim 2,5%-lisel kilepiimal (5%) ja kõrgeim Edam-tüüpi juustul (29%).

- 2006-2007. aastate piimatoodete hinnatõus Eestis oli valdavalt tingitud nõudluse kasvust ja hinnatõusust maailmaturul. Pakkumispoolsete tegurite (palgatõus, energiakandjate kallinemine jt) kallinemise tõttu oleks piimatoodete hinnatõus jäänud märksa väiksemaks. 2007. aastal kallines toorpiim keskmiselt 10,7% (võrreldes 2006. aastaga), töjõukulu 20% ning energia ja kütus 4,4%. Toorpiima kallinemise tõttu suurenes piimatööstusettevõtete kogutulu (müügitulu+toetused) 4,7% ning toidukaupluste piimatoodete müügist saadud tulu 4,0% aastas. 20%-lise töjõukulu kasvuga piimatootja kulutustes suurenes piimatootja kogutulu 5,1%, piimatööstuse kogutulu 3,6% ning jaekaubanduses piimatoodete hinnad 4,4% aastas. Energia ja kütuse 4,4%-line kallinemine 2007. aastal põhjustas nii piimatootjate ja piimatööstuse tulude kasvu 0,3% kui ka piimatoodete tarbijahindade 0,3%-lise tõusu.
- Toorpiima, töjõu ja energia kallinemisest tingitult suurenesid piimatööstusettevõtete arvestuslikud kogutulud 2007. aastal 6,2% ning piimatoodete müügitulud jaekaubanduses 6,6%. Tegelikult suurenesid piimatööstuse kogutulud esialgsel hinnangutel 13%. Seega kogutulude kasvule andsid oma mõju lisaks nn ülejäänud kulude kasv kui ka kasumi kasv. Riiklikud toetussummad 2007. aastal vähenesid. Piimatoodete tarbijahinnaindeks kasvas 2007. aastal 12,6% aastas, samuti selgelt enam kui toorpiima, töjõu- ja energiakulude kasvust tingitult. Esialgsel andmetel piimatoodete hinnatõusuga jaekaubandus oma kasumiosa müügitulus 2007. aastal ei suurendanud.
- **Toorpiima** 10%-lise kallinemise tõttu suureneb piimatööstuse kogutulu (keskmised piimatoodete tööstusest väljamüügihinnad tõusevad) 4,4% ning piimatooted kallinevad kaupluses keskmiselt 3,7%. Piimasektori ja jaekaubanduse töjõukulude 10%-line suurenemine aastas põhjustab 2,5%-lise toorpiima hinna tõusu, 1,8%-lise piimatööstuse kogutulu kasvu ning 2,2%-lise piimatoodete keskmise jaehinna tõusu. Energia 10%-lise kallinemise mõju toorpiima kokkuostuhinna, piimatoodete tööstusest väljamüügihinna ja piimatoodete jaehindade tõusule jääb alla 1%. Toorpiima, töjõu ja energia 10%-line kallinemine samaaegselt ja muude kulude püsimine samal tasemel suurendab piimatööstuse kogutulu 5,4% ning piimatoodete müügist saadud jaekaubanduse müügitulu 5,3%, st piimatoodete jaehinnad tõusevad 5,3%.

Lihatooted

- Eesti majanduse, sealhulgas ka lihaturu avatus muutis selle oluliselt mõjutatavaks nii Euroopa kui ka kogu maailma liha- ja teraviljaturul toimuvatest muutustest. Liitumine EL-iga 2004. aastal andis tugeva tõuke kokkuostuhindade tõusule veiselihaturul, sealihaturul liitumisjärgne hinnatõus nii märgatav ei olnud, sest hinnatase oli EL-i keskmisele lähedasem kui veiseliha puhul.
- Kui varasematel aastatel oli hinnaahela kõige enam muutuvaks lüliks kokkuostuhind, siis 2006. aastast alates on kõige kiiremini tõusnud just liha jaehind. Kui valdavalt on liha kokkuostuhinna tõus (või langus) kaasa haaranud ka hinnaahela teised lülid, siis

2007. aastal vaatamata kokkuostuhinna langusele tõusid hinnad hinnaahela teistes lülides.

- Vaatluse all olevatest lihatoodetest on suurima jae-tooraine võrdlusindeksiga (km-ta jaehind / liha kokkuostuhind) kondita veiseliha, mille jae- ja kokkuostuhinna suhe on püsinud vaadeldavatel aastatel valdavalt vahemikus 3,5-4. Veiseliha vastav võrdlusindeks on püsinud Eestis läbi aastate suhteliselt stabiilne. Liitumine EL-iga, mis avas EL lihaturu ka Eesti tootjale ja töötlejale, seda indeksit oluliselt ei muutnud. See-eest sealihaga jae-tooraine võrdlusindeks muutus pärast Eesti liitumist EL-iga oluliselt stabiilsemaks ning on viimastel aastatel püsinud 3,0 ümber. On ilmne, et ühtses majandusruumis mõjutavad EL-is valitsevad hinnatrendid sigade kokkuostuhindu Eestis, jaehinnale avaldab mõju aga lisaks sellele ka tarbijate ostujõud. Saksamaal on viimaste aastate sealihaga keskmine jae-tooraine võrdlusindeks olnud 3,1. Hakkliha vastav indeks on aastate vältel üsna suuresti kõikunud, sõltudes nii veiste kui ka sigade kokkuostuhinnast. Kuid peale liitumist EL-iga 2004. aastal on turg mõnevõrra rahunenud, kuid viimastel aastatel on see indeks tõususuunaline. Broileri jae-tooraine võrdlusindeks on läbi aastate püsinud stabiilne, munade indeks on kõikunud suuremates piirides.
- Suurim osakaal tarbijahinnast oli nii **munade** kui ka **broileri** puhul tootja väljamüügihinnal, mis broileri puhul on viimastel aastatel olnud 64-72% ning munade puhul 49-67%. Kuigi nii munade kui ka broileri tootja väljamüügi- kui ka jaehinnad tõusevad jätkuvalt, on viimasel aastal jaehind tõusnud tootja väljamüügihinnast kiiremini. Seega hinnastruktuuris on suurenenud jaemarginaali osa. Viimase nelja aasta jooksul on broileri jaemarginaal kasvanud 4%-punkti tõustes 19%-ni ning munade jaemarginaal 9%-punkti tõustes 32%-ni. Kui varasematel aastatel järgis **hakkliha** jaehind üsna täpselt liha kokkuostuhinna liikumist ning marginaalide jagunemine oli üsna kõikuv, siis alates 2005. aastast on hakanud kasvama käärid liha kokkuostuhinna ja hakkliha jaehinna vahel ning aasta-aastalt on suurenenud jae- ja töötleva marginaali osakaal tarbijahinnas.
- 2007. aasta hüppelised hinnatõusud puudutasid lihasektorist põhiliselt broileriliha ja munade hindu, kuna nende tootmistsükkel on kiirem ja neis valdkondades on võimalik turumuutustele kiiremini reageerida. Sealihaga hindu mõjutas teravilja kallinemine veel 2007. aastal vähe, suuremat mõju on oodata 2008. aastal.
- 2007. aastal tõusis sealihaga kokkuostuhind ja linnuliha tootja väljamüügihind keskmiselt 1,4% ning veiseliha kokkuostuhind langes 4% võrreldes 2006. aastaga. 2007. aastal põhjustas sea- ja linnuliha kallinemine lihatööstuse 0,8%-lise kogutulu kasvu ning neist lihaliikidest valmistatud toodete ja värskelt liha ligi 0,7%-lise kallinemise kauplustes. Veiseliha kokkuostuhindade langus oleks pidanud kaasa tooma lihatööstuse tulude 0,5%-lise languse ja 0,4%-lise veiseliha odavnemise kauplustes. Tööjõukulu 20%-line kasv lubas suurendada lihatootjate kogutulu keskmiselt 4,1%, lihatööstuse kogutulu 5,1% ja kauplustes liha müügist saadud tulu 5,6%. Energia ja kütuse 4,4%-lise kallinemisest suurenesid lihatootjate kogutulud 0,2% ja lihatööstuse kogutulud 0,3%, liha ja lihatoodete keskmised jaehinnad tõusid selle mõjul 0,4% ulatuses.

- Kõigi uuritud kolme kululiigi - liha, tööjõu- ja energiakulu - kasv põhjustas 2007. aastal lihatööstuse kogutulu 2,7%-lise suurenemise ning jaekaubanduses 3,7%-lise lihatoodete hinnatõusu. Esialgsetel andmetel suurenes lihatööstuse kogutulu 2007. aastal 17%, seega märksa enam kui siin analüüsitud kulude kasvust tingitult. Oma osa andsid kogutulude kasvule ka nn ülejäänud kulude ja kasumi suurenemine, kuid ka mõningased muutused toodangu struktuuris. Liha ja lihatoodete tarbijahinnaindeks kasvas 2007. aastal 6,2%, samuti selgelt enam kui liha, tööjõu ja energiakulude kasvust tingitult.

Teraviljatooted

- Alates 2006. aastast hakkasid teravilja hinnad maailmaturul ja ka Eestis tõusma, saavutades eriti suure tõusu 2007. aastal, mil hinnaindeksi kasv oli 44,1% aastas. Jahu ning ka leivatoodete tööstusest väljamüügihinna tõus toimus samas taktis teravilja kokkuostuhinna tõusuga, välja arvatud 2007. aastal kui teravilja hinna tõus oli oluliselt suurem nimetatud toodete tööstustest väljamüügihinna tõusust.
- Jahu ja tangainete tarbijahinnaindeks ning ka leivatoodete tarbijahinnaindeks on jälgitud teraviljatoodete tööstusest väljamüügihinna indekse muutumist. Teravilja kokkuostuhinna muutused on neist olnud suuremad, seda eriti 2007. aastal. 2007. aastal olid nii leivatoodete kui jahu tarbijahinnaindeksite kasvud kordades suuremad kui toidu tarbijahinnaindeksi kasv ning ka üldise tarbijahinnaindeksi kasv.
- Vaatluse all olevatest teraviljatoodetest on väikseima jae-tooraine võrdlusindeksiga nisujahu. Erinevused saia ja leiva võrdlusindeksite vahel on olnud suuremad aastail 1997-1999 ning 2003. aastal. Alates 2006. aastast on leiva ja saia jae-tooraine võrdlusindeksid enam-vähem ühtlustunud, olles 2006. aasta keskmisena mõlemal tootel 8,5 ja langenud 2008. aasta esimese nelja kuu keskmisena leival 6,4-le ning saial 6,2-le. Leiva ja saia võrdlusindeksite suurus on Eesti ja Saksamaa näitajate vahel mitmekordsed vahed. Leiva jae-tooraine võrdlusindeks on Saksamaal olnud 2005. aastal maksimaalselt 23,1 ja vähenenud 2008. aastaks minimaalselt 8,9-ni. Saial on vastavad näitajad 2005. aastal 32,9 ja 2008. aastal 13,0. Eestis on saia ja leiva vastavad võrdlusindeksid stabiilsemad kui Saksamaal. Saksamaal on tooraine hind tõusnud oluliselt rohkem kui jaehind. Eestis on samuti tooraine hinna tõus suurem kui jaehinna tõus, kuid tooraine hinna tõus mõjutab jaehinda rohkem kui Saksamaal. Nisujahu jae-tooraine võrdlusindeksid on aastail 2005-2008 Eestis ja Saksamaal olnud lähedase suurusega ning liikunud sarnaselt langevas joones, see tähendab, et teravilja hinna tõus on olnud suurem kui nisujahu jaehinna tõus.
- Lähtuvalt saadaolevatest andmetest on teraviljatoodete kohta võimalik välja tuua vaid tootemarginaalid. Seejuures sisalduvad nisujahu tootemarginaalis jaekaubanduse kulutused ja kasum ning jahutööstuse kulutused ja kasum. Saia ja leiva tootemarginaalid sisaldavad lisaks nendele ka pagaritööstuse kulutusi ja kasumeid. Nisujahu jaehinnast moodustab tooraine hind (toidunisu kokkuostuhind) aastate 1999-2008 keskmisena 35% ning jaekaubanduse ja jahutööstuse kulutuste ja kasumi osa keskmiselt 49,7%. Saia jaehinnast

moodustab nisu hind aastate 1999-2008 keskmisena 9,9% ning jaekaubanduse ja jahutööstuse ning pagaritööstuse kulutused ja kasumid 74,8%. Tooraine (jahu) osatähtsus saia jaehinnas on viimastel aastatel suurenenud ning jõudnud 2005. aasta 9%-lt 12,7%-ni 2008. aasta esimestel kuudel. Seejuures jaekaubanduse ja tööstuste marginaalid on vähenenud samal perioodil 75,7%-lt 72%-ni. Leiva jaehinnast moodustas rukki hind aastate 1999-2008 keskmisena 8,7% ning jaekaubanduse ja tööstuse kulutused ning kasumid 76%. Aastail 2005-2008 suurenes 1 kg leiva tootmiseks tehtavate kulutuste hulgas rukki maksumus 2 korda, jaekaubanduse ja tööstuse kulutused ja kasumid 1,4 korda ning leiva jaehind 1,5 korda.

- Sarnaselt sealihaga kokkuostuhinnaga on ka teravilja hinnad Eestis viimasel aastakümnel järginud maailmaturu ja EL turu hinnatrende ning ka hinnatase on enamasti enam-vähem EL-i keskmisel tasemel. Hinnatasemete võrdluses teeb aeg-ajalt väikseid korrektsioone saagi suurus ja kvaliteet eri piirkondades, kuid üldine hinnatrend Eestis järgib muutusi maailmaturul.
- Teraviljatootmise suuremaks kuluartikliks on nn ülejäänud kulud ehk kulud masinatele, seadmetele, kuivatitele jms-le ning viimastel aastatel on nende osakaal teraviljatootjate kogutulus (teravilja müük+toetused) olnud stabiilselt 41-42%. Töjõukulude osakaal kogutulus järjest väheneb ning väetiste, taimekaitsevahendite ja energia osakaal suureneb.
- Leiva- ja saiatööstuse kuludest ja müügitulust suurima osakaaluga on põhitooraine ehk jahu, mille osakaal müügitulus enne EL-iga liitumist oli stabiilselt 41% ringis, peale liitumist on aga pidevalt vähenenud (2006.a 37,5%). Seega muud kulud on kasvanud enam kui sisseostetava jahu hind. Langeva trendiga on kuni 2006. aastani olnud ka energiakulude osakaal, pidevalt on aga suurenenud töjõukulude ja nn ülejäänud kulude osakaal müügitulus. Kasumi osakaal müügitulus oli samuti kerge langustrendiga kuni 2007. aastani, mil see suurenes ligi 2,5 korda.
- Teravilja kokkuostuhinna tõus põhjustas 2007. aastal jahutööstuse 33,2%-lise kogutulu kasvu, leiva- ja saiatööstuse 12,9%-lise müügitulu kasvu ning 10,8%-lise teraviljatoodete jaehinna tõusu 2007. aastal. Töjõukulude 20%-lise suurenemise tõttu kasvas teraviljatootja kogutulu (müügitulu+toetused) 5,3%, jahutööstuse kogutulu (müügitulu+toetused) 5,4%, saia-leivatööstuse müügitulu 7% ning jaekaubanduses teraviljatoodete müügist saadud tulu 7,2%. Energia ja kütuse 4,4%-line kallinemine andis müügiahela kõigi osade tulude kasvule ligikaudu 0,5%. Seega kokku toidu-teravilja, töjõukulu ning energia kallinemine tõi jahutööstusele 2007. aastal kogutulu kasvu hinnanguliselt 34,4% ulatuses, leiva-saiatööstusele müügitulu kasvu 18,4% ulatuses ning teraviljatoodete hinnatõusu jaekaubanduses 16,7% ulatuses. Tegelikult kasvas leivatoodete tarbijahinnaindeks 2007. aastal 16,9% võrreldes 2006. aastaga. Kuna see on samas suurusjärgus antud töö arvestuste tulemusega, siis võib öelda, et leiva-saia kallinemine kauplustes toimus 2007. aastal just tooraine-, töjõu- ja energiakulude kasvust tingitult.
- Kui teravilja hinnad kasvavad aasta keskmisena 10%, siis põhjustab see ka jahutööstuse 7,9%-lise ja leiva- ja saiatööstuse 3,2%-lise tulude kasvu. Sellest tingituna võivad leiva ja

saia tarbijahinnad tõusta 2,7%. Teraviljasektoris ja jaekaubanduses tööjõukulu 10%-line suurenemine põhjustab teraviljatootja kogutulu suurenemise 2,6%, jahutootjate kogutulukasvu 0,6%, leiva- ja saiatööstuse müügitulu kasvu 2,7% ning jaekaubanduses teraviljatoodete jaehinna tõusu keskmiselt 3,0%. Energia ja kütuse 10%-line kallinemine aastas põhjustab teraviljatootjate 1%-lise kogutulu kasvu ning teistel turuosalistel alla 1%-lise tulu suurenemise. Kui ühel aastal tõusevad 10% nii toiduteravilja kokkuostuhinnad, kallineb tööjõud kui ka energia, siis see võib kaasa tuua jahutööstuse 8,7%-lise, leiva- ja saiatööstuse 6,3%-lise tulude kasvu ning leiva-saiatoodete kallinemise kauplustes 6,1%.

Aasta keskmised töötaja marginaalid (tööstusest väljamüügihind / toorainehind)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	min 1999- 2008*	max 1999- 2008*	keskm 1999- 2008*
Täispiimapulber	14,68	11,26	12,39	11,71	11,06	9,26	9,14	8,90	10,84	8,06	7,19	16,79	10,95
Lõssipulber	11,38	10,20	11,67	10,34	9,04	7,51	7,42	8,29	11,27	8,10	7,04	13,87	9,64
Juust Edam, kohalik	20,93	14,74	15,30	16,79	14,84	11,49	12,05	12,47	13,38	12,51	10,74	23,87	14,61
Juust Edam, rasvane							12,20	12,40	13,32	12,44	11,57	13,84	12,72
Juust Edam, lahja							13,41	14,33	14,62	13,91	12,94	15,87	14,25
Kodujuust 4%, lisanditeta							6,74	7,16	7,44	7,11	6,66	7,84	7,20
Või 82%, 25kg plokk						10,37	10,24	10,49	11,02	10,06	9,02	13,20	10,50
Või, väikepakk	16,60	10,87	10,10	11,17	10,73	9,78	10,64	11,42	11,99	12,58	8,97	19,67	11,51
Piim 2,5%			1,88	1,87	1,61	1,40	1,40	1,46	1,49	1,58	1,36	1,96	1,56
Piim 2,5%, kile			1,78	1,70	1,47	1,32	1,31	1,37	1,41	1,52	1,27	1,85	1,46
Piim 2,5%, pure			2,00	2,10	1,81	1,52	1,52	1,61	1,66	1,69	1,48	2,25	1,73
Piim 3,5%			2,02	2,13	2,01	1,54	1,57	1,64	1,67	1,71	1,45	2,24	1,78
Piim 3,5%, kile			1,86	1,99	1,88	1,46	1,52	1,58	1,61	1,66	1,36	2,07	1,69
Piim 3,5%, pure			2,24	2,41	2,32	1,68	1,65	1,74	1,77	1,79	1,62	2,57	1,95

* 2008.a 3 kuud

Aasta keskmised valmistoote marginaalid (jaehind / toorainehind)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	min 1999- 2008*	max 1999- 2008*	keskm 1999- 2008*
PIIMATOOTED													
Piim (keskmine hind)	2,94	2,12	2,14	2,22	1,97	1,63	1,60	1,66	1,71	1,84	1,57	3,26	1,99
Piim 2,5%, kile						1,43	1,41	1,41	1,46	1,66	1,35	1,68	1,44
Piim 2,5%, pure						1,79	1,79	1,91	1,97	2,02	1,73	2,05	1,88
Piim - muud						1,93	1,88				1,86	1,99	1,92
Keefir (keskmine hind)	3,65	2,39	2,25	2,53	2,50	1,97	1,93	2,02	2,02	1,95	1,87	4,16	2,35
Keefir, kile							1,76	1,84	1,81	1,77	1,67	1,92	1,81
Keefir, pure							2,08	2,20	2,23	2,13	2,06	2,36	2,18
Hapukoor 20%, kile	10,53	6,26	5,08	5,04	4,77	4,03	4,34	4,57	4,51	4,53	3,74	12,19	5,43
Kohvikoor 10%	10,05	6,16	5,36	5,57	5,13	4,37	4,40	4,60	4,53	4,50	4,15	11,56	5,55
Kodujuust 4%	18,42	11,63	10,44	11,44	10,84	8,40	8,64	9,16	9,63	9,07	7,80	21,24	10,90
Või	21,39	13,62	12,39	12,99	13,07	12,46	13,94	15,22	15,53	16,26	11,13	26,26	14,56
Või >80%, väikepakk							14,74	16,08	15,93	16,53	14,44	17,39	15,76
Taluvõi, väikepakk							13,53	14,37	15,13	16,00	13,27	16,47	14,58
Juust, kohalik	31,94	21,13	20,51	22,52	21,51	17,03	17,69	19,14	20,19	20,62	16,43	36,64	21,28
LIHATOOTED													
Sealiha kondiga	3,29	2,48	2,41	2,92	3,26	3,01	2,95	2,91	2,99	3,15	2,27	4,10	2,92
Sealiha kondita	2,17	1,68	1,67	2,12	2,41	2,24	2,30	2,33	2,38	2,35	1,52	2,74	2,15
Veiseliha kondiga	3,71	3,69	3,19	3,25	3,79	3,85	3,29	3,45	3,89	4,19	2,90	4,73	3,58
Veiseliha kondita	2,15	2,15	1,99	2,12	2,32	2,29	2,08	2,08	2,24	2,36	1,68	2,89	2,16
Hakkliha	2,29	1,95	1,84	2,11	2,34	2,13	1,94	1,98	2,07	2,10	1,75	2,59	2,08
Broiler	1,22	1,28	1,25	1,19	1,18	1,22	1,27	1,33	1,27	1,29	1,12	1,40	1,25
Munad	1,39	1,33	1,31	1,29	1,26	1,59	1,60	1,57	1,70	1,60	1,21	1,79	1,44
TERAVILJATOOTED													
Leib	8,37	8,51	8,07	8,20	9,21	7,58	8,76	8,50	7,16	6,39	6,09	10,45	8,19
Sai	9,86	8,55	8,51	8,28	7,72	7,23	8,76	8,55	7,38	6,23	5,78	10,34	8,24
Nisujahu	4,24	3,46	3,36	3,35	3,18	3,03	3,55	3,27	2,73	2,66	1,95	4,44	3,33

* 2008.a piima- ja lihatoodetel 3 kuud, teraviljatoodetel 4 kuud

Aasta keskmised jaemarginaalid (jaehind / tööstusest väljamüügihind)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	min 1999- 2008*	max 1999- 2008*	keskm 1999- 2008*
Piim 2,5%, kile						1,09	1,08	1,03	1,03	1,09	0,98	1,12	1,06
Piim 2,5%, pure						1,18	1,17	1,18	1,18	1,20	1,12	1,22	1,18
Piim 3,5%, pure				1,10	1,10	1,17	1,17	1,20	1,20	1,17	1,03	1,32	1,16
Kodujuust 4%							1,29	1,28	1,29	1,28	1,21	1,34	1,29
Või >80%, väikepakk							1,37	1,41	1,33	1,31	1,22	1,45	1,36
Või ja taluvõie, väikepakk	1,28	1,26	1,23	1,16	1,22	1,27	1,31	1,33	1,30	1,29	1,07	1,44	1,26
Juust, kohalik	1,52	1,43	1,34	1,34	1,45	1,49	1,47	1,54	1,51	1,65	1,28	1,76	1,46

* 2008.a 3 kuud

Hinnamarginaalide jagunemine 2006. ja 2007. aastal

	jaan 06	veebr 06	märts 06	aprill 06	mai 06	juuni 06	juuli 06	aug 06	sept 06	okt 06	nov 06	dets 06	jaan 07	veebr 07	märts 07	aprill 07	mai 07	juuni 07	juuli 07	aug 07	sept 07	okt 07	nov 07	dets 07	
Piim 2,5%																									
(keskmine) kr/l																									
Toorpiim	3.07	3.12	3.15	3.11	3.18	3.06	3.21	3.15	3.11	3.09	3.09	3.08	3.11	3.12	3.12	3.16	3.21	3.20	3.37	3.45	3.53	3.88	3.88	4.16	
Töötleva marginaal	2.46	2.41	2.40	2.41	2.36	2.48	2.31	2.40	2.44	2.51	2.51	2.53	2.60	2.64	2.52	2.48	2.44	2.45	2.45	2.66	3.00	3.22	3.98	4.02	
Jaemarginaal	0.74	0.75	0.83	0.84	0.75	0.73	0.78	0.79	0.81	0.70	0.74	0.76	0.83	0.68	0.88	0.89	0.88	0.87	1.01	1.02	0.90	1.23	0.80	1.26	
KM	1.13	1.14	1.15	1.15	1.14	1.13	1.14	1.14	1.15	1.14	1.14	1.15	1.18	1.16	1.18	1.18	1.18	1.18	1.23	1.29	1.34	1.51	1.57	1.70	
Piim 2,5%																									
(keskmine) %																									
Toorpiim	41.5	42.0	41.8	41.5	42.8	41.3	43.1	42.1	41.4	41.5	41.3	40.9	40.3	41.1	40.5	41.0	41.7	41.6	41.8	40.9	40.2	39.4	37.9	37.3	
Töötleva marginaal	33.2	32.5	31.9	32.1	31.8	33.5	31.1	32.1	32.5	33.8	33.5	33.7	33.7	34.8	32.7	32.2	31.6	31.8	30.4	31.6	34.2	32.7	38.9	36.1	
Jaemarginaal	9.9	10.2	11.0	11.1	10.2	9.9	10.5	10.5	10.8	9.4	9.9	10.1	10.7	8.9	11.4	11.5	11.4	11.3	12.5	12.1	10.3	12.5	7.9	11.3	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Piim 2,5% (kile) kr/l																									
Toorpiim	3.07	3.12	3.15	3.11	3.18	3.06	3.21	3.15	3.11	3.09	3.09	3.08	3.11	3.12	3.12	3.16	3.21	3.20	3.37	3.45	3.53	3.88	3.88	4.16	
Töötleva marginaal	2.11	2.06	2.06	2.09	2.05	2.16	1.97	2.04	2.08	2.12	2.12	2.14	2.19	2.17	2.21	2.17	2.11	2.12	2.15	2.35	2.72	2.92	3.50	3.70	
Jaemarginaal	0.24	0.22	0.27	0.22	0.19	0.14	0.19	0.18	0.17	0.07	0.09	0.09	0.05	0.02	-0.10	-0.10	0.07	0.06	0.31	0.47	0.23	0.74	0.36	0.59	
KM	0.98	0.98	0.99	0.98	0.98	0.97	0.97	0.97	0.97	0.95	0.96	0.96	0.97	0.96	0.94	0.95	0.97	0.97	1.05	1.13	1.17	1.36	1.40	1.53	
Piim 2,5% (kile) %																									
Toorpiim	48.0	48.9	48.7	48.6	49.7	48.4	50.7	49.6	49.2	49.5	49.4	49.1	49.3	49.8	50.5	51.2	50.5	50.5	49.0	46.5	46.2	43.6	42.5	41.7	
Töötleva marginaal	33.0	32.3	31.9	32.6	32.1	34.1	31.0	32.2	32.9	34.0	33.8	34.1	34.7	34.7	35.7	35.2	33.2	33.4	31.3	31.8	35.6	32.8	38.2	37.1	
Jaemarginaal	3.7	3.5	4.1	3.5	3.0	2.1	2.9	2.8	2.6	1.2	1.5	1.5	0.7	0.3	-1.5	-1.7	1.1	0.9	4.5	6.4	3.0	8.4	4.0	5.9	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Järgneb ...																									

	jaan 06	veebr 06	märts 06	aprill 06	mai 06	juuni 06	juuli 06	aug 06	sept 06	okt 06	nov 06	dets 06	jaan 07	veebr 07	märts 07	aprill 07	mai 07	juuni 07	juuli 07	aug 07	sept 07	okt 07	nov 07	dets 07	
Või kr/kg																									
Toorpiim	32.28	32.28	31.51	32.28	30.74	31.51	29.21	29.97	30.74	31.51	32.28	31.51	29.28	29.28	29.28	29.28	28.57	28.57	27.86	27.86	29.28	29.28	30.00	29.28	
Töötleva marginaal	10.81	10.85	11.48	10.66	12.73	12.00	14.76	13.67	12.96	12.35	11.47	12.28	15.19	15.25	15.17	15.47	16.52	16.14	17.57	19.28	25.53	34.11	34.34	37.66	
Jaemarginaal	14.75	14.94	14.37	14.76	14.34	14.89	14.41	14.71	14.25	13.86	14.28	14.23	13.71	14.01	15.17	15.06	13.92	15.02	15.07	14.13	10.31	14.76	19.28	17.91	
KM	10.45	10.49	10.36	10.42	10.44	10.55	10.54	10.54	10.47	10.43	10.48	10.48	10.51	10.58	10.77	10.80	10.66	10.79	10.93	11.07	11.76	14.12	15.10	15.33	
Või %																									
Toorpiim	47.3	47.1	46.5	47.4	45.0	45.7	42.4	43.5	44.9	46.2	47.1	46.0	42.6	42.4	41.6	41.5	41.0	40.5	39.0	38.5	38.1	31.7	30.4	29.2	
Töötleva marginaal	15.8	15.8	17.0	15.7	18.6	17.4	21.4	19.8	18.9	18.1	16.7	17.9	22.1	22.1	21.6	21.9	23.7	22.9	24.6	26.7	33.2	37.0	34.8	37.6	
Jaemarginaal	21.6	21.8	21.2	21.7	21.0	21.6	20.9	21.3	20.8	20.3	20.8	20.8	20.0	20.3	21.6	21.3	20.0	21.3	21.1	19.5	13.4	16.0	19.5	17.9	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Juust Edam kr/kg																									
Toorpiim	40.53	41.14	40.40	39.99	39.72	39.32	39.01	39.33	39.46	40.18	40.77	40.05	40.47	40.61	40.56	40.61	40.67	40.59	42.08	43.08	45.93	50.53	51.87	54.15	
Töötleva marginaal	7.76	4.53	5.30	7.52	7.73	8.18	7.41	7.53	7.77	10.33	6.22	9.38	10.00	9.82	11.72	10.15	12.00	10.73	10.58	11.54	11.09	15.19	16.99	17.30	
Jaemarginaal	22.76	26.81	26.42	25.10	25.31	25.36	26.31	25.74	26.14	23.38	27.03	24.68	25.71	26.02	27.26	29.75	29.05	29.40	29.02	28.01	28.22	26.49	31.29	31.16	
KM	12.83	13.09	13.03	13.12	13.14	13.16	13.14	13.11	13.25	13.35	13.37	13.39	13.76	13.81	14.37	14.54	14.76	14.58	14.75	14.93	15.40	16.66	18.09	18.54	
Juust Edam %																									
Toorpiim	48.3	48.1	47.5	46.7	46.2	45.7	45.4	45.9	45.6	46.1	46.6	45.8	45.0	45.0	43.2	42.7	42.2	42.6	43.6	44.2	45.6	46.4	43.9	44.7	
Töötleva marginaal	9.3	5.3	6.2	8.8	9.0	9.5	8.6	8.8	9.0	11.8	7.1	10.7	11.1	10.9	12.5	10.7	12.4	11.3	11.0	11.8	11.0	14.0	14.4	14.3	
Jaemarginaal	27.1	31.3	31.0	29.3	29.5	29.5	30.6	30.0	30.2	26.8	30.9	28.2	28.6	28.8	29.0	31.3	30.1	30.8	30.1	28.7	28.0	24.3	26.5	25.7	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Kodujuust 4% kr/kg																									
Toorpiim	19.30	19.59	19.24	19.05	18.92	18.73	18.58	18.73	18.79	19.14	19.42	19.07	19.27	19.34	19.32	19.34	19.37	19.33	20.04	20.52	21.87	24.06	24.70	25.79	
Töötleva marginaal	7.59	6.52	6.58	7.79	8.17	10.38	8.71	8.79	8.50	8.32	8.09	9.27	9.03	9.36	9.26	9.86	9.52	10.32	10.96	11.64	11.24	10.31	10.65	10.21	
Jaemarginaal	7.33	8.17	8.67	7.59	7.21	6.01	7.86	7.66	8.22	7.38	7.73	7.59	9.40	9.04	9.01	8.43	9.94	9.11	8.79	8.66	9.37	9.54	8.52	9.91	
KM	6.18	6.19	6.23	6.22	6.19	6.34	6.35	6.35	6.42	6.29	6.36	6.49	6.81	6.82	6.79	6.80	7.01	7.00	7.19	7.37	7.67	7.93	7.92	8.29	
Kodujuust 4%, %																									
Toorpiim	47.8	48.4	47.2	46.9	46.7	45.2	44.8	45.1	44.8	46.5	46.7	45.0	43.3	43.4	43.5	43.5	42.2	42.2	42.7	42.6	43.6	46.4	47.7	47.6	
Töötleva marginaal	18.8	16.1	16.2	19.2	20.2	25.0	21.0	21.2	20.3	20.2	19.4	21.9	20.3	21.0	20.9	22.2	20.8	22.6	23.3	24.2	22.4	19.9	20.6	18.8	
Jaemarginaal	18.1	20.2	21.3	18.7	17.8	14.5	18.9	18.4	19.6	17.9	18.6	17.9	21.1	20.3	20.3	19.0	21.7	19.9	18.7	18.0	18.7	18.4	16.4	18.3	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	

Järgneb ...

	jaan 06	veebr 06	märts 06	aprill 06	mai 06	juuni 06	juuli 06	aug 06	sept 06	okt 06	nov 06	dets 06	jaan 07	veebr 07	märts 07	aprill 07	mai 07	juuni 07	juuli 07	aug 07	sept 07	okt 07	nov 07	dets 07	
Hakkliha kr/kg																									
Liha toorainena	26.48	27.07	27.90	28.27	28.13	28.13	28.63	28.51	28.50	27.52	26.92	26.69	26.47	26.28	27.71	27.30	27.23	26.85	27.08	27.12	27.55	27.85	27.40	28.07	
Töötaja ja jae marginaal	19.00	19.25	18.66	18.70	17.68	18.55	17.84	17.76	18.56	18.84	21.11	20.27	20.54	21.40	20.65	19.93	19.30	19.61	19.71	20.00	19.00	21.49	22.37	22.75	
KM	8.21	8.37	8.41	8.49	8.28	8.43	8.40	8.36	8.50	8.37	8.68	8.48	8.49	8.61	8.74	8.53	8.41	8.39	8.45	8.51	8.41	8.91	8.99	9.18	
Hakkliha, %																									
Liha toorainena	49.3	49.5	50.8	51.0	52.0	51.0	52.2	52.2	51.3	50.3	47.5	48.1	47.7	46.7	48.5	49.0	49.6	48.9	49.0	48.8	50.1	47.8	46.6	46.8	
Töötaja ja jae marginaal	35.4	35.2	33.9	33.7	32.7	33.7	32.5	32.5	33.4	34.4	37.2	36.6	37.0	38.0	36.2	35.7	35.1	35.8	35.7	35.9	34.6	36.9	38.1	37.9	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Broiler, kr/kg																									
Tootja väljamüügihind	24.21	23.80	22.40	22.50	22.30	22.20	22.68	25.00	25.27	25.36	25.93	26.60	26.84	26.40	27.39	27.74	27.21	27.16	27.77	28.60	29.80	31.30	32.44	32.96	
Jae marginaal	9.22	6.79	8.45	8.28	6.75	8.87	8.59	6.47	8.36	6.80	7.04	7.45	8.16	7.55	7.81	7.16	8.15	8.91	7.90	6.68	6.21	6.97	9.36	9.01	
KM	6.04	5.52	5.57	5.56	5.25	5.61	5.65	5.68	6.07	5.81	5.95	6.15	6.32	6.13	6.36	6.30	6.39	6.51	6.44	6.37	6.51	6.91	7.55	7.58	
Broiler, %																									
Tootja väljamüügihind	61.3	65.9	61.5	61.9	65.0	60.5	61.4	67.3	63.6	66.8	66.6	66.2	65.0	65.9	65.9	67.3	65.2	63.8	65.9	68.7	70.1	69.3	65.7	66.5	
Jae marginaal	23.4	18.8	23.2	22.8	19.7	24.2	23.3	17.4	21.1	17.9	18.1	18.5	19.7	18.8	18.8	17.4	19.5	20.9	18.8	16.0	14.6	15.4	19.0	18.2	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Munad, kr/tk																									
Tootja väljamüügihind	0.818	0.796	0.813	0.830	0.816	0.829	0.848	0.875	0.860	0.851	0.836	0.836	0.844	0.850	0.839	0.853	0.862	0.853	0.860	0.871	0.874	1.014	1.041	1.159	
Jae marginaal	0.444	0.500	0.449	0.466	0.497	0.476	0.452	0.421	0.469	0.470	0.511	0.553	0.537	0.615	0.669	0.646	0.646	0.638	0.623	0.603	0.667	0.586	0.661	0.628	
KM	0.228	0.234	0.228	0.234	0.237	0.236	0.235	0.234	0.240	0.239	0.243	0.251	0.249	0.265	0.272	0.271	0.272	0.269	0.268	0.266	0.278	0.289	0.308	0.323	
Munad, %																									
Tootja väljamüügihind	54.9	52.0	54.6	54.2	52.6	53.8	55.2	57.2	54.8	54.6	52.6	51.0	51.8	49.1	47.1	48.2	48.4	48.5	49.1	50.0	48.0	53.7	51.8	54.9	
Jae marginaal	29.8	32.7	30.1	30.5	32.1	30.9	29.5	27.5	29.9	30.1	32.1	33.7	32.9	35.6	37.6	36.5	36.3	36.2	35.6	34.7	36.7	31.0	32.9	29.8	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	

Järgneb ...

	jaan 06	veebr 06	märts 06	aprill 06	mai 06	juuni 06	juuli 06	aug 06	sept 06	okt 06	nov 06	dets 06	jaan 07	veebr 07	märts 07	aprill 07	mai 07	juuni 07	juuli 07	aug 07	sept 07	okt 07	nov 07	dets 07	
Sai kr/kg																									
Teravili (nisu)	1.60	1.53	1.53	1.56	1.56	1.44	1.48	1.58	1.81	1.78	1.88	2.12	1.88	1.82	2.14	2.28	2.07	1.86	2.15	2.60	3.03	3.16	2.93	2.80	
Töötleva +jae marginaal	13.12	13.35	13.35	13.25	13.11	13.50	13.41	13.25	13.39	13.44	13.84	13.79	14.39	14.48	15.30	15.49	16.29	16.34	16.44	16.38	15.79	16.78	17.66	17.91	
KM	2.66	2.69	2.69	2.67	2.65	2.70	2.69	2.68	2.75	2.75	2.84	2.87	2.94	2.94	3.15	3.21	3.32	3.29	3.36	3.43	3.40	3.60	3.72	3.74	
Sai %																									
Teravili (nisu)	9.2	8.7	8.7	8.9	9.0	8.2	8.4	9.1	10.1	9.9	10.2	11.3	9.8	9.4	10.4	10.9	9.5	8.7	9.8	11.6	13.6	13.4	12.0	11.4	
Töötleva +jae marginaal	75.5	76.0	76.0	75.8	75.7	76.5	76.3	75.7	74.6	74.8	74.6	73.4	74.9	75.3	74.3	73.9	75.2	76.0	74.9	73.1	71.1	71.3	72.7	73.3	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Leib kr/kg																									
Teravili (rukis)	1.32	1.34	1.33	1.33	1.33	1.40	1.24	1.36	1.40	1.44	1.54	1.59	1.63	1.72	1.74	1.77	1.75	1.73	1.95	2.17	2.34	2.47	2.51	2.27	
Töötleva +jae marginaal	12.29	12.45	12.53	12.57	12.63	12.77	13.03	13.02	13.01	13.30	13.33	13.69	13.65	13.61	14.38	14.92	15.21	15.11	15.12	15.12	14.99	16.05	16.98	17.15	
KM	2.46	2.49	2.50	2.51	2.52	2.56	2.58	2.60	2.60	2.66	2.69	2.76	2.76	2.77	2.91	3.01	3.06	3.04	3.08	3.12	3.13	3.35	3.52	3.51	
Leib %																									
Teravili (rukis)	8.2	8.2	8.1	8.1	8.1	8.4	7.4	8.0	8.2	8.3	8.8	8.8	9.0	9.5	9.2	9.0	8.7	8.7	9.7	10.6	11.5	11.3	10.9	9.9	
Töötleva +jae marginaal	76.5	76.5	76.6	76.6	76.6	76.3	77.4	76.7	76.5	76.4	75.9	75.9	75.7	75.2	75.6	75.7	76.0	76.0	75.0	74.1	73.3	73.4	73.8	74.8	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	
Nisujahu kr/kg																									
Teravili (nisu)	2.29	2.19	2.19	2.23	2.23	2.07	2.11	2.27	2.59	2.55	2.70	3.03	2.69	2.60	3.06	3.26	2.96	2.67	3.08	3.72	4.34	4.53	4.19	4.00	
Töötleva +jae marginaal	3.59	3.49	3.52	3.41	3.27	3.49	3.51	3.42	3.23	3.42	3.24	3.21	3.55	3.69	3.47	3.36	3.59	4.05	3.53	2.78	2.01	2.57	3.64	4.43	
KM	1.06	1.03	1.03	1.02	0.99	1.00	1.02	1.03	1.05	1.08	1.07	1.13	1.13	1.14	1.18	1.20	1.18	1.21	1.19	1.17	1.15	1.28	1.41	1.52	
Nisujahu %																									
Teravili (nisu)	33.0	32.7	32.5	33.4	34.4	31.5	31.8	33.8	37.7	36.2	38.5	41.2	36.5	35.0	39.7	41.7	38.3	33.6	39.5	48.5	57.8	54.1	45.3	40.2	
Töötleva +jae marginaal	51.7	52.0	52.2	51.3	50.3	53.2	52.9	50.9	47.0	48.5	46.2	43.5	48.2	49.7	45.0	43.0	46.4	51.1	45.2	36.2	26.9	30.7	39.4	44.5	
KM	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	15.3	

Piimakarja kasvatus kogutulu jagunemine (tuh kr keskmise tootja kohta)

	2002	2003	2004	2005	2006
Kogutulu (müügitulu+toetused)	1126	1199	2103	1647	1896
sh kulud kokku	1087	1162	1880	1501	1771
sh tööjõukulud	252	239	578	401	453
söödakulud	387	387	556	480	586
energiakulud	103	106	152	138	156
ülejäanud tootmiskulud	345	430	594	483	577
kasum	40	36	222	146	125

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Piimatööstuse kogutulu jagunemine (mln kr)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Kogutulu (müügitulu+toetused)	3555	3564	4959	4924	5188	5838
sh kulud kokku	3492	3404	4913	4801	4951	5443
sh tööjõukulud	289	272	314	336	382	435
sh palk	216	203	235	251	286	326
toorpiima kulud	1387	1398	2058	2270	2305	2493
ostetud elekter	44	42	50	52	55	57
ostetud kütus ja energia	72	63	74	100	105	110
ülejäanud tootmiskulud	1699	1629	2417	2043	2104	2348
kasum	63	160	47	123	237	394

*hinnanguline (EKI)

Allikas ESA

Veisekasvatuse kogutulu jagunemine (tuh kr keskmise tootja kohta)

	2002	2003	2004	2005	2006
Kogutulu (müügitulu+toetused)	371	403	678	610	579
sh kulud kokku	337	351	614	551	515
sh tööjõukulud	59	109	278	219	113
söödakulud	112	132	121	152	175
energiakulud	36	28	27	36	43
ülejäanud tootmiskulud	130	81	188	144	184
kasum	34	52	64	59	65

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Sea- ja linnukasvatuse kogutulu jagunemine (tuh kr keskmise tootja kohta)

	2002	2003	2004	2005	2006
Kogutulu (müügitulu+toetused)	5399	3857	9769	10927	11284
sh kulud kokku	4830	3490	9050	9769	10310
sh tööjõukulud	639	447	809	1166	974
söödakulud	2586	1733	3825	4627	5480
energiakulud	242	216	346	523	617
ülejäanud tootmiskulud	1363	1094	4069	3453	3239
kasum	569	367	720	1158	974

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Lihatööstuse kogutulu jagunemine (mln kr)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Kogutulu (müügitulu+toetused)	2093	2185	2335	2756	3106	3610
sh kulud kokku	2002	2071	2238	2601	2951	3456
sh tööjõukulud	224	255	275	308	367	501
sh palk	167	190	206	230	274	375
põhitooraine kulud	1384	1410	1598	1898	2054	2222
ostetud elekter	37	40	40	41	41	42
ostetud kütus ja energia	28	29	33	44	50	52
ülejäanud tootmiskulud	328	337	292	310	438	639
kasum	91	114	97	155	156	153

*hinnanguline (EKI)
Allikas ESA

Teravilja kasvatus kogutulu jagunemine (tuh kr keskmise tootja kohta)

	2002	2003	2004	2005	2006
Kogutulu (müügitulu+toetused)	373	459	610	659	725
sh kulud kokku	339	404	574	618	671
sh tööjõukulud	71	119	173	183	166
Kulud väetistele ja taimekaitsele	42	50	94	95	123
energiakulud	33	36	56	66	74
ülejäanud tootmiskulud	193	199	251	273	309
kasum	34	55	36	41	54

Allikas: Maamajanduse Infokeskus

Leiva-saiatööstuse müügitulu jagunemine (mln kr)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Müügitulu	1 428	1 427	1 536	1 690	1 938	2112
sh kulud kokku	1 375	1 349	1 470	1 633	1 884	1969
sh tööjõukulud	309	340	369	406	463	523
sh palk	230	254	276	304	347	392
põhitooraine kulud	576	583	618	649	727	778
ostetud elekter	39	37	37	40	39	40
ostetud kütus ja energia	31	33	31	39	38	40
ülejäanud tootmiskulud	420	357	415	500	617	589
kasum	53	78	65	57	54	143

*hinnanguline (EKI)

Allikas ESA

RAK ja SAPARD investeeringutoetuste programmide raames väljamakstud toetussummad (kr)

Sektor	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Kokku
Piimatööstusettevõtted	24 923 514	14 600 106	19 597 499	50 712 867	11 170 257	8 074 862	129 079 105
Lihatööstusettevõtted				47 155 709	31 836 213	4 859 958	83 851 880
Toiduteravilja töötledjad				2 800 193	5 220 425	5 887 054	13 907 672
Kokku	24 923 514	14 600 106	19 597 499	100 668 769	48 226 895	18 821 874	226 838 657

Allikas: PRIA

Eksporditoetuste raames väljamakstud toetussummad (kr)

Sektor	2004	2005	2006	2007	Kokku
Piimatööstusettevõtted	23 163 482	54 640 939	60 005 640	47 573 162	185 383 223
Lihatööstusettevõtted		2 249	26 716	42 266	71 231
Toiduteravilja töötledjad	2 939	29 249	65 014	4 674	101 875
Kokku	23 166 421	54 672 437	60 097 370	47 620 103	185 556 330

Allikas: PRIA